22

PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III • Nr. 5 [106] • 8–14.02.1992 • 16 PAGINI 25 LEI

NICOLSKI

GABRIEL LIICEANU • DOINA CORNEA • GABRIEL ANDREESCU • ILEANA MĂLĂNCIOIU • FLORIN MANOLESCU • INTERVIURI: Şef Rabinul MOSES ROSEN; CRIN HALAICU

LOTHAR BAUMGARTEN – „Ţara vulturilor"

SFÎRŞITUL TIRANIEI MAJORITĂŢII

Ceea ce era să se întîmple în Algeria prin venirea la putere pe căi electorale democratice a partidului fundamentaliştilor islamici s-a întîmplat deja în România. Cînd ? La 20 mai 1990. Atunci, fundamentalismul populist al Frontului Salvării Naţionale a cîştigat alegerile libere printr-o majoritate lejeră. Micile găinării şi marile falsificări n-au făcut decît s-o apropie de unanimitate. După doi ani, oricine poate constata că impunerea voinţei majorităţii nu a condus nici la prosperitate economică, nici la separarea puterilor în stat, nici la impunerea drepturilor minorităţilor sau a drepturilor omului. Venirea la putere a reprezentanţilor voinţei majorităţii, în frunte cu Iliescu, preşedintele pentru liniştea noastră, nu a adus în ţară nici măcar stabilitatea atît de mult visată. În afară de libertatea presei scrise (nu şi a audio-vizualului), nu se poate spune că în România s-a realizat pînă la capăt vreunul din drepturile universale sau vreuna din libertăţile fundamentale. Paradoxul actualului regim, care exprimă fidel ideile politice ale electoratului român în momentul istoric al Duminicii Orbului, este că democraţia pe care a secretat-o s-a manifestat ca o adevărată forţă destabilizatoare a ţării. Destabilizarea economiei socialiste centralizate, a industriei planificate, a agriculturii socialiste şi a culturii cenzurate ar fi avut sens în măsura în care exista consecvenţa reformei politice. Numai că gloatele feseniste şi reprezentanţii lor parlamentari şi guvernamentali nu erau purtătorii nici uneia dintre ideile de bază ale democraţiei, pentru simplul motiv că acestea îi erau inaccesibile. Democraţia nu funcţionează pur şi simplu ca un program introdus pe calculator, fără a ţine cont de particularităţile istorice şi geopolitice sau de înfăţişarea mentalităţilor colective.

Schimbarea sensibilă a dispoziţiilor electorale momentane în raport cu istoricul 20 mai 1990 nu s-a produs ca urmare a faptului că masele de alegători şi-ar fi dat seama de legitimitatea politică a opoziţiei democratice. Să fim serioşi, chiar dacă programele partidelor din Convenţia Democratică reprezintă un fel de culmi ale gîndirii democratice (o sinteză de liberalism, civism, constituţionalism etc.), nici unul dintre aceste partide nu şi-a cîştigat o bază de masă fundamentată pe reprezentarea intereselor politice sau economice ale unor pături sau categorii distincte ale populaţiei. În România, opţiunea electorală şi baza de masă a partidelor politice sînt realităţi strict inexplicabile prin termeni politologici sau ideologici. Partidele politice îşi cîştigă aderenţi prin vehicularea mai mult sau mai puţin abilă a unor idei conjugate, a unor interese de moment. Iar alegătorii nu optează pentru vreun program ideologic sau altul, ci în funcţie de amăgirile şi dezamăgirile suferite. Orgoliul rănit al gospodinei care aplauda la scenă deschisă triburile sălbatice migrate la oraş din adîncurile infernului minier, dar care nu mai are mijloacele financiare pentru a-şi hrăni copiii infometaţi, contează mai mult decît faptul că Ion Raţiu avea mai multă legitimitate politică decît Ion Iliescu. Umilinţa muncitorului de la I.M.G.B. care-l maltratase pe studentul arhitect manifestînd contra puterii comuniste, dar căruia nu-i mai ajung banii ca să meargă zilnic la circiumă să se încarce cu ură de clasă împotriva intelectualilor vinduţi, atîrnă mai greu în balanţă decît nemulţumirea faţă de rezultatul proceselor „lotului Timişoara" şi „Cepex". Suferinţa săteanului care vede putrezind recoltele pe cîmp, în timp ce oficialităţile administraţiei locale l-au împiedicat să-şi preia lotul în proprietate, contează mai mult decît faptul că la alegeri consimţise nepăsător să voteze, îndrumat de oamenii stăpînirii, pentru semnul trandafirului. Noi am experimentat fragilitatea şi limitele democraţiei cu mult înainte de a fi prins gustul beneficiilor şi forţei sale protectoare.

DAN PAVEL

(Continuare în pag. 3)

SCRISOARE DESCHISĂ

Domnului EUGENE PILL,

Preşedinte al „Europei Libere"

Oeltingerstr. 67 D 8000 MUNCHEN 22

Bucureşti, 4.02.1992

Mult stimate Domnule Preşedinte,

Am aflat că studioul Europei Libere de la Paris urmează să se desfiinţeze. Este greu să vă spunem în cîteva rînduri ce ar însemna acest lucru pentru intelectualitatea română şi care este semnificaţia istorică a studioului partizian, aşa cum s-a conturat ea vreme de cîteva decenii. Vom încerca totuşi s-o facem, cu speranţa că hotărîrea d-voastră nu este definitivă.

Parisul a fost dintotdeauna pentru români un loc esenţial. Aici s-au format cei mai importanţi oameni politici ai României, cei mai de seamă scriitori, artişti şi gînditori ai ei. Acest oraş a însemnat contactul nostru nemijlocit cu Europa, de aici au fost preluate, vreme de un secol, ideile şi idealurile democraţiei care stau la baza oricărei societăţi moderne. Cînd, după instaurarea prin forţă a comunismului în România, acest contact nemijlocit nu a mai fost cu putinţă, studioul d-voastră de la Paris, printr-un act de generozitate al Congresului american, a continuat să ne ofere ceea ce istoria ne refuza de acum.

Studioul de la Paris al Europei Libere nu l-a dublat pur şi simplu pe cel de la München. Personalitatea sa distinctă s-a datorat prezenţei a doi oameni cărora ţara noastră şi intelectualitatea română nu le va putea niciodată mulţumi îndeajuns : d-na Monica Lovinescu şi dl. Virgil Ierunca. Vreme de peste 30 de ani, cu un talent şi cu o forţă pe care nici un alt colaborator al secţiei române nu le-a putut egala, ei au făcut să ajungă la noi ideile lumii libere şi au destrămat constant universul de minciună în care se instalaseră vieţile noastre. Pentru eficacitatea discursului lor, aceste două personalităţi au devenit ţinta Securităţii române şi, în cîteva rînduri, victime ale terorismului lui Ceauşescu. Este greu de imaginat cum ar fi existat disidenţa română şi cum ar fi fost ea cunoscută în ţară fără efortul depus săptămînal de cei doi în studioul de la Paris. Prin prestaţia lor de peste trei decenii la Europa Liberă, ei au marcat cea mai importantă pagină a exilului românesc pus în slujba adevărului şi a libertăţii pentru cei din ţară.

După decembrie 1989, funcţia studioului parizian al Europei Libere a rămas actuală. În atmosfera de ambiguitate şi de mistificare a conştiinţelor care continuă să existe de la revoluţie încoace, în condiţiile în care accesul la radioteleviziunea română al opoziţiei intelectuale este extrem de redus, studioul de la Paris rămîne o necesitate. Şi el rămîne o necesitate şi pentru că în România instituţiile democratice sînt încă fragile, pentru că o întoarcere înapoi sau o regretabilă întîrziere, rezultate din eforturile conjugate ale unor categorii umane şi ale unor instituţii retrograde, sînt încă posibile. În plus, să nu uităm că este vorba şi de un studio cultural şi, într-un moment în care cultura la noi are încă probleme de supravieţuire, existenţa unei tribune culturale de înaltă ţinută este pe deplin justificată. Studioul de la Paris, cu mesele sale rotunde, cu emisiunile sale politic-culturale bine orientate, în care se întîlnesc intelectualii din ţară cu intelectualii români sau străini din Occident, continuă să fie pentru cei mai mulţi dintre noi o tribună de largă audienţă a liberei exprimări.

Iată de ce, pentru români, hotărîrea d-voastră de a desfiinţa studioul de la Paris al Europei Libere este un lucru şocant. Singură Securitatea română, metamorfozată astăzi după cerinţele momentului, va primi cu bucurie vestea acestei desfiinţări. Democraţia americană are de suferit în ochii noştri de pe urma unei asemenea decizii. Şi chiar dacă această decizie este născută din bune intenţii şi din calcule justificate, trebuie spus că ea nu este bine documentată şi deloc oportună. Din păcate România continuă să se individualizeze în plan negativ în raport cu celelalte ţări din Est ; din păcate ea nu se poate încă lipsi de acei jurnalişti ai exilului care, unindu-şi eforturile cu noi, sînt capabili să asiste şi să apere, dinlăuntrul unei lumi libere, naşterea democraţiei în această parte a lumii.

Cu speranţa că rîndurile acestea vor găsi înţelegerea d-voastră, vă rugăm, domnule Preşedinte, să reveniţi asupra unei decizii pripite şi păgubitoare pentru poporul român.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

TEATRU

SIX PERSONNAGES EN QUÊTE DE...

(În căutarea teatrului franco-român sau Conversație despre revoluție)

În vara anului 1990, după atîtea evenimente precipitate într-o teribilă trombă, o delegație de oameni de teatru din România era invitată la Festivalul de la Avignon. În fruntea ei se afla Ion Caramitru, proaspăt președinte al UNITER. El a avut, de altfel, inițiativa înființării Teatrului franco-român, atunci, la Avignon.

Am scris mai multe considerații asupra acelui festival și de fiecare dată aminteam un spectacol de real interes, „Conversație de idioți" creație A.P.A. (Actori — Producător — Asociat). Pentru grupul nostru, această reprezentație care nu-și propunea să concureze cu ambițiile spectaculare ale altora, desfășurate cu magnificență uneori inutilă, apărea ca o rezervație a teatrului francez în stare pură. Bun simț, inteligență, umor, verb, tehnică, subtilitate, spirit, încintare cu măsura lui Boileau și cruzimea marchizului de Sade. Ceva cuminte și ceva smintit, alăturate cu grație se băteau cap în cap, cu demnitate. Străbăteam piezișa „Cîntărețul chelă", dar personajele monologau cu farmecul discret al eseului Alain — Barthes și dialogau, ca în „Nepotul lui Rameau" în voluptuoase conversații-porcării cu intelectuali-artiști. Către sfîrșit, aveam ca desert imagini amuzante într-o scenă-cutie pentru că totul se jucase, adică se vorbise mult timp, cu mare economie de mișcare, în jurul unei mese pătrate, plasată în sală, în mijlocul spectatorilor. (Cititorul acestor rînduri își poate imagina spațiul, asociindu-l cu cel de la sala „Toma Caragiu" a Teatrului Bulandra, ocupat în ultima vreme cu diverse mese rotunde sau dreptunghiulare.)

Masa aceea pătrată de la Avignon ne-a impresionat, conversația idioților-artiști ne-a făcut să ridem cu lacrimi (erau idioții altora), iar la conferința de presă am văzut-o pentru prima oară pe Sophie Loucachevsky. Erau 40 de grade Celsius, dar ea purta o bluză albă, cu mîncei lungi și o tocă neagră pe vîrful capului. Explica avatarurile creației A.P.A. unui public destul de enervat — care nu era dispus să fie taxat drept idiot. Sanda Manu a apărat, emoționată, spectacolul spre admirația tuturor, și a invitat-o pe Sophie să pună o piesă în România.

Mi-am amintit conversația idioților de la Avignon pentru că aceea a personajelor de la București descinde direct de acolo. Aceeași tehnică a colajului, aceeași structură de spectacol. De fapt, cele șase personaje în căutare de... înseamnă continuarea, într-un alt spațiu și într-o altă istorie, a unui stil, a unei experiențe, a unei viziuni — „șase personaje în căutare de..." este spectacolul revoluției, cu aplicații la revoluția română din decembrie, în viziunea Sophiei Loucachevsky, ea însăși originară din Basarabia. Autoarea se simte implicată cu toată viața ei, cu punctul ei de vedere asupra ideii de revoluție și asupra istoriei, cu experiențele ei profesionale (a pus în scenă „Moartea lui Judas" de Claudel), cu prejudecățile inerente ale unui comentator din Vest, din Franța în special. Dar și cu franchețea de a recunoaște că nu a cutezat să atingă punctele dureroase pentru că nu a participat la evenimentele reale și nu are alte repere în afara vizionării T.V. a revoluției în direct și a **conversațiilor** cu diverse persoane, mai puțin sau deloc dezamăgite de evoluția situației postrevoluționare.

Structura spectacolului este riguroasă și are o logică perfectă. Argumentul este cuprins în monologul lui Judas de Claudel (un fel de prolog) în care cuvîntul **miracol**, mai tîrziu înlocuit cu cel de **revoluție** sugerează rutina (specialitatea) profesiei de făcător de miracole sau de revoluționar, dar și de vînzător al ideului asumat la un moment dat. Prologul devine leit-motivul spectacolului și e preluat în diverse chei stilistice. Cele șase personaje pirandelliene sînt doar patru, celelalte două fiind Regizoarea și Actrița care repetă rolul lui Judas. Scenariul pare a se închega în sensul piesei lui Pirandello, Regizoarea asumîndu-și — în cele din urmă — rolul Autorului. Avem și o mică oglindă sonoră, prin vocea Sophiei Loucachevsky, care o super-audiază, putem spune, pe Oana Pellea, interpreta fermecătoare a Regizoarei. Personajele (Micaela Caracaș, Simona Măicănescu, Gheorghe Visu și Sandu Mihai Gruia) evoluează la început stînghere, căutîndu-și identitatea. Capcana e în indecizia lor, nu știm încă, dar bănuim că se va desfășura o dramă pe care o sugerează ecoul pirandellian și ecoul evenimentelor reale. Suspansul se creează din **conversație** ca tehnică stilistică și părerea mea este că actorii români fac față genului atît de pretențios în limba franceză. Lovitura de teatru apare în partea a doua a spectacolului, cînd totul devine imagine. Surprizele se succed într-o suită de monologuri (și un dialog) în cheie malakovskiană, absurdă, sau de cabaret politic. Actrița (Raluca Penu) se alătură personajelor cu un monolog despre revoluție, care utilizează termenul după dicționarul limbii române : Papagal roșu, copie fidelă a comsomoliștilor și utecîștilor model, interpretarea pare să pună în discuție mecanizarea, vulgarizarea, **idiotizarea** termenului original, în a cărui puritate Autoarea, desigur, a crezut. Simona Măicănescu pare a cobori direct din „Hamlet machine", într-o compoziție sobră, expresivă (pe un text din „Greața" de Sartre), prin care automatismul snob, intelectual devitalizează ideea de revoluție. Gheorghe Visu și Sandu Mihai Gruia dau o probă de virtuozitate și talent, într-un moment de cabaret cu mare priză la public, despre revoluția confiscată și despre iluzii postrevoluționare pierdute. Autoarea folosește un text din **Marx pentru a ne reaminti că omenirea** se desparte de trecutul ei, rizînd. Micaela Caracaș prezintă, în celebrul goi al stea. qului un personaj burghezo-postrevoluționar, alcătuit din poze și demagogie sentimentală, copios recognoscibil. Monologul lui Judas — tocat într-o calerincă a sloganelor — închide cercul, într-un festivism de recentă paradă.

Spectacolul irită din multe motive. Cronicile sînt indignate, conferința de presă n-a fost prea simpatică. Cei care înțeleg transparența sînt enervați. Cei care sînt șocați de scenografia, excelentă de altfel, a lui Lou Geneo (decorul și costumele în culorile drapelului, golul sacru pentru cei puțini care au crezut în el) sînt revoltați. După explozia teatrală a ultimilor doi ani și după mîndria noastră patriotică locală în materie de teatru, impecabila rigoare franceză a spectacolului este considerată sărăcie. Critica revoluției și a omului manipulat care-și merită soarta și tiranul jigneste. Majoritatea oamenilor simt o nemulțumire surdă căreia îi caută (sau nu-i caută) motivele. Nu este plăcut să te confrunți cu inevitabilele [illegible] ale spectacolului chiar dacă ele [illegible] găsite de mult în ziarele de opoz[illegible] sau sînt afirmate în gura mare de oricine. Dar teatrul are o altă forță de șoc pe care, inexplicabil, o parte a intelectualilor protestatari o contestă astăzi. Impactul este dur în cazul acestui spectacol (ca și în cazul „Pădurii nebune" de Caryl Churchill) și pentru că lipsește cealaltă parte de care aveam atîta nevoie și care ne-a justificat, la un moment dat, existența. Nostalgia miracolului pierdut este încă o traumă nevindecată.

La Paris spectacolul a avut mare succes și este firesc. Nu numai pentru că „sîntem o țară francofonă" și-i măgulim pe francezi vorbindu-le cît de cît, limba. Dar ideile spectacolului sînt acelo de multă vreme, la îndemîna tuturor din ziare și emisiuni T.V. și asumarea publică, internațională a acestui fapt este privită ca un lăudabil curaj. (Oricum, e mai reconfortant să rîzi de idioții altora ?)

Deschiderea teatrului franco-român prin această experiență este un punct de pornire și un orizont. Depinde numai de noi dacă trasăm drumuri sau le blocăm, facem punți sau le tăiem. Dacă ne izolăm din nou sub un clopot de sticlă incasabilă, s-ar putea să nu ne meritățm numai tiranul, ci și viitorul.

CĂTĂLINA BUZOIANU

DESCOPERIND LUNA IANUARIE

Trauma lunii ianuarie (spaima biologică de frig, de întuneric, de rata aberant crescută a mortalității etc.), pusă în antiteză cu sărbătorirea cinică a celor doi, s-a diluat, indiscutabil, la începutul lui 1992, în febra electorală. Ne depărtăm în timp, începem să uităm. Dacă îmi veți aminti că e tot frig, ori că de Sfîntul Ion președintele Iliescu a primit felicitări necuvenite de la „reprezentanții" unei populații căreia i-a făcut numai rău, dovedind că este deci pregătit să ne striige din nou luna ianuarie (nu toate coincidențele sînt întîmplări, se spune) și toate lunile care îi vor mai sta la dispoziție, am să vă răspund că nu este (încă ?) același lucru. Altminteri sigur că febra galopantă a prețurilor (învingătoare în competiția cu febra electorală) ne-a făcut și ea să întrezărim ca prin ceață chipul normal al lunii ianuarie. Și dimensiunea sa culturală. Emisiuni t.v., radio sau articole din presă, aflate sub zodia sperantei sau a schimbării au reușit să ne reamintească însă că prima lună a anului este cea care ni i-a dăruit pe Eminescu și pe Caragiale. În orice rău se află ascuns, precum se știe, un bine — și invers. Prea multe „aniversări" „tocesc" sensibilitatea publicului-receptor, accelerează „mutația valorilor estetice", transformă emoția lecturii într-o emoție de examen școlar și pulsația vie a textului într-o stereotipie a gîndirii comune pe cînd scriitori uitați pot redeveni dacă au „șansă" (și mare talent) „vedete".

Dar în ultima jumătate de secol, Caragiale (și mai ales Eminescu) au îndurat ultragii mult mai grave decît cele rezervate de obicei autorilor clasici. Mai întîi o mutilare dogmatică în anii '50, pe urmă, după o temporară recuperare (în care, readucerea în atenție a postumelor — I. Negoițescu — și a biografiei — George Muntean — a jucat un rol important) festivismul ceaușist a poluat cu agresivitate opera poetică a lui Eminescu. Operație pe care ideologiile extremiste post-revoluționare o continuă, azi, concentrîndu-se mai ales asupra gazetăriei. „Conservatorismul naționalist și profund nepatriotic la nivel practic, axat pe tradiționalitate, pe butaforia alienantă a «Cîntării României», pe megalomania patriotardă și grandilocvență ca militarizare a gîndirii și comportamentului... absolutism în toate... așa l-au terminat pe Eminescu" observă Dan C. Mihăilescu în **România liberă** (30 ianuarie 1992). În atare context putem deci saluta operațiunile de „salvare" a operei eminesciene și de reapropiere a ei de cititori. Așa cum a întreprins de pildă Cătălin Țîrlea în emisiunea „Eminescu — pururi tînăr" din cadrul „Simpozionului". Deasupra ei a plutit incantatorie muzicalitatea eminesciană a unor poezii îndeobște necunoscute (Variante, postume) ce au infuzat întregului o neașteptată prospețime. Au contribuit la ea și interogațiile autentice și pline de tact referitoare la confiscarea mitului eminescian ori la atitudini politice retrograde care evident nu pot fi preluate **tale quale** între valorile pozitive ale societății de azi. Voci autorizate ale istoriei literare (George Muntean, George Gană) au ritmat emisiunea. O altă strategie de „restituire" (cuvîntul însuși este uzat) ne-a oferit-o Arșaluis Ceamurian în emisiunea de radio „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris" (care de altminteri ani de zile a demonstrat profesionalismul realizatoarei și devotamentul său față de literatură). Chipul lui Eminescu pe care ni-l propune Arșaluis Ceamurian, cu portretul realizat de Petru Creția și poeziile **(Oda în metru antic, Glossa)** citite de Ion Caramitru este, patetic, cel din 1882 — ultimul său an de sănătate (în anul următor, 1883, Maiorescu observa primele semne ale bolii). Un an de gazetărie intensă, de oboseală și deznădejde ; fragmentele selectate din scrierile jurnalistice se concentrează asupra defecțiunilor morale colective (corupția, demagogia, impostura, neseriozitatea politicianistă etc.) ce le putem recunoaște din plin și azi în jurul nostru și care au hrănit necontenit acel „sentiment românesc al urîi de sine" la care într-o carte recent apărută se referă Luca Pițu... În încheiere semnalăm în **România liberă** din 30 ianuarie 1992, în pagina de excepție dedicată aniversării a 140 de ani de la nașterea lui Caragiale, articolele lui Florin Manolescu și Dan C. Mihăilescu. Lipsa de spațiu ne obligă să ne rezumăm la două citate pe care le transcriem cu regretul că nu am putut reproduce articolele în integral: „Un scriitor se confruntă cu cititorii săi, un sistem dat de norme și în cele din urmă cu un sistem de recompense și penalizări, determinîndu-l să aleagă o anume variantă de joc din mai multe posibilități !" **(Florin Manolescu)**. „Dacă vom crede pe mai departe, cu aceeași încăpățînare că Eminescu și Caragiale sînt jumătățile de măsură ale Nemăsurării noastre, refuzînd să-i lăsăm pe ei la locul lor pentru a ne pregăti noi locul zilei de mîine, va trebui inevitabil să ne aducem aminte că unul a murit în ospiciu și celălalt în exil." **(Dan C. Mihăilescu)**

GABRIELA ADAMEȘTEANU

LA MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ
Vineri, 7 februarie, ore loc vernisajul expoziției

MARCUS LUPERTS –
„Zîmbet micenian"

GRAFICA ANILOR '80 ÎN GERMANIA

„Orice încercare mai substanțială de caracterizare a artei germane din anii '80 și începuturile anilor '90 este în mod inevitabil arbitrară, din cauza lipsei de perspectivă temporală. Dar chiar și într-un viitor mai îndepărtat, impresia dominantă va rămîne aceea că arta germană din această perioadă a fost marcată de străduanii, tendințe și curente din care a rezultat o imagine foarte complexă în care elementele eterogene nu numai că se amestecă, dar se oglindesc unele în altele într-o multitudine de fațete. Anii '30 nu au fost în nici un caz comparabili cu perioada cuprinsă între 1905 și 1920 sau cu anii '50, cînd mișcările artistice dominante erau expresionismul sau tașismul. Mai mult chiar, fiecare deceniu reprezintă un segment dintr-un întreg, a cărui cenzură, dacă există vreuna, nu este cea proprie unui sistem zecimal. Orice expoziție care ar încerca să ilustreze trăsăturile caracteristice ale artei anilor '80, pe baza unor lucrări selecționate din întreaga producție artistică a acestui deceniu, ar fi în mod inevitabil marcată de unele limitări.

Acest lucru devine și mai evident în cazul în care selecția se mărginește la obiecte bidimensionale — stampe — excluzînd obiectele multiple. O asemenea excludere pune problema importanței relative a acestor opere într-o încercare de a caracteriza arta anilor '80. Se pare că în anii '50 s-au produs lucrări de grafică oarecum de sine-stătătoare, lipsite de orice motivare socio-politică. Producția era determinată pe de o parte de cererea pieței, iar pe de altă parte de dorința artiștilor de a experimenta tehnici de multiplicare și de a folosi efectele artistice specifice acestora. Dimpotrivă, în anii '60, faptul că o lucrare putea fi multiplicată era expresia unei ideologii potrivit căreia arta trebuie să fie accesibilă tuturor. Acest nou crez artistic fusese de fapt anticipat de Victor Vasarely al cărui repertoriu de figuri geometrice avea să influențeze în mod semnificativ arta OP. În acest caz, fascinația exercitată de tehnică a fost dublată de credința în progres."

JOHANNES CLADDERS
(Extras din prefața Catalogului)

SFÎRȘITUL TIRANIEI MAJORITĂȚII

(Urmare din pag. 1)

Înțelegem abia acum că baza electorală a fesenismului nu a venit ca o reacție împotriva comunismului care-l lipsise pe cetățean de drepturile sale politice, ci împotriva comunismului care eșuase să asigure populației prosperitatea economică de tip occidental. Masele au votat pentru fesenismul demagogic, care le promisese de-a valma prosperitatea și drepturile omului. N-au contat pentru majoritatea electorală momentele cînd drepturile omului erau încălcate (reprimarea sălbatică a manifestației anticomuniste din Piața Universității, invaziile minerilor, arestările ilegale și terorizarea intelectualilor), după cum n-a contat încălcarea drepturilor minorităților (persecutarea țiganilor, a maghiarilor, amenințările rasiste și antisemite din România Mare și Europa). Cită vreme Iliescu și Roman, Birlădeanu și Măgureanu au patronat aceste manifestări nu a contat, din moment ce ei erau direct sau indirect aleșii nației. A contat însă mai mult decît orice faptul că prosperitatea atît de trîmbițată nu a venit și nici nu va veni prea devreme. În concluzie, pentru majoritate n-a contat că neocomunismul

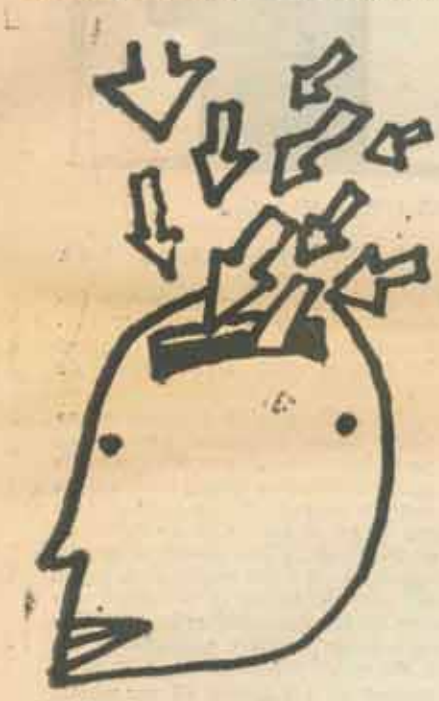

a luat locul comunismului și că, prin urmare, nu s-a înfăptuit reforma politică sau revoluția, dar a contat faptul că reformele economice s-au dovedit dureroase și antipopulare.

Lecția politică învățată de electoratul vicios a însemnat pierderea treptată a majorității feseniste lejere. Sfîrșitul tiraniei majorității se manifestă, deocamdată, pe calea economică, sindicalistă. Sindicatele care negociază un salariu minim pe economie nu fac decît să legitimeze pseudodemocrația și pseudoreformismul fesenist. Ele nu urmăresc schimbarea cadrului politic al economiei, ceea ce ar afecta cu adevărat forma de proprietate, ci doar o supraviețuire la nivelul asigurării bunurilor de larg consum. Manifestîndu-se însă în preajma alegerilor locale, protestele sindicaliste se dovedesc a fi manipulabile sau manipulate politic, întrucît amenință posibilitatea instaurării democrației și autodeterminării locale. Dacă ne amintim că multe momente de tensiune socială au fost dezamorsate prin tratativele și negocierile puterii politice cu liderii sindicali, putem bănui că undeva există un scurt-circuit de natură să ridice suficiente semne de întrebări.

Așa cum fesenetul milita înfocat în 20 mai 1990 ca masele să meargă la vot, tot așa el este acum îngrijorat de felul în care disperarea majorității se va reflecta electoral. Convenția Democratică va cîștiga voturi în măsura în care va ști să beneficieze de capitalul de disperare și resentiment. Înțelegem abia acum că baza electorală a democrației nu va veni ca o reacție împotriva fesenismului care l-a privat pe cetățean de drepturile sale politice, ci împotriva fesenismului care eșuează în a asigura populației prosperitatea economică de tip occidental. Eșecul politic și ideologic al comunismului care instaurase o tiranie a majorității bazată pe ipoteza rolului revoluționar al clasei muncitoare în istorie este consfințit abia de fesenism. El a încercat să prelungească tirania majorității prin instaurarea fricii față de instabilitatea economiei de piață. Acum, dacă instabilitatea economică tot s-a instaurat, mai înainte ca regulile economiei de piață să funcționeze, electoratul ar trebui să se prezinte la urne și să voteze pentru adevărata stabilitate. Stabilitatea mecanismelor procedurilor democratice (care nu înseamnă doar separarea puterilor în stat, ci și o adevărată autodeterminare a puterilor locale în raport cu centrul, instaurarea unui control civil și civic asupra armatei, poliției și serviciilor secrete, edificarea unui sistem de curți juridice imparțiale și independente, mai multe canale, locale și centrale, de televiziune liberă și independentă etc.). O democrație bazată pe forța numărului de aderenți, pe unanimitatea deciziilor, pe uniformitatea fanatismului, și nu pe un echilibru și balans al competențelor, nu este de fapt o democrație. Este doar o tiranie a majorității îndreptată atît împotriva individului și a minorităților, cît mai ales împotriva majorității. Voturile succesive din acest an vor putea să dezamorseze primejdia ca guvernul să cadă cînd năvălesc minerii, cînd intră sindicatele în grevă sau cînd militarii iau puterea. Chiar dacă o fac împotriva tiraniei majorității, cum s-a întîmplat în Algeria.

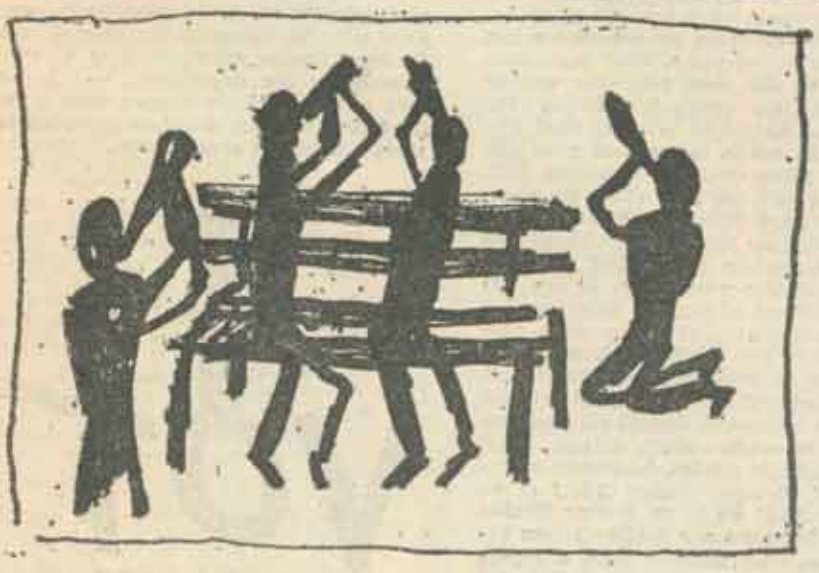

WALTER DANN – „Băutorii"

LACĂTE ȘI LEGI

Două subiecte, care, din cauza dificultăților economice alunecaseră o vreme într-o zonă de umbră, sînt readuse acum în centrul atenției : procesul comunismului și interzicerea activităților comuniste. Ministrul liberal al Justiției a organizat, după cum bine știm, mai multe dezbateri pentru stabilirea premiselor juridice ale unui proces fără precedent. Și spunem fără precedent, pentru că mult invocatul proces de la Nürnberg n-a fost inițiat de germani, ci de puterile străine învingătoare. Îndrăznim să spunem că germanii nesupuși unei presiuni politice dinafară n-ar fi reușit să organizeze un proces atît de radical și de amplu. Fără precedent, de asemenea, pentru că nazismul și comunismul nu se pot suprapune decît dacă sînt proiectate în planuri foarte generale. Ca niște hărți care descriu doar contururile mari. Și tocmai de aceea un proces al comunismului nu trebuie și nu poate să aibă loc altfel decît inspirat de forțe politice născute în interiorul unei societăți trecute prin comunism.

Al doilea subiect este cel legat de interzicerea partidului și activităților comuniste. Partidul Național Liberal a elaborat un proiect de lege pentru interzicerea partidului comunist pe care l-a înaintat Senatului acum două săptămîni. În scopuri electorale, s-au grăbit unii să spună, pierzînd din vedere că această inițiativă nu conține promisiuni și nu mîgulește pe nimeni. Ar mai rămîne doar bănuiala că liderul PNL, conștient de îndoielile născute în jurul domniei sale, ține să-și retușeze portretul printr-un gest ferm și că, la urma urmelor, îi este indiferent dacă proiectul de lege va fi aprobat sau nu. Campania electorală pentru locale este deja încheiată, dar urmează bătălia cea mare pentru alegerile parlamentare și atitudinea față de comunism, finalizată sau nu într-o lege, va avea valoarea unui test electoral foarte serios. Fiul risipitor al Frontului, Petre Roman, și-a început demult campania verbală anticomunistă, dar îndrăznelile domniei sale se opresc aici. L-am întrebat odată cum înțelege, în mod concret, să facă procesul comunismului. Mi-a răspuns printr-o comparație : Guernica lui Picasso ar fi fost cel mai eficient mod de a face procesul crimelor franchiste. Trecînd peste confuziile istorice (și peste solidaritatea, de înțeles, cu o biografie familială), e suficient de limpede că anticomunismul Frontului nu este pragmatic, ci numai declarativ. Ar însemna, dacă am înțeles bine comparația liderului național al Frontului, să ne mulțumim cu literatura universului concentraționar care a început să vadă lumina tiparului după revoluție, dar chiar și în această privință mijloacele de comunicare în masă controlate de puterea actuală au făcut extrem de puțin. În afară de un film (Memorialul durerii) băgat cu de-a sila pe gîtul televiziunii, discursul politic oficial evită pe cît posibil aceste delicate subiecte.

Ca să ne întoarcem de unde am plecat, gestul liberalilor are semnificația unei clare delimitări ideologice cu rostul de a lăsa Frontul la alegeri în ofsaid. Vrînd-nevrînd, FSN-ul trebuie să se pronunțe asupra proiectului liberal riscînd să se compromită încă o dată în ochii unei opinii publice care a mai evoluat puțin de la 20 mai încoace. La Senat, domnul Predescu, președintele comisiei juridice, a făcut deja primul gest imprudent, respingînd proiectul de interzicere a partidului comunist și a formelor sale de manifestare. În plus, argumentația domniei sale e defectuoasă și imposibil de susținut. Se spune, de pildă, în referatul comisiei, că partidul comunist nu mai există și, prin urmare, nu avem ce să interzicem. Partidul Socialist al Muncii a fost înscris între timp cu toate formele legale și nu poate fi, deci, contestată o decizie a tribunalului. Dacă pînă aici aparența înșeală, vom vedea că de aici înainte argumentația comisiei juridice a Senatului ignoră cu rea-credință un aspect esențial. Legea Siguranței Naționale incriminează la articolul 3, punctul h, printre altele, și acțiunile totalitariste (sic !) de sorginte comunistă. Dar Legea Siguranței Naționale are o scăpare foarte gravă : nu conține sancțiuni. Or, o lege fără sancțiuni este un instrument cu care nu se poate opera. Domnul Predescu invocă acest articol de lege, susținînd că este suficient și că ar fi inutilă o lege care să dubleze niște prevederi deja existente. Dacă ținem seama de raportul nefavorabil al comisiei juridice și de majoritatea FSN din Senat, sînt puține șanse ca proiectul liberal (sînt atîtea precedente) să adune un număr suficient de voturi. Așa cum spuneam însă, e destul și atît pentru ca Frontul să-și dea pe față temerile și simpatiile. Cine nu este împotrivă poate fi foarte ușor bănuit că este pentru. De la 12 ianuarie 1990 și pînă acum, acuzația de criptocomunism planează implacabil deasupra grupului instalat la putere și, implicit, și asupra formațiunii majoritare din Parlament. Frontul nu poate ieși definitiv de sub această etichetă decît printr-o mișcare politică lipsită de orice echivoc. Nu sînt de ajuns declarațiile și nici legile economice care au implantat la noi un fals liberalism.

Provocarea aruncată de liberali îngrijorează pe membrii lucizi ai Frontului care caută acum o soluție să iasă din încurcătură. Să aprobe proiectul de lege al PNL nu se poate, deoarece riscă să li se reproșeze și să li se amintească propriul trecut. Să nu uităm că parlamentarii FSN sînt recrutați, în cea mai mare parte, din rîndurile foștilor activiști de partid. E necesar, prin urmare, un alt proiect de lege care să dea satisfacție de fond forțelor politice anticomuniste și justițiare din România, dar care, în același timp, să nu formuleze explicit nici o interdicție. Domnul Petre Ninosu, președintele comisiei juridice din Camera Deputaților, a elaborat deja două proiecte în acest sens. Așa după cum ne-a declarat domnia sa, cele două proiecte sînt croite după modelul Legii Mărzescu din 1924, privind persoanele juridice cu scop nepatrimonial. În primăvara lui '24, apărea o lege care prevedea obligația tuturor persoanelor juridice nepatrimoniale, deci și a partidelor politice, de a se înscrie la tribunal (lege care este încă parțial în vigoare). În toamna aceluiași an, se dădea o altă lege, prin care erau scoase în ilegalitate toate acele persoane juridice (partide) reînscrise, or, comuniștii nu se înscriseseră pînă la acea dată. Domnul Ninosu a făcut mai întîi un proiect de lege pentru completarea Codului Penal, incluzînd acolo acele sancțiuni care lipsesc din Legea Siguranței Naționale. A imaginat apoi, un organism care să verifice activitatea partidelor politice și care să identifice, dincolo de declarațiile explicite, acele activități incriminate la punctul h din legea mai sus amintită. Iată cum se poate evita o declarație fermă și pe față împotriva comunismului, ignorîndu-se în același timp o parte însemnată din tradiția legislativă românească. Pentru că ceea ce nu spune domnul Ninosu este că tot în anul 1924, Ministrul Justiției de atunci iniția o Lege, pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștii publice, care includea sancțiuni severe împotriva activităților comuniste. Dar mai important e faptul că acel organism de verificare a persoanelor juridice nepatrimoniale este în forma din proiect cu totul artizanal și lipsit de eficiență. Atîta timp cît Serviciul Român de Informații nu se implică în acest tip de investigații, e practic imposibil ca cineva să intre în posesia unor probe doveditoare privind acțiunile secrete ale unei societăți sau partid politic.

HORAȚIU PEPINE

GABRIEL ANDREESCU

POLITICĂ ŞI RECUNOAŞTERE

Partidele au drept bază categoriile sociale cărora ele le reprezintă interesele. Intr-o societate în care aceste categorii nu s-au diferenţiat, formele de reprezentare rămîn artificiale. Îmi amintesc că am auzit acest raţionament în primele săptămîni ale anului 1990. Dar, evident, nu s-a aşteptat îndelungatul proces de creare a grupurilor cu interese economice divergente pentru ca să se facă politică. În România, ca şi în toate celelalte ţări din fostul lagăr comunist, oamenii au format partide — chiar în număr exagerat — şi au intrat în competiţia pentru putere : în doi ani de zile se pot număra deja succese, înfrîngeri, schimbări de opţiuni, coaliţii, trădări ale unor pacte, pregătirea subterană a altora. Ce se află, totuşi, în spatele acestor fenomene, dacă ele nu pot fi reduse la clasica explicaţie, de reprezentare a unor categorii de interese socio-economice ? Situaţia din România este şi din acest punct de vedere de o originalitate aproape dramatică. Imposibilitatea de a crea, sub regimul Ceauşescu, grupări de opoziţie, care să fie percepute de către populaţie drept formaţiuni implicate firesc în competiţia pentru putere, s-a asociat cu necesitatea de a umple, peste noapte, vidul politic generat prin brusca prăbuşire a sistemului monopartid.

Psihologilor le este binecunoscut un fenomen numit întipărire afectivă. Puişorii de găină sau bobocii care văd, în primele momente de la ieşirea din ou, o jucărie de plastic (sau alt obiect) trecîndu-le prin faţă, o iau fuga după el, arătîndu-i ataşament, ca şi cum acesta i-ar fi adevărata mamă. După ce peste 60% din populaţie s-a grăbit, la 20 mai 1990, să voteze foşti secretari de partid, foşti-viitori securişti, fii de foşti demnitari comunişti, foşti membri în CC al PCR, împotriva cărora se declanşase revoluţia numai pentru că se prezentaseră pe listele Frontului Salvării Naţionale — prima formaţiune politică văzută, de toată ţara, la televizor — nu poţi decît să profiţi, amintind cu sarcasm, de această metaforă, a cavalcadei bobocilor de raţă după un fals părinte. Totuşi, avem de-a face aici cu un fenomen cît se poate de serios şi care poate să explice multe dintre fenomenele politice ale ultimilor doi ani. Este vorba despre nevoia oamenilor de a recunoaşte, şi de a crede că recunosc, în diferitele forme de asociere politică pe cei care reprezintă interesele lor sau reprezintă interesele generale. Această tendinţă intră într-o competiţie contra cronometru cu procesul de coagulare, de stabilire a identităţii, interne formaţiunilor politice.

Jucăriooara de plastic cu pricina a fost, la polonezi, Solidarność, la bulgari Ecoglasnost. În perioada de întipărire afectivă despre care vorbeam, cînd primii stimuli sînt decisivi, oricît de elementari ar fi aceştia, avem de notat, în România, trei-patru-cinci tipuri de semnale care au declanşat răspunsul electoral : masiva prezenţă a Frontului pe toate canalele mass-mediei ; regăsirea siglelor politice antebelice — împărţind simpatiile electorale între Partidul Naţional Liberal şi Partidul Naţional Ţărănesc ; elementul naţional — de unde numărul mare de locuri obţinute în Parlament de către UDMR — şi cel, oricum surprinzător pentru mai 1990, al PUNR ; brăduţul verde (fără nici o legătură cu persoane, programe sau ideologii) al partidelor ecologiste. Cu siguranţă, cifrele absolute au fost influenţate de fraude. Dar, conform sondajelor pe care Grupul pentru Dialog Social le efectua în acea perioadă, fără să le publice, rezultatele nu au fost afectate esenţial, excepţînd prezenţa sau absenţa, în Parlament, a unor persoane dorite (renegate) dintr-un motiv ocult — cum ar fi prezenţa lui Ion Brătianu sau absenţa „independenţilor" din Bucureşti.

În toată perioada de dinaintea primei consultări electorale a mai existat un criteriu cu un rol politic important : criteriul moral. El explica interesul populaţiei (şi nu numai al celei din Bucureşti) pentru grupul format din disidenţii şi intelectualii de opoziţie din vremea regimului Ceauşescu (GDS), pentru poziţiile Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici din România, pentru documente cum ar fi Proclamaţia de la Timişoara sau pentru fenomene de genul Pieţii Universităţii. Deşi sub acest impuls s-au manifestat energii colective depăşind cu mult participarea la viaţa de partid, credibilitatea morală nu a devenit un semn explicit al primei consultări electorale. Principiul moral, a cărui dimensiune politică nu avea nimic extravagant, nimic naiv într-o societate viciată ca a noastră, s-a concretizat într-o mişcare de masă la sfîrşitul anului 1990, prin formarea Alianţei Civice. Dar şi atunci, cînd fenomenul de întipărire afectivă mai avea un rol, această iniţiativă s-a oprit înainte de a deveni un partener în competiţia pentru putere. Astăzi, înaintea alegerilor locale — care, în contextul românesc, nu sînt mai puţin importante decît alegerile generale — comportamentul electoratului s-a schimbat. Numărul de stimuli pe care trebuie să-i satisfacă viitorii candidaţi este cu mult mai mare, şi par a fi, de această dată, autentici — ceea ce nu înseamnă că nu vor fi, unii dintre ei, vicioşi.

Ce sugerează, de data aceasta, cifrele ? Rezultatele preliminare ale unui sondaj din decembrie indică, pentru Frontul Salvării Naţionale, doar 21% din simpatii. Mult, puţin ? Frontul înseamnă astăzi puterea : exact ce s-a obişnuit românul să urască vreme de decenii. În acelaşi timp, el pare o garanţie pentru continuarea indefinită a actualei stări de lucruri şi compromisul „aproape popular" faţă de şomaj, incompetenţă, corupţie, trecut. Avînd în vedere relativa inerţie a masei electorale şi conservatorismul pe care îl manifestă orice colectivitate — cu atît mai mult în vreme de schimbări tulburi — se poate afirma că această cifră verifică „realismul" cu care populaţia priveşte spre FSN : pentru că realism, în context electoral, nu înseamnă judecata în funcţie de criterii morale sau raţionale, ci numai conformarea (uneori vinovată) dintre datele exterioare şi propriile aşteptări.

O creştere oarecum surprinzătoare pentru cei care urmăresc numai viaţa politică la vîrf e arată Partidul Naţional Liberal, cu 12% dintre simpatiile exprimate. Se adaugă, la voturile strînse de opoziţie, cu un procent aproximativ egal, în jur de 8% simpatiile pentru Partidul Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat şi Partidul Alianţei Civice. Dacă se urmăresc sondajele începînd cu mai 1991, se poate remarca, în ciuda schimbărilor în ierarhie, stabilizarea voturilor pentru opoziţie în jurul cifrei de 30%. Mai poate fi considerată o astfel de situaţie ca o dovadă de realism ? Dar opoziţia nu a oferit viitorilor olegători, din mai, anul trecut, nici un program, nici o soluţie concretă care să răspundă întrebărilor celor dezamăgiţi de

GEORG ETTL — „Variaţiuni"

FSN ; şi nici nu putea duce la capăt o astfel de întreprindere pe care nu au realizat-o costisitoarele instituţii de competenţă ale Administraţiei. Scăderea încrederii în partidul de guvernămînt face să crească, într-adevăr — şi în definitiv, cum este firesc — numărul celor derutaţi. Într-o societate ca a noastră, în starea la care a adus-o actuala echipă de la putere, deruta este, şi ea, firească. Iar această evoluţie spre o „obiectivitate de tip negativ" devine confirmată mai departe, în sondajul de opinie despre care vorbeam, de inversarea, pentru prima dată după aproape doi ani de zile, a variaţiei voturilor preconizate pentru mişcările extremist-naţionaliste : în jur de 2% pentru Partidul România Mare şi Partidul Socialist al Muncii, în jur de 4% pentru PUNR — cifre „rezonabile" dacă evaluăm numărul de securişti, nomenclaturişti, informatori care şi-au găsit în ideologia instinctelor şovine o strategie de protecţie. Toate aceste cifre demonstrează, cred, o schimbare clară a stării opiniei publice, comparativ cu testul electoral anterior. Nu se exagerează prin raţionalitate, în nici un caz prin conştiinţa politică, dar capacitatea de a recunoaşte ce sînt şi ce pot actualii actori politici a evoluat într-un mod promiţător.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

TRISTEŢEA DE A SUPRAVIEŢUI

Pentru acei care au urmărit cu atenţie presa românească de după Revoluţie nu mai reprezintă un secret faptul că literatura este lăsată să piară fiindcă, în marea lor majoritate, scriitorii n-au aderat la politica Frontului. Sistemul tovarăşului Iliescu este înfinit mai bine pus la punct decît al înaintaşului său. Dumneaiui nu ne mai cenzurează pe bucăţi, ci la grămadă.

Conştient sau nu, acest lucru l-a fost uşurat şi de faptul că la ora actuală Uniunea Scriitorilor nu mai funcţionează nici măcar cît sindicatul unei fabrici de mături. Liderul nostru naţional (şi internaţional), ajuns în situaţia de a decide, nu se mai ocupă decît de tipărirea cărţilor sale în sute de mii de exemplare (care în mare parte zac în depozitul Cărţii Româneşti şi pe tarabe, în vreme ce revistele şi-au redus sub orice limită tirajele din lipsă de hîrtie), de editura sa particulară, de tipografia sa (în care am investit atîţia bani şi atîtea speranţe), de maşinile sale personale, de Academia sa Caţavencu (despre care declară la SOTI că i-ar da satisfacţii mai mari decît Uniunea), de vila moştenită de la tovarăşa Mia Groza, de vînat fazani şi de alte lucruri de acest fel pe care, în ciuda mizeriei în care se zbate majoritatea alegătorilor săi, le socoteşte de la sine-înţelese.

Poate că este o simplă întîmplare faptul că afacerile sale personale prosperă în vreme ce instituţia pe care a cucerit-o la 22 decembrie (cînd în piaţă se împuşcau copii) se prăbuşeşte şi poate că nu avem dreptul să judecăm falimentul spre care ne îndreptăm făcînd astfel de corelaţii. Poate că societatea noastră profesională trebuie să plătească pentru păcatele ei de ieri şi de azi şi are la ora actuală exact ceea ce merită. Oricum, la ultima şedinţă de consiliu (ţinută nestatutar, după o jumătate de an de la cea precedentă) ni s-a spus deschis, de la masa prezidiului, că sacul s-a golit şi că dacă vrem să nu pierim într-o lună de zile, va trebui să ne cîrpim deştept.

Tot cu această ocazie am mai aflat că trebuie cîrpit şi comitetul director pentru că unii dintre membrii acestuia nu mai pot participa la şedinţe, nu mai sînt acceptaţi ori nu mai acceptă să fie răspunzători de ce se întîmplă cu Uniunea sub actuala ei preşedinţie.

S-a stabilit de asemeni ca remanierea anunţată să se facă în ordinea voturilor obţinute pentru acest organism la Congresul Scriitorilor din aprilie 1990.

Atunci s-a întîmplat ca eu să mă aflu pe locul mortului : adică să fiu ultimul nume de pe lista acestui comitet director. Listă de pe care am fost înlocuită cu Balogh József, întrucît colegii noştri de naţionalitate maghiară nu obţinuseră prin votul secret proporţia stabilită prin statut.

Acum, în al doisprezecelea ceas, sînt înştiinţată (ambiguu şi semioficial) să-mi reiau locul printre aleşii de altădată.

Convinsă că şi cei din urmă vor fi judecaţi ca şi cei dintîi, consider că este obligatoriu să mă recuz şi să explic publicului motivele pentru care o fac. O fac pentru că acum, cînd toate fondurile s-au dus cum s-au dus, oricine ar fi acolo sub tutela lui Mircea Dinescu care hotărăşte totul de unul singur sau în culise nu ar mai avea altceva de făcut decît să-şi asume falimentul la care am fost aduşi. De aceea nu mi se pare normal ca acest comitet să fie cîrpit cu mine şi cu nimeni altcineva. Lucrurile nu se mai pot încheia printr-o remaniere. E ora la care trebuie să se facă un bilanţ a ceea ce s-a întîmplat pînă acum, după care să se poată lua totul, altfel, de la capăt. Dacă se consideră că Uniunea nu se mai justifică în structura ei actuală, atunci ea trebuie să devină cel puţin un sindicat ca oricare altul, dispus să-şi asume rolul de a păra drepturile membrilor săi. Desigur, noilor lideri ai acestui sindicat nu le va fi uşor fiindcă puterea (care nu are motive să ne iubească în mod special) prin organele sale de diversiune şi prin exemplul personal pe care l l-a servit actuala noastră conducere operativă a reuşit să acrediteze ideea că am fi nişte privilegiaţi.

Adevărul este însă că lucrurile stau cu totul altfel : că salariile redactorilor de la o revistă cu tradiţia Vieţii Româneşti, bunăoară, nu însumează mai mult decît cele de la o şcoală sătească.

N-aş vrea ca această afirmaţie a mea să fie speculată în defavoarea cadrelor didactice. Fiindcă eu sînt convinsă că nici şcolile, nici revistele, nici spitalele nu sînt cele care au adus ţara în pragul falimentului pentru ca măsurile cele mai drastice să fie luate împotriva lor.

Să ne reamintim că, nu demult, Televiziunea Română Liberă ne-a adus la cunoştinţă faptul că liderul naţional FSN (cu care altădată era într-un totul de acord) ar fi pierdut printr-o singură semnătură pusă în necunoştinţă de cauză pentru exportarea minereurilor neferoase de la Baia Mare nici mai mult nici mai puţin decît un miliard.

Faptul că activitatea de şef de guvern a domnului Petre Roman s-a do-

GEORG ETTL — „Variaţiuni"

vedit a fi falimentară (pentru ţară) n-a dus la concluzia că nu ne-ar mai trebui guvern în general — şi guvern fesenist în particular — pe care ar presupune-o logica aplicată de actualul premier atunci cînd este vorba de cultură.

Fără îndoială, pentru a salva ce se mai poate salva, Uniunea Scriitorilor ar fi timpul să înveţe ceva din propriile sale greşeli. Fiindcă bilanţul său nu este negativ doar în plan material, cum îi place să se mintă ca să se justifice, ci şi în plan moral. Funcţionarea în virtutea inerţiei — doar ca să aibă cîţiva oameni maşină cu şofer la scară — (precum şi funcţionarea oricăruia dintre noi într-un comitet anihilat de cineva) mi se pare lipsită de orice sens.

E timpul să înţelegem că nu numai supravieţuirea într-un astfel de loc unde nu se întîmplă nimic ar trebui să ne pună pe gînduri, ci chiar supravieţuirea. Spun asta avînd în vedere faptul că nu demult unul dintre răniţii revoluţiei s-a sinucis fiindcă tot ce se petrecea în jurul său l-a făcut să-şi piardă orice speranţă şi orice justificare. Datorită întrecerilor dintre politicienii care ocupă scena, acest caz tragic a trecut aproape neobservat, cum a trecut cu ani în urmă faptul că un om şi-a dat foc pe o pîrtie, în vreme ce şase foşti demnitari comunişti dădeau încă o dată marea lovitură printr-o scrisoare.

Să dea Dumnezeu să nu fim nevoiţi să înţelegem cu preţul altor vieţi omeneşti că nici semnalul de alarmă trag de acest tragic supravieţuitor al evenimentelor din decembrie — într-o ţară tristă, plină de humor cum a redevenit România n-a fost receptat în toată adînca lui semnificaţie.

GABRIEL LIICEANU

PROSTIA CA ÎNCREMENIRE ÎN PROIECT

CÎTEVA EXEMPLE

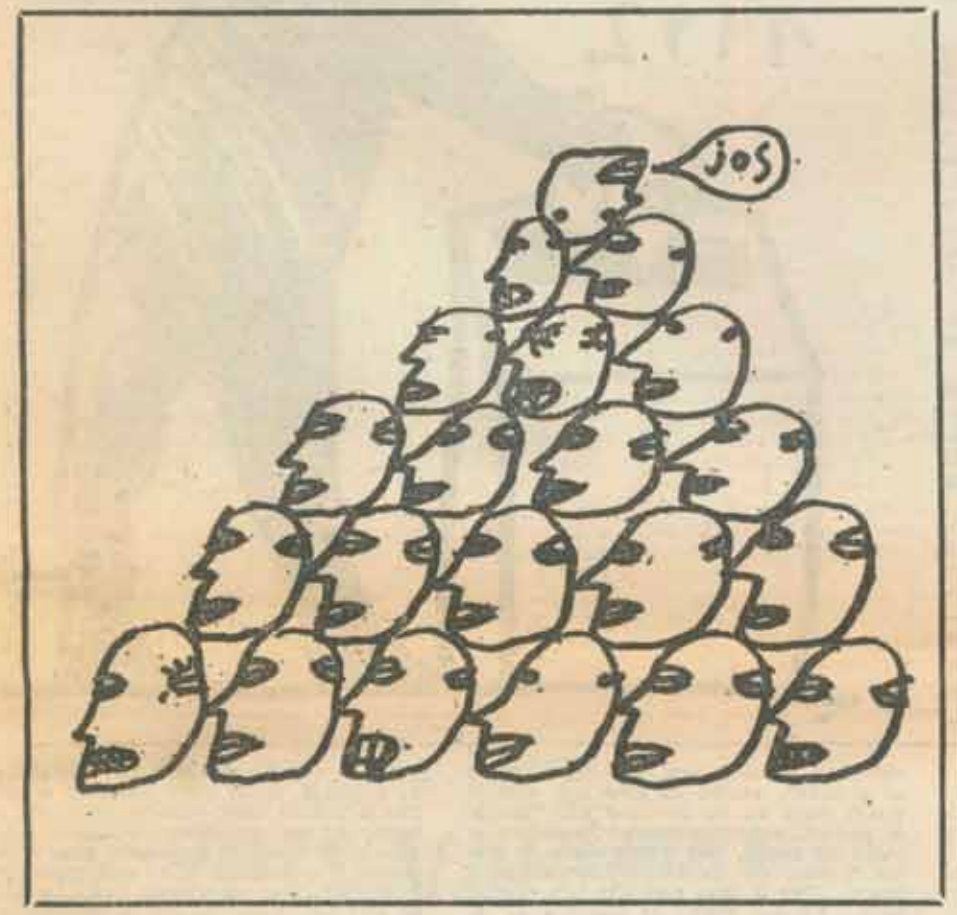

(Urmare din numărul trecut)

În cartea sa, **Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică,** Alexandr Iakovlev, teoreticianul perestroikăi, face o paralelă între Hitler şi Stalin: „Stalin s-a războit cu ai săi, dar politica lui de represiune n-a vizat niciodată un popor întreg din afara ţării. Hitler a combătut toate popoarele, a hotărît genocidul evreilor, el voia să subjuge popoarele slave. Toată politica lui era bazată pe teoria rasistă, el considera celelalte popoare subdezvoltate". După cum vedem, din această paralelă, Stalin „iese mai bine".

În primul rînd se cuvine spus că a compara doi monştri este o operaţie lipsită de sens. Odată limita umanului depăşită, care mai este unitatea de măsură cu care atrocitatea poate fi cîntărită şi rînduită pe categorii ? **Numărul** victimelor? Faptul că Hitler a omorît 6 milioane sau Stalin 16 milioane? (După care începe disputa istoricilor asupra „corectitudinii" cifrelor: nu erau 6 milioane, erau „doar" 3 milioane; nu erau „doar" **Felul** în care au fost omorîte a-16 milioane, de fapt erau 20...) ceste milioane de oameni? E mai cumplit să omori prin gazare, prin administrarea unui glonţ în ceafă sau prin îngroparea de viu? Sau: ancheta sub tortură era mai teribilă în cazul Gestapoului sau în cazul NKVD-ului? În sfîrşit, să fie **calitatea** victimelor acest criteriu ? Erau „de-ai noştri" sau „de-ai lor"? (Iakovlev spune: „Stalin s-a războit cu ai săi".) Erau adică ruşi — sau evrei şi ţigani? Şi de unde rezultă că este „mai onorabil" să ucizi „de-ai tăi"? Un german ar putea tot atît de bine spune: „Hitler nu s-a războit cu ai săi. El nu şi-a omorît fraţii şi surorile, ci a omorît străini..." (De fapt Hitler s-a războit deopotrivă cu „ai săi", trimiţîndu-i la moarte într-un război sinucigaş. Şi pentru a rămîne la nivelul nuanţelor: cînd Iakovlev spune că „Stalin s-a războit cu ai săi" ne vine greu să acceptăm că măcelărirea a milioane de oameni lipsiţi de orice putinţă de a se apăra se numeşte „războire cu".)

Se poate, aşadar, purta discuţia despre Hitler şi Stalin pe acest teren? Crima poate fi oare sistematizată şi ierarhizată? „Toată politica lui Hitler era bazată pe teoria rasistă...", spune Iakovlev. Iar toată politica lui Stalin era bazată pe teoria de clasă, se poate răspunde. Este oare mai scuzabil să omori pe criterii de clasă? Sau pe criterii de rasă? Teribil, în cele două cazuri, este faptul că omori în numele a ceva care nu are nici o legătură cu vina şi cu faptele celui omorît: faptul că omori un evreu sau că omori un „culac" sau un „burghez". Un genocid se poate organiza deopotrivă pe criterii de rasă sau de clasă; ceea ce contează este genocidul, şi nu criteriul după care l-ai organizat.

„Hitler a combătut toate popoarele", spune Iakovlev. Stalin, la rîndul lui, a combătut toate popoarele, în măsura în care a exportat oriunde a putut „revoluţia socialistă", această armă de distrugere în masă: „lupta de clasă", instaurată peste tot unde trupele sovietice au pus piciorul (toate ţările din estul Europei) sau peste tot unde a putut fi prin alte mijloace instalată (de la Coreea, Vietnam, Cuba, Cambodgia şi pînă la ţări africane), a făcut milioane de victime şi a răvăşit pe zeci de ani istoria acestor ţări.

A compara deci în felul acesta doi campioni ai crimelor contra omenirii şi a încerca să spui că unul era „mai mic" sau „mai bun" decît celălalt nu are într-adevăr nici un sens. Iar un asemenea tip de comparaţie — între doi criminali de anvergură — ne împiedică să facem singura şi adevărata comparaţie care trebuie făcută: între două monstruozităţi istorice, între dictatura nazistă şi totalitarismul comunist. Între acestea două există într-adevăr o diferenţă esenţială pe care, preocupaţi cum sîntem să echivalăm sau să comparăm ororile săvîrşite de Hitler şi de Stalin, o pierdem mereu din vedere: nazismul nu şi-a propus în chip explicit să distrugă **celula** societăţii care este proprietatea privată; comunismul şi-a propus şi a şi făcut-o. Puse alături, nazismul şi comunismul se întîlnesc şi se confundă pînă la indistincţie în planul infinit al crimei şi al agresiunii contra fiinţei umane; dar ele nu se întîlnesc şi nu se confundă în distrugerea resorturilor ultime ale societăţii. Odată nazismul lichidat, societatea a continuat să funcţioneze în cadrul unui mod de producţie care rămăsese intact şi a cărui eficacitate fusese verificată de o îndelungată experienţă a omenirii. **Creierul** societăţii germane fusese otins, dar trupul ei rămăsese întreg. Ieşită din nazism, Germania s-a văzut confruntată cu o traumă morală şi psihică din care nici astăzi nu şi-a revenit pe deplin; dar, în mod aparent paradoxal pentru o ţară pustiită de război, ea s-a recuperat economic relativ uşor, ajungînd pînă la urmă cea mai prosperă ţară din Europa. Şi aceasta pentru că **structurile** fireşti ale economiei, precum şi reflexul lor în plan social (clasele), rămăseseră intacte: nazismul nu distrusese proprietatea privată pe care se înalţă vigoarea unei economii, nici tipul întreprinzătorului (agricol sau industrial) care îşi extrage mobilurile activităţii sale tocmai din această proprietate. Şi, dimpotrivă, tocmai pentru că a distrus coloana vertebrală a societăţii, comunismul a lăsat în urma lui nu numai ţări traumatizate psihic şi moral, ci pustiite economic şi anihilate în resorturile ultime ale existenţei lor. Aceste ţări se află acum în situaţia unui organism care trebuie să-şi reinvente celulele şi ţesuturile. Aceste ţări trebuie să reînveţe mersul cu picioarele zdrobite.

WERNER BUTTNER — „La marginea camerei"

MIZERIA, O MIZĂ POLITICĂ

Actualei campanii electorale îi lipsesc entuziasmul şi fierberea de acum un an ; calomnia, aruncatul cu noroi şi folosirea bîtei ca argument politic, chiar dacă nu au dispărut definitiv, şi-au pierdut din intensitate. Explicaţia poate fi găsită nu atît în schimbarea ungaiului de recepţare a democraţiei (pentru asta este suficientă o călătorie cu maşina 368 la ora 7 dimineaţa), cît, mai ales, în restrîngerea sferei de interese, în coborîrea lor din arena parlamentară în culise.e primăriilor judeţene şi comunale. Este vorba, deci, de modificarea dimensiunilor şi destinaţiei ciolanului. Căci una este să-l rozi pe cel mare în dealul Mitropoliei, sub ochii întregii ţări şi să te numeşti „om politic", şi alta să-l deguşti în tihna biroului de la primărie, înconjurat ca un rege de „curtea locală" şi purtînd emblema de „bun administrator".

Mutaţia din sfera politicului pur şi a parvenirii sociale la nivel înalt (nu i de ici, de colo să te chemi parlamentar sau senator după ce înainte ai fost activist sau pescar amator pe malurile Sträuleştiului) în cea mult mai terestră zone administrative a avut ca primă consecinţă transferarea luptei de la partid la individualităţi. Deşi în spatele plutoanelor de candidaţi se ascund toţi partidele politice, dintre care unele proaspăt ieşite din incubatoarele feseniste şi comuniste (vezi Uniunea Stîngii Democrate), atenţia publicului s-a canalizat pe indivizi. Nici nu era altă posibilitate, avînd în vedere concepţia de ansamblu a campaniei electorale, un fel de ghiveci călugăresc, din care tot ce s-a reuşit a se reţine au fost cîteva figuri pitoreşti prin stupiditate, agramatism, incoerenţă sau cantitatea de promisiuni, restul, adică cele 86 de partide ale căror titulaturi amintesc de centralele industriale ceauşiste, împreună cu mulţimea lor de candidaţi, s-au pierdut, cu cîteva excepţii, într-o neagră confuzie democratică.

Indiferent dacă am ajuns să acceptăm că „politica este murdară" şi că „scopul scuză mijloacele" şi deci să nu acordăm prea mare importanţă nici mijloacelor, nici avalanşei de vorbe, nu putem să nu ne întrebăm cine sînt indivizii care se ascund în spatele lor. Mai înainte ar trebui să vedem însă care a fost demersul acestei campanii, fundamentul ei, mîza. Căci fiecare campanie trebuie să aibă o mîză, ca de exemplu cea a „politicii domestice" de acum din America. La noi, mîza, rampa de lansare, a fost mizeria. Lucru normal, dacă ne gîndim la adevăratele ei dimensiuni, dar cu atît mai întristător dacă realizăm că fără această competiţie electorală am fi ajuns ca ea să facă parte din cotidian, să devină o a doua natură (dacă nu şi este deja). Nu faptul că mizeria a devenit capital electoral şi că este folosită în scop propagandistic deranjează şi revoltă, ci personajele care au curajul să o utilizeze. Aşa-zisa „murdărie politică" nu include însă şi „murdăria morală". În sensul că un hoţ nu se poate apuca să facă apologia cinstei, un afemeiat să trîmbiţeze împotriva prostituţiei sau un secretar de partid care a tăiat şi spînzurat ani de zile să ridice în slăvi democraţia şi liberalismul.

Sub acest aspect intervine adevărata mizerie a actualei campanii. Pentru că este greu de admis, ca toţi secretarii de partid, preşedinţii de CAP, primarii sau îmbogăţiţii ceauşişti să înceapă a ţine predici despre sărăcie, eradicarea corupţiei şi moralitate. Peste 40% din listele electorale sînt pline cu asemenea indivizi, care au marele merit ca prin funcţia şi poziţia socială pe care le-au deţinut înainte şi după revoluţie, să fi contribuit din plin la situaţia dezastruoasă în care ne aflăm şi împotriva căreia au nerusinarea de a ridica acum glasul.

Toată floarea cea vestită a actualei administraţii locale (în majoritate provenită din fosta), de la prefecţi, subprefecţi, primari şi viceprimari, toţi directorii şi cadrele de conducere cu greutate, toţi tămîietorii şi linge-tălpi ceauşişti şi fesenişti, toţi naţionaliştii şi şerpii cu clopoţei de la România Mare, începînd cu C.V. Tudor şi terminînd cu femeile de serviciu, toţi securiştii privatizaţi şi parlamentarii dubioşi s-au înghesuit să prindă un loc pe liste. Cînd nu şi-au găsit un partid pe măsură sau nu au reuşit să creeze unul, au devenit „independenţi". Toţi, fără excepţie, se recomandă ca „buni gospodari", tehnocraţi, oameni cinstiţi şi familişti, lăudîndu-se cu experienţa lor. Experienţă în ce ? În a distruge, a face compromisuri şi a se plia după cum bate vîntul ?

Iar acum apar în faţa ţării, căci televiziunea independentă, proaspăta democraţie şi sforăriile locale le-au dat şi această oportunitate, Vorbesc patetic despre gropi, gunoaie, cozi, frig, foamete, boli şi toate nenorocirile care ne înconjoară, promiţînd că ce n-au făcut pînă acum (vezi-doamne, n-au avut bani, înţelegere şi sprijin...), vor face de acum înainte. Sau poate au aşteptat chiar această campanie (mizînd pe naivitatea oamenilor) ca să aibă spre ce să-şi îndrepte degetele acuzatoare şi în faţa a ce se filmă propagandistic. Aceste promisiuni venite din partea unor asemenea indivizi sînt mai mult decît o insultă adusă electoratului. Sînt o batjocură. O palmă trasă tuturor celor care, de bună-credinţă fiind, aşteaptă ceva de la aceste alegeri.

Problema esenţială nu este însă că aceste adevărate păsări de pradă nu vor să scape din gheare oportunitatea de a fura şi mai mult, ci cum de li s-a lăsat drum liber, cum de li s-a dat posibilitatea de a avea acces la liste, ca să nu mai vorbim de aceea de a fi aleşi. În acest punct problema trece iarăşi (în sens invers de data aceasta) de la individ la partid. Iar partidele care susţin asemenea personaje sînt binecunoscute nouă : FSN, PSM, PUNR, Uniunea Stîngii Democratice. Aceasta este însă una dintre cele mai bune dovezi ale calităţii lor, pentru că în momentul în care alegi indivizi de acest tip ca să te reprezinte, înseamnă că alţii nu ai sau că pe aceştia îi consideri potriviţi ca să schimbe ceva în ţară. Într-un fel este bine, căci astfel ele s-au autoştampilat şi discreditat definitiv.

Cît despre mizeria atît de folositoare unora acum, ea lasă senzaţia că a fost conservată precum murăturile la borcan pentru a fi servită alături de friptura electorală.

ANDREEA PORA

DE-ALE PRIVATIZĂRII

UN RODIPET PENTRU LINIŞTEA NOASTRĂ

Libertatea presei este inutilă într-o ţară în care separaţia puterilor în stat este încă un deziderat. Celor de la putere puţin le pasă dacă ziarele demonstrează cît sînt de corupţi cînd administrează, de incompetenţi cînd legiuiesc sau de nedrepţi cînd fac justiţie. Ai putea spune că nu le pasă de nimic, dacă România ar fi singură pe lume şi dacă situaţia ei economică ar fi înfloritoare. Nu e nici într-un fel nici în altul. Şi atunci celor de la putere le pasă de ce cred organismele internaţionale (financiare, bancare, comerciale, pentru drepturile omului etc.) şi guvernele ţărilor civilizate. Aşa s-a întîmplat şi cu greva ziarelor independente de la sfîrşitul anului trecut. Dacă în problemele de zi cu zi — cele legate de scandaluri financiare, abuzuri, lipsuri, promisiuni neonorate — guvernul nu s-a sinchisit de semnalele presei, cînd presa a intrat în grevă, executivul îşi vedea ameninţată în afară imaginea şi aşa fragilă. Au urmat negocierile cu reprezentanţii greviştilor. S-a ajuns la o înţelegere. Unul dintre punctele ei era cel de a privatiza RODIPET-ul (fosta instituţie de Difuzare a Presei), cea care prin politica ei a subminat constant tirajele şi difuzarea tuturor publicaţiilor nesubordonate puterii sau poliţiei politice.

Pe 27 ianuarie a.c., la sala „Flacăra", contestata Asociaţie a Ziariştilor Români, cea care ar fi trebuit să fie totuşi un sindicat al ziariştilor, şi-a reamintit că are şi responsabilităţi faţă de gazetari şi a luat iniţiativa unei întîlniri cu liderii publicaţiilor naţionale, locale, de specialitate etc. Subiectul era privatizarea RODIPET-ului. Prin urmare, „în prezidiu", alături de domnii Sergiu Andon şi Horia Alexandrescu, a fost invitat şi domnul Rădulescu, directorul RODIPET-ului. Am aflat o mulţime de informaţii utile, din care se poate deduce cel puţin o parte din „planul" de distrugere a presei independente. În primul rînd, că RODIPET-ul nu a fost pînă acum decît o verigă în difuzarea publicaţiilor; el nu făcea altceva decît să preia tirajul de la tipografie şi să-l ducă la gară, unde îi dădea Poştei, sau, în cazul Bucureştiului, la transporturile poştale. La fel şi cu abonamentele, pe care le preda la Romposttelecom. De aici, multe abonamente nu ajung unde sînt trimise, nici transporturile poştale nu funcţionează, pentru că unele „publicaţii" nu sînt expediate. Ele sînt însă vîndute printr-o reţea proprie de difuzare. Dacă ne gîndim la desfacerea în continuare a corespondenţei şi la ascultarea convorbirilor telefonice, înţelegem cine este profund implicat aici. Curios este că RODIPET-ul a tăcut pînă acum.

După ce guvernul a hotărît privatizarea RODIPET-ului, situaţia s-a schimbat. RODIPET-ul tocmai începuse să aibă iniţiativa de a prelua şi celelalte „verigi" în difuzare. A preluat în primul rînd Rompresfilatelia (cea care se ocupa de abonamentele în străinătate, o sursă de valută însuşită ilegal şi în detrimentul publicaţiilor de respectiva instituţie), iar acum încearcă să preia toate fostele chioşcuri de difuzare a presei. Va prelua (probabil) şi verigile intermediare, cele de care „se ocupa" serviciul de poştă şi telecomunicaţii al Securităţii. Iată însă că decizia privatizării a încurcat teribil treburile. RODIPET-ul tocmai cumpărase aproape 400 de chioşcuri şi pînă la sfîrşitul anului urma să cumpere 1.500 de chioşcuri în toată ţara. Devenea monopol al difuzării, pentru că cine s-ar mai fi putut pune cu un serviciu care prelua şi prestaţiile transporturilor (feroviare şi auto) ale poştei. Una dintre oferte ar putea fi chiar din partea ziarelor independente. Sau a unei societăţi cu capital mixt. Vă daţi seama ce dezastru ar fi pentru factorii de control tradiţionali să le scape complet difuzarea ziarelor din mînă? Ei şi-au alertat, de altfel, publicaţiile aservite fostei poliţii politice (vezi articolul **Jos laba de pe RODIPET** de Dan Claudiu Tănăsescu, în revista **Săptămîna**).

Promisiunea cu privatizarea încurcă nu numai serviciile paralele ale fostei Securităţi dar şi diferitele centre de putere şi grupări de influenţă ale puterii şi administraţiei. Răspunzînd întrebărilor ziariştilor furioşi, domnul Rădulescu a arătat că RODIPET-ul a fost împiedicat să pătrundă în unele judeţe. Primăriile au refuzat să execute ordinele guvernului, iar în Capitală, acolo unde primarul a permis preluarea unor chioşcuri, primarii de sector au aplicat amenzi RODIPET-ului. Prin unele oraşe de provincie, unor funcţionari li s-au oferit 11 la sută pentru ca RODIPET-ul să nu ajungă. Confuzia este cu atît mai mare, cu cît în această înfruntare sînt amestecate şi tot felul de firme şi societăţi particulare de difuzare. Unele procedează pe criteriile concurenţei, altele s-ar putea să fie reţele de difuzare ale ştim noi cui. Cum cei de la RODIPET nu prea sînt siguri că se vor privatiza, dar ţin cu dinţii de ideea că este necesar să existe un sistem centralizat de difuzare — trebuie să fim cu ochii în patru cu privire la destinul acestei instituţii. Altminteri, ea se va putea privatiza şi pentru liniştea noastră.

DAVID PERSIMON

WALTER DAHN – „Ustensile"

– „Electricianul"

DOINA CORNEA

CONȘTIINȚA MORALĂ PRIN PRISMA EXPERIENȚELOR REGIMURILOR TOTALITARE

Lumea modernă, în general — fie că e vorba de Occidentul civilizat și opulent, fie de țările răvășite de comunism —, pune grave probleme existențiale. Individul este mai mult sau mai puțin expus unor agresiuni care îi amenință identitatea și libertatea interioară. Existența sa este deseori proiectată într-o exterioritate incorectă și haotică. Virtuțile se estompează. Diferența este doar o problemă de stadiu : trebuie să recunoaștem, însă, că această diferență este foarte importantă.

Imaginile caracteristice ale Occidentului de astăzi sînt excesele tehnicii, banii în indiferența lor glacială, goana după confort, tendința unui consum dincolo de nevoile naturale, preferința, de altfel generală în lumea contemporană, pentru cantitate în detrimentul calității, pentru spațiu și viteză în detrimentul valorilor atemporale, pentru raționalitate în detrimentul intuiției și contemplației. Toate aceste excese marchează spiritualitatea omului occidental, libertatea sa interioară.

În societățile comuniste și post-comuniste (totalitare și post-totalitare) situația este mult mai gravă. Pretutindeni unde a funcționat — și știm asta din experiența de-o viață —, sistemul comunist totalitar a răsturnat ordinea naturală a lucrurilor. Tradițiile culturale și religioase, a distrus sistemul de valori. În această utopie socială formată pe false premise și pe defecte fundamentale care nu pot conduce decît la blocaje insurmontabile, uciderea conștiințelor devine un mijloc indispensabil pentru buna funcționare a sistemului. Fără nimicirea conștiințelor, a libertății lor, dominarea socială nu ar fi posibilă. Pe termen lung, însă, puterea va cădea în propria cursă. Individul privat de libertate și demnitate încetează de a mai fi creativ, entropia generală este agravată și sistemul intră într-un cerc vicios.

Pentru a descoperi calea vindecării, trebuie să știm mai întîi care sînt rănile pe care un asemenea sistem le provoacă sufletului uman și la ce instrumente conceptuale apelează el.

Comunismul interzice oamenilor orice viziune metafizică, compunînd o perspectivă existențială deformată, ceea ce permite răsturnarea valorilor. De aici decurge înlocuirea muncii și activității economice (considerate ca valori supreme) asupra activității spirituale și morale. Statul centralizat se substituie autorității divine și individul este zdrobit sub greutatea puterii colective și represive.

Distrugerea instituțiilor, a culturii, a spiritului științific, deformarea istoriei, pierderea memoriei sînt tot atîtea repere pe drumul pierderii identității naționale.

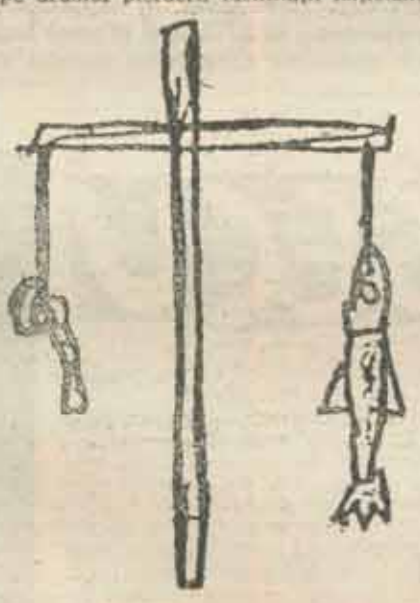

WALTER DANN – „Fără titlu"

Comunismul deplasează sensul conceptului de egalitate a individului în fața legii — care este de ordin juridic — spre noțiunea de egalitarism omogenizat, care este de ordin social. Consecințele sînt dintre cele mai periculoase : distrugerea sistemului de dreptate socială, instaurarea mediocrității, deprecierea elitelor, pulverizarea socială prin exacerbarea sentimentelor de ură și invidie. Dacă societățile occidentale pot genera egoismul și indiferența care decurg din excesiva căutare a fericirii personale, societățile comuniste și post-comuniste, prin această concepție egalitaristă, nu generează decît invidia și ura : mai bine să-l distrugem pe cel de lîngă noi decît să-l lăsăm să fie fericit. Dar cea mai teribilă trăsătură a comunismului este dominația individului prin teroare și culpabilizare. Efectul ei este distrugerea libertății interioare, nimicită de propriul instinct de conservare fizică în fața ameninței morții. Conștiința se transformă încetul cu încetul, într-o conștiință de sclav : ea acceptă duplicitatea colaborarea, minciuna, delațiunea, corupția ca modalități existențiale.

Vin dintr-o țară în care ravagiile comunismului sînt mai grave ca în alte părți. Vin dintr-o țară în care, la prima vedere, totul pare ruinat, chiar sufletul oamenilor **pare dezarticulat.**

Într-adevăr, puține sînt căile de ieșire din dezastrul spiritual în care ne aflăm : ele totuși există în special în rîndurile celor foarte tineri.

Decenii întregi, poporul român a trecut printr-un infern de teroare. S-a aflat el oare mai puțin bine decît alte popoare ? Era această teroare mai sălbatică la noi decît în alte părți ? Cum putem ști ? În orice caz această distrugere este aici, în fața noastră, în noi înșine, amenințătoare.

Desigur, de la căderea lui Ceaușescu, țara și-a regăsit o anume respirație. Vocabularul s-a schimbat, dar aceasta nu este suficient **pentru a vindeca** un traumatizat de frică și a cărui sănătate morală a fost atît de grav atinsă în numele supraviețuirii fizice, de josnicele subterfugii ale duplicității, minciunii și corupției. Actuala putere, dacă ar fi avut intenții bune față de poporul român, ar fi trebuit să înceapă prin a restaura instituțiile care garantează integritatea oamenilor și a demnității lor : biserica, justiția, școala. Din păcate actuala putere — nepăsătoare față de justiție și vindecare morală — s-a grăbit să refacă instituțiile represive pentru a-și consolida poziția. După scenariul teroriștilor, represiunea asupra minerilor din 1990 în București a lăsat un dubiu ireparabil asupra naturii și intențiilor guvernului Iliescu-Roman. De aceea pot spune că genocidul moral continuă să facă ravagii în România. Fără instituțiile care să-i protejeze spiritualitatea, abandonat propriului haos, poporul român continuă să se confrunte cu duplicitatea, minciuna și violența, reinstituționalizate, cu manipularea propriei istorii, cu distrugerea memoriei, prin confuzia organizată de actuala putere.

(Continuare în numărul viitor)

Text citit la colocviul pre-sinodal „Cristianismo é cultura în Europa". 28-31 octombrie 1991.

Traducere de
MIRCEA IONESCU

WILLIAM TOTOK

NUME NOI — PLOȘNIȚE VECHI

Securitatea este mai vie ca oricînd

Cu puțin timp înainte de Crăciun, Dan Iosif (senator F.S.N.) s-a plîns că S.R.I. îi ascultă convorbirile telefonice și îi deschide corespondența. Pînă la acel moment de astfel de „activități" ale organizației întemeiată în martie 1990 ca urmașă a Securității nu se plîngeseră decît reprezentanții opoziției. Serviciul Român de Informații, despre care se zvonește că ar fi subordonat direct Președintelui Iliescu, califică asemenea acuzații drept rezultat al unei fantezii bolnăvicioase. Șeful S.R.I., Virgil Măgureanu, fost profesor al atelierului de cadre al P.C.R. — Academia „Ștefan Gheorghiu — și participant la conspirația anticeaușistă, a recunoscut că în România există centrale de ascultare ale armatei, ale Ministerului de Interne și chiar ale U.D.M.R. (sic !). Noul Serviciu de Informații, a susținut purtătorul de cuvînt al S.R.I., Nicolae Ulieru, într-un interviu BBC, nu dispune de nici un fel de aparatură prin care să poată depista eventualele centrale de ascultare. Ca urmare, S.R.I. n-ar fi urmărit niciodată convorbirile telefonice, iar corespondența n-a mai fost deschisă de mult timp. Dacă ar face-o (sublinia Ulieru), ar folosi „ofițeri de profesie", care „n-ar lăsa urme". Înainte vreme, scrisorile prost lipite erau semnul amestecului Securității. Nu e nici un secret că mare parte din fostii ofițeri de Securitate de pe timpul lui Ceaușescu funcționează acum în cadrul S.R.I.-ului „democratic". Iar în România nimeni nu-și închipuie că ei ar fi uitat ori ar fi renunțat la vechile lor metode în cei doi ani de „tranziție" de la comunism la „totalitarismul liberal" de care vorbește opoziția.

Vechile rele funcționează în România post-totalitară mai bine ca oricînd, iar o reconstituire a trecutului nu pare să intereseze. Propunerea lui Claudiu Iordache, ca să se verifice eventualitatea legăturii parlamentarilor cu vechea Securitate a rămas fără urmări. Proiectul de lege privind funcționarea S.R.I. prevede ca arhiva să rămînă închisă timp de 60 de ani. Ceea ce i seamănă că nici identitatea colaboratorilor neoficiali ai Securității să nu fie dezvăluită, ba mai mult, ca S.R.I. să poată reactiva fostii informatori.

În presa de extremă stîngă și dreaptă (care nu se prea pot deosebi între ele, purtîndu-se cu mult mai urît decît în restul blocului estic) se susține o campanie frivolă de reabilitare a Securității și al Partidului Comunist considerați mari patrioți și victime ale unei conspirații mondiale. (Pînă și Ceaușescu este socotit printre ei.) Tonul campaniei îl dă publicația ultranaționalistă „România Mare", dezvoltată din fosta „Săptămîna", portavoce a Securității din vechiul regim. De altfel, actualul purtător de cuvînt al S.R.I., Ulieru, a făcut parte din redacția fostei reviste „Săptămîna".

Nu e o întîmplare că tocmai în „România Mare" apar cu regularitate fragmente din dosarele „inaccesibile" ale opoziției. Bunele contacte ale celor ce scot „România Mare" (Corneliu Vadim Tudor și Eugen Barbu) cu Serviciul de Informații sînt unanim recunoscute. Se bănuiește pe bună dreptate că vechi-noi ofițeri de Securitate reactivați sînt cei care pun bețe în roate organizației „Patriot", fondată după modelul Comitetului de reconsiderare a trecutului STASI. Activitatea „Patriotului" stagnează, cîtă vreme accesul rămîne închis. Iar în direcția aceasta probabil că nici nu se va schimba nimic, cîtă vreme Ion Iliescu rămîne în funcția de președinte al României.

(Die Tageszeitung, 6 ianuarie)

Traducere de
IOANA IERONIM

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ împreună cu:

OPEN DOOR STUDENT EXCHANGE

CHOATE ROSEMARY HALL, UNITED STATES

Deschid o cale de cunoaștere între elevi de liceu din România și elevi din Statele Unite, cu posibilitatea de a urma cursuri în colegii americane pe perioada de vară 1992 sau a primului semestru al anului școlar 1992/1993.

Bursele se adresează în special elevilor din clasele a X-a și a XI-a de la liceele cu predare intensivă a limbii engleze.

Criterii de eligibilitate ale candidaților:

1) elevi ai claselor a X-a și a XI-a;
2) perfectă cunoaștere a limbii engleze;
3) situație școlară excepțional de bună;
4) fire sociabilă.

În prima fază va avea loc o preselecție a dosarelor, după care candidații vor susține testul de engleză SELECT și un interviu.

Dosarul de selecție trebuie să cuprindă:

1) formulare de preselecție, disponibile la oricare din sediile Fundației, la liceele cu predare intensivă a limbii engleze din București, Cluj, Timișoara și Iași, sau trimise prin poștă la solicitarea candidaților;

2) curriculum vitae în care să fie incluse toate rezultatele deosebite obținute la concursuri și olimpiade;

3) foaie matricolă actualizată;

4) un eseu de două pagini, în limba engleză, în care candidatul să-și facă o scurtă prezentare, cu domeniile sale de interes;

5) două scrisori de recomandare confidențiale de la doi profesori ai candidatului, trimise direct la Fundație în plicuri sigilate: una dintre ele va fi de la profesorul de limba engleză și redactată în engleză, cea de-a doua poate fi redactată în limba română;

6) două fotografii de familie și două fotografii tip pașaport.

Fundația va informa candidații, privind interviurile și etapele ulterioare ale selecției, în scris. VĂ RUGĂM SĂ NU TELEFONAȚI LA FUNDAȚIE, deoarece coordonatorul de program nu poate răspunde la fiecare întrebare individuală.

Data limită de depunere a dosarelor este de 27 februarie 1992.

Sediile Fundației Soros pentru o Societate Deschisă:

● București: Calea Victoriei 133, CP 22-196, cod poștal 71102, telefon 50 63 25, fax 12 02 84

Luni – joi, între orele 14–17.

● Timișoara: Piața Operei 2, et. 3, cod poștal 1900, telefon/fax: 961/3 61 94

● Iași: B-dul Copou 19, CP 1356, oficiul poștal 6, telefon 981/4 72 41, fax 981/4 71 00

● Cluj : Str. Galaxiei 1 A, cod poștal 3400, telefon 95/15 01 63.

Pentru mulţi români, anul 1945 a însemnat sfîrşitul. Sfîrşitul speranţelor, uneori chiar al vieţii. La 24 de ani, Adriana Georgescu absolvise Dreptul, era redactor la ziarul Viitorul *şi devenise şefa de cabinet a generalului Rădescu, primul ministru. După ce ruşii, prin persoana lui Vişinski, impun la 6 martie 1945 un guvern prosovietic, începe coşmarul. Anchete, bătăi, puşcăria Văcăreşti, o înscenare de proces, din nou închisoarea, graţiere şi iarăşi arestare. Apoi, după luni de clandestinitate, hăituită de Securitate, Adriana Georgescu izbuteşte să ia calea exilului. De ce toate astea ? Fiindcă nu acceptase să devină o unealtă a celor care voiau să compromită forţele democratice care se opuneau armatei „eliberatoare".*

M. G.

ADRIANA GEORGESCU

FILE DIN PROCESUL COMUNISMULU

NICOLS

Fostul general Nicolski, unul dintre cele mai sinistre personaje ale regimului de represiune comunist, a putut fi văzut la televiziune, în două rînduri, actor fără voie în serialul „Memorialul durerii". De abia atunci unii au aflat că Nicolski trăieşte şi profită în continuare de bunurile pe care le-a jefuit de la victimele sale. Cînd, în septembrie 1991, reprezentanţi ai AFDPR şi ai unor asociaţii pentru apărarea drepturilor omului s-au întîlnit cu responsabili ai Procuraturii G tru iniţierea unui „proces al c primele nume amintite au fost: xandru Drăghici. Ei sînt simbo vii! – ale terorii, cu ei trebuie i be, mărturii", ni s-a spus, ca şi ar fi putut să nu existe. Ei bine, turii există, iar unele dintre ele tăzi pagini de carte.

Cineva îmi suceşte încheieturile. Cătuşele mă strîng. Sînt grele. Am senzaţia că am să cad pe spate. Alunec pe scări, deşi mă susţin doi bărbaţi. Simt aerul răcoros. Sîntem probabil pe stradă. Mă aruncă într-o maşină. Automobilul demarează. Revolverele în coaste. „Dacă faci un singur gest, tragem". Oare sînt încărcate revolverele ? Maşina mi se pare că rulează de cînd lumea. O frînă bruscă. Un zgomot de porţi care se deschid. Trebuie să fie din fier. Cineva deschide portiera şi mă împinge : „Haide, coboară. Am ajuns".

Omul-Şobolan

Mi se smulge legătura de la ochi într-o încăpere care seamănă cu un compartiment de tren. Sus de tot, lîngă plafon, o fereastră mică, pătrată, închisă. Ca să ajungă cineva pînă la fereastră, ar trebui să se cocoţere pe patul suprapus, unde zăresc o siluetă care îmi întoarce spatele. Două picioare umflate şi jegoase ies de sub pătură. Simt revolverul în coaste : „E interzis să vorbeşti. Ai înţeles ?".

Paznicul trage uşa. Mă aşez pe pat. Patul e o placă de tablă foarte rece. Mă dor ochii. Încerc să dorm. Nu pot dormi cu lumina aprinsă. Mă scol. „Cum se stinge lumina ?" Silueta de sus se întoarce încet. Faţa e luminată de o lampă foarte puternică. O faţă rotundă, tînără. Pete roşii pe pomeţi. Priveşte spre ochişorul de sticlă din uşă. Îşi duce încet mîna la obraz şi, făcînd-o să lunece, îşi apasă un deget pe buze. Înţeleg. Nu trebuie să vorbim. Poţi să ne vadă. Mă întind din nou pe pat. Pe burtă, din cauza cătuşelor. Încerc să ţin capul într-o parte ca să pot respira. Paşi pe culoar. Un zgomot metalic. Lanţuri ? Alţi paşi acum, care se opresc în faţa celulei noastre. Se deschide uşa : „Scoală-te".

Vreau să mă ridic în picioare, dar nu reuşesc şi cad cu capul înainte, pe scîndură. Paznicul rîde zgomotos. Mă trage de braţ : „Haide, vino, frumoaso". Nu-mi mai simt braţele : în locul lor, o durere grea. Traversăm un coridor. Celule. Acelaşi ochi pe toate uşile. Un şir nesfîrşit de ochi de broscoi mă privesc.

Un birou. Patru bărbaţi. Unul mic şi gras, cu mustaţă. Altul : un boţişor ca de şobolan. Ceilalţi doi discută cu spatele spre mine. „Uite : arată bine derbedoaica, cu brăţările astea. Asta-i modelul de brăţări pe care le va purta în curînd toată reacţiunea. Nu aşa îţi ascundeai, la spate, brăţările de aur pe care le arborai la recepţiile americane. Deşi erau la fel de grele". „N-am purtat niciodată brăţări de aur".

Aş vrea să le spun că am fost dintotdeauna prea săracă spre a cumpăra brăţări de aur, dar mă răzgîndesc. La ce bun ? Revăd pe birou poşeta mea. O privesc cu duioşie, cam ca pe o fiinţă omenească. Singurul lucru care mă leagă de lumea de afară. Bărbatul care seamănă cu un şobolan scoate din geanta mea un pachet de Pall Mall. „Dacă eşti drăguţă să ne spui care ofiţer american ţi-a dat ţigările astea, pun să ţi se scoată cătuşele". „Am cumpărat ţigările cu cinci sute de lei pachetul". „Ştii că avem mijloace să te facem să vorbeşti".

Braţele mă trag cu toată greutatea lor înapoi. Omul-şobolan ia o sticlă de pe birou şi vine spre mine. „Ai să semnezi foaia asta".

Zgomotul de chei în cătuşe. Mă îndrept puţin, dar braţele îmi atîrnă încă şi mai grele. Omul-şobolan se duce să se aşeze. Altul se scoală şi înaintează spre mine. Mă dau înapoi şi mă sprijin de perete. Mă apucă de încheietura mîinii şi mă trage spre mijlocul încăperii. „Cine ţi-a permis să te sprijini ? Semnează !". Mă împinge spre birou. Pe hîrtie literele dansează, dansează. „Inventarul deţinutului". „În afară de poşetă şi de bicicletă, nu am nimic".

Încep toţi să rîdă. În afară de omul-şobolan care mi-aruncă : „Toate reacţionarele sînt cretine. Inventarul a ce ai pe tine". Altul intervine : „Da' greu mai pricepi. Haide, dezbracă-te". Mă dau un pas înapoi. Mi s-a făcut pielea de găină. „Haide, dezbracă-te". Acum urlă. Rămîn încremenită pe loc. „Eşti surdă ? Dezbracă-te !".

Sînt îngheţată, îmi tremură picioarele. Mă mai dau un pas înapoi. Găsesc peretele, mă sprijin. Doi dintre ei s-au sculat şi vin spre mine. Omul-şobolan urlă. „N-ai voie să te sprijini de perete. Dezbracă-te !".

Cei doi mă înşfacă. Mă zbat. Ei rîd. Odaia se învîrte în jurul meu. Capul îmi rămîne prins în rochia pe care au tras-o de pe mine. Furoul alunecă. Nu mă pot abţine, închid ochii şi lovesc cu pumnul şi cu piciorul în dreapta şi în stînga. Cineva mă apucă şi mă dă cu capul de pereţi. Aud zgomotul. Încă o palmă. Mi-au dat drumul. Deschid ochii, mă întorc, regăsesc peretele, mă lipesc de el. Ei rîd din nou şi îmi aruncă o salopetă. Mă aplec s-o iau. Capul mi-e atras de podea ca de un magnet. Nu reuşesc să apuc salopeta. Un bărbat o ia şi mi-o întinde. „Aşa, tîrfă reacţionară, o să te îmbrăcăm ca pe o păpuşică. Faci multe nazuri, dar noi sîntem drăguţi, noi sîntem răbdători".

Salopeta e jegoasă. Miroase urît, şi-mi face greaţă. O string la gît ca să nu alunece pe umăr : e prea mare. „Dacă semnezi aici, îţi dăm drumul".

Nu mai e foaia cu inventarul. O foaie bătută la maşină : „Subsemnata, declar că...", „Nu pot să citesc". Un revolver e îndreptat spre mine. „Semnează, ori te omorîm".

„Faceţi-o, haideţi, faceţi-o". Am ţipat. O clipă de tăcere. Omul-şobolan aşază calm revolverul pe masă, vine spre mine. Îmi întinde un scaun : „Stai jos". Pe urmă îmi desface mîinile încleştate la gît şi trage salopeta de mînecă dreaptă. „Ia te uită, are umerii bronzaţi, tîrfa de fascistă". Sculptatul lui curge de pe umăr pe spinare. Izbucnesc în rîs. De ce rîd şi nu plîng ? Rîd, rîd cu lacrimi nu mă pot opri. „E isterică".

Răul meu continuă pe jos lungul culoarelor prin care trecem. Celula. Zăresc prin fereastră nişte zori palide. Cel puţin, cred că sînt zorile. Mă prăvălesc pe placa de tablă. Nu mi-au pus cătuşele. Ce vor să mă pună să iscălesc ?

E foarte cald în celulă. Salopeta mi se lipeşte de piele. Miroase atît de urît că fiecare efluviu îmi face greaţă. De altfel, nu am mîncat şi băut nimic de cînd m-au arestat. Ieri ? Ieri a fost ? Se deschide uşa. Doi paznici. Unul dintre ei ţine în mînă o foaie şi mă arată cu degetul. „55". Pe urmă, către silueta de sus : „Te-ai trezit, Iulişca ? Bun, şi 54 e în regulă".

Depun pe scîndura mea două gamele şi o cană cu apă. În fiecare gamelă, un cocoloş de mămăligă. De pe patul de sus apar pe rînd un picior, pe urmă celălalt. Femeia coboară pe patul meu. Pentru prima oară o văd în picioare. Aceeaşi salopetă ca a mea, dar sfîşiată la burtă. O burtă enormă. Gravidă. Faţa e foarte tînără. Nici un rid, numai pete roşii. Îşi ia gamela şi începe să mestece zgomotos ca să-şi acopere vocea. Îmi spune simplu : „Budapesta". E deci unguroaică. Uşa se deschide. Alt paznic. „Iulişca, vino. La aer". Înghit greu cocoloşul de mămăligă, uscată, tare. Mă întind. Cît timp am dormit ? Oare chiar am dormit ? Uşa tocmai s-a deschis iar, şi paznicul se dă la o parte ca să lase să treacă un bărbat cu ochi albaştri şi aerul destul de blînd. Primul care îmi spune bună ziua. Se aşază pe marginea patului meu, mi-apucă mîna. „De ce nu vrei să semnezi ?". „Ieri, nici nu puteam să citesc. N-aş fi putut să ţin în mînă un creion". „Te sfătuiesc prietenesc să iscăleşti tot ce-ţi vor cere ei".

„Ei" ? „Cine sînt ei ?" „Ai distribuit manifeste ?".

Am distribuit multe manifeste. T era unul dintre ele. „De ce ai făcut asta ?". „Dacă presa ar fi liberă, n-ar fi nevoie să o facem ! „Te sfătuiesc să nu mai repeţi fraza asta. N-ai nimic de cîştigat dacă eşti obraznică".

A plecat. Soarele intră în celulă şi se izbeşte de lampa tot aprinsă. Mă simt incapabilă să mă concentrez. Două ploşniţe se plimbă pe peretele din faţă. Ele sînt libere să se plimbe. Cît timp am stat să le privesc ? Uşa se deschide iar. „55 : La aer. În curte n-ai voie să întorci capul. Priveşti drept înaintea ta. Ai înţeles ?"

Mai întîi sînt condusă la W.C. Lasă uşa deschisă. Îmi vine să-l lovesc, să lovesc pe toată lumea. Mă reţin, las uşa deschisă. O luăm pe culoar în sens invers. Ieşim în curte. Deasupra observ o clădire mare. Închisoarea are aerul unui grajd. Curtea : un spaţiu pătrat, două trotuare. Îmi tîrăsc paşii de la un capăt la celălalt al trotuarului. Imobilul cel mare din faţă pare pustiu. Nu-l cunosc. Aş vrea tare mult să ştiu în ce cartier sîntem. Pe celălalt trotuar, paşi. Vreau să întorc capul. O mînă umedă mi se aşează pe ceafă. „Priveşte înaintea ta sau îţi suprim aerul".

Soarele dogoreşte. Trebuie să fie amiază. Picioarele îmi sînt tot grele. Salopeta e udă de transpiraţie. Cerul este foarte albastru. Nici un nor. Nici unul.

Zgomot de uşi care se deschid. O maşină pătrunde în curte. Coboară omul-şobolan şi începe să urle. „Cine l-a acordat aer reacţionarei ăsteia putrede ?" Paznicul îmi trage cîteva pumni. Omul-şobolan continuă să urle. „Căţea, viperă, tîrfă...". Paznicul mă aduce înapoi în celulă. Iulişca este din nou instalată pe patul ei. Nici o expresie pe faţă. Mă întind. Dacă naşte aici ? Orele trec, nu trec ? Iulişca tace. Priveşte probabil în tavan. Număr paşii care trec pe coridor ca să încerc să adorm. Afară e întuneric şi paşii nu încetează pe culoar. Timpul îmi pare încărcat de zgomote de paşi. O detunătură. Un ţipăt. Sus, Iulişca nu se mai foieşte de pe o parte pe alta. Pesemne că doarme. Paşi. Uşa : „55, la anchetă".

Manifestele înlocuiesc ziarele pe care le-aţi suspendat

Mi se face deodată frig. În birou, feţe noi. „Doreşti ceva ?" Nu. „O ţigară ?". Mi se întinde pachetul. Iau o ţigară. Cineva îmi dă foc... Trag primul fum şi totul începe să se învîrtă în jurul meu. Fac cîţiva paşi de-a-ndăratelea ca să mă sprijin de perete. „N-ai voie să te sprijini". Îmi vine să vomit. „Ai recunoscut că ai împărţit manifeste T ?". „Manifestele înlocuiesc ziarele pe care le-aţi suspendat". „Aici nu eşti la bară ca să pledezi". „Am observat". „Eu observ mai ales că eşti obraznică. Ştii bine că manifestele T pretindeau că anglo-americanii vor o pace dreaptă şi rusii o pace rusească". „Anglo-americanii nu şi-au trimis miniştrii de externe ca să impună României un guvern. Fără ale-

geri". „Recită lec ţat-o de la căl spun ce gîndesc Mă aştept să f părăsesc scaune la Maniu săptăm tămîna trecută e să dai o doclara cutat acum două nealtă a reacţiun „Nu l-am văzut acum două zile cut ?". „Am fost „Stai jos şi scri secretarul regelu nimic cu el".

„Unde se ascu şanu ?".

„Nu ştiu". „Un tilă Brătianu ?".

„Rezultatul dis tianu şi Burton „Rezumatul disc şi Meţianu ? D îţi dăm drumul".

Mă prefac că cerc să recapitul mită toată opozi mele. „N-am nic ştiu."

Cel care prive spre mine : „Ai să să-ţi citesc. Pe t Altfel, te omor p

„Subsemnata, de acord cu Mir tarul regelui, că trebuie încredinţ tianu. În urma Maniu, Brătianu Meţianu, convorb sarcina să i le s-a decis crearea subversive numi Scopul acestei suprime pe toţi noastre instaura şi sacrificiilor p ce ţara în ghear ful suprem al o neralul Rădescu

Nu protestez mai departe. Sîn vălule astfel tot În ce scop vor s facerea asta? Sîn

chetatorul continuă : „Recunosc că am prestat următorul jurământ: „Jur să nu dezvălui niciodată nimănui existența acestei organizații și a acelora dintre membrii ei pe care îi cunosc. Dacă vreodată îmi voi călca în picioare jurământul, pot să fiu considerată trădătoare și împușcată. Fac acest jurământ liber și fără constrîngeri. Semnalul acțiunii trebuie să fie dat de generalul Rădescu după indicația regelui“.

Nu mă mai pot abține. Îmi vine să rîd. „Degeaba continuați să cîtiți toate minciunile astea. Sînt prea gogonate“. „Cățea reacționară ce ești, dacă nu semnezi, te împușcăm“.

Ridic din umeri.

„Vă pierdeți timpul în zadar“. „Teroristă nemernică, ai să semnezi“. „Nu, teroriști sînteți voi.“ Palme. Pumni. Mă zbat. Sînt aruncată la pămînt. Sînt călcată în picioare. „Semnează. Te omor. Semnează“

Unul dintre ei mi-a imobilizat brațele. Altul, picioarele. Un al treilea scoate dintr-un sertar un soi de mînecă prinsă la ambele capete și umplută, cu ce? „Semnezi“ ? Tac. Se apleacă îmi pune o batistă goasă pe gură și bicîiște aerul cu mineca. Văzduhul șuieră. „Semnezi“ ? Privesc mîneca fluturînd deasupra capului meu. Tac. „Bine, atunci, ți-neți-o voi“. Prima lovitură mă atinge la coapsă. A doua, în plin obraz. Totul șuieră, se învîrte. Mă zvîrcolesc. Toți țipă. Și eu ? Muște, muște batista din gură. Coapsa. Încă o dată coapsa. Cercurile. Galbenul se rotește, se rotește, se apropie. Nu mai știu nimic.

Vor să distrugă toată opoziția și să-l atace pe rege

De cînd stau întinsă pe pat ? Am avut un coșmar ? Iulișca are capul foarte mare. Ba nu, burta. Dacă naște ? Lumina asta... Vreau să mă întorc. Coapsa mă arde. O ating. Salopeta e lipită de piele. Încerc să o desprind. Țip. Nu mă pot scula. Reușesc să pun mîna pe piele. O retrag udă : sînge!

Pași. Se opresc. Ușa. Un bărbat în alb. Are în mînă o seringă. Se apropie, îmi trage salopeta, dezgolește brațul. Îmi face o injecție. Tremur, mi-e frig, nu mai știu cum să-mi țin capul. Se apleacă, se apleacă, se umflă. Mă cufund.

Mă trezesc, încă amorțită. Afară s-a luminat. Pe pat un cocoloș de mămăligă. Încerc să mă scol. Cred că îmi amintesc că... am visat ? Am fost într-adevăr pe coridoarele acelea? Omul-șobolan parcă îmi întinde o foaie de hîrtie. Ce am semnat? Am semnat ceva ? Nu știu. Vreau să mă scol în picioare, dar nu reușesc. Injecția. Ce conținea fiola ? Oare am visat ? Oare am iscălit? O să-i aresteze ? Trebuie să fi trecut mai multe zile. Nu știu cîte. Nu reușesc să le număr. Un singur gînd: după injecție, am semnat ceva sau nu ? Am visat sau nu ?

O dată pe zi sînt tîrîtă la WC. Ușa rămîne deschisă. Paznicii rîd în hohote. „Bine mai arăți : parcă ai fi a doua zi după noaptea nunții. Frumoasă mai ești“.

Stau așezată pe marginea patului, cu picioarele atîrnînde. Îmi privesc picioarele care seamănă acum cu ale Iulișcăi. Umflate, jegoase. Tot timpul mi-e sete. Aici, apa are un gust ciudat, sălciu, grețos. Și n-am dreptul decît la o cană pe zi.

Azi, din nou, se opresc pașii în fața ușii. „55, la anchetă“. Va să zică n-am semnat toate declarațiile. Cu toată perspectiva anchetei, simt parcă o ușurare. Pe birou, obiecte noi : reflectoare. Se aprind, se sting, îndreptate spre ochii mei. Mi se dictează întrebări și răspunsuri. Refuz să scriu. Ochii mă ard. Chiar dacă-i închid. Simt punctele de foc în pleoape. Scrie : „La ședința conspirativă au participat Brătianu, Maniu, Burton Berry, Mihai Fărcășanu, Vintilă Brătianu, Mircea Ioanițiu...“ Continuă. Nume, nume. Peste cincizeci. Murmur: „O sală întreagă, nu-i așa?“ Omul-șobolan urlă : „Ce vrei să spui ?“ „Că toate persoanele astea ar putea umple o sală mare. Pentru o ședință **conspirativă** eram cam mulți.“ Reușesc acum să gîndesc sub loviturile care plouă peste mine. Vor să distrugă toată opoziția, să-l atace și pe rege. Rolul meu în piesă : să dau declarații care să permită arestarea principalilor șefi politici. În cazul unei eventuale note de protest aliate, declarațiile mele ar putea oricum să servească. Sînt lovită în continuare. Strig : „Nu semnez nimic, nimic“.

Sînt condusă într-o celulă mai mică și fără scîndură pe care să mă întind. Ciment pe jos. E foarte cald. Mă ghemuiesc pe ciment. Se deschide ușa : „N-ai voie să te așezi. Nu te sprijini. Stai în picioare sau plimbă-te“.

Lumina e mai puțin violentă. Cimentul e ud. Din nou în birou. Jocul reflectoarelor reîncepe. „Avem aici declarațiile lui Țețu care certifică faptul că ai ținut legătura între el și Rădescu. Uite-le aici. Cum l-ai cunoscut pe Țețu ?“ „Am fost colegi de facultate“. „Știi că Rădescu nu avea voie să vadă persoane politice“ ? „Țețu nu era o persoană politică“. „După tine, șeful activ al unei organizații subversive nu-i om politic ?“ „Ce organizație subversivă ?“ „Organizația **T**, din care ai declarat că ai făcut parte“. Răsuflu ușurată. Declarația pe care am semnat-o pesemne după injecție. Putea să fie mai grav. „Ai amuțit ?“ Am început să rîd. „Gura. N-ai de ce să rîzi, tîrfă nenorocită. Ai recunoscut în declarația ta că ai executat ordinele lui Țețu și ai prestat jurămînt în fața lui“. Eu prestînd jurămînt în fața lui Țețu, tabloul e irezistibil. Nu mai simt durerea din picior, din coapsă, din brațe. Rîd aproape cu poftă. Omul-șobolan vine spre mine. Îmi ia cu grijă capul între mîini și începe să-l lovească de perete. În gură gust de sînge. Sînt pe jos. Cineva urlă : „E nebună de legat“. Omul-șobolan scoate din sertar aceeași mînecă. Nu mai știu nimic...

Știu numele omului șobolan : NICOLSKI

Zac pe scîndură. Iulișca a venit lîngă mine. Plînge. Pentru prima oară o văd plîngînd. Mă apucă de mînă de fiecare dată cînd pașii par să se oprească la ușa noastră. Pe urmă începe să-mi facă semne. Vrea să-mi vorbească. Își pune mîinile pe burtă, apoi mi-arată coridorul cu degetul. Își îndreaptă apoi degetul spre mine. Ține acum în mîini o sticlă imaginară și se preface că bea, bea. Ochii i se măresc, îngroziți. Îi fac un semn interogativ. Nu înțelege, nu vrea să înțeleagă. Încearcă alfabetul muților. Niciodată nu aș fi crezut că un joc învățat la grădiniță mi-ar putea servi într-un asemenea moment, și mai ales pentru asemenea confidențe. O urmăresc greu. Știe probabil foarte prost românește și stîlcește cuvintele : paznicii... beau, n-au voie... să părăsească închisoarea... după plecarea personalului de anchetă... Începe să tremure, nu reușește să continue. Își pune iar o mînă pe burtă, mă arată cu cealaltă, întruna.

Deodată e foarte cald în celulă. Mă scol dintr-un salt. Îmi iau capul în mîini, fac doi pași, ajung la ușă. Mă întorc, fac alți patru pași, ajung la perete, mă întorc, fac alți patru pași ajung la ușă, mă întorc, fac alți patru pași ajung la perete, mă întorc...

Noaptea trece mai greu. Nu pot deloc să adorm. Se deschide ușa, doi paznici mă trag de mînă. În biroul de anchetă. Omul-șobolan nu-i acolo, nici ceilalți. Doar paznicii și, pe masă, sticle de băuturi alcoolice.

Înțeleg acum tremuratul isteric al Iulișcăi. Unde au dus-o ? în altă celulă ?

Anchetele. Noaptea, cînd anchetatorii sînt plecați. Cei care miros a alcool. Cei care n-au voie să părăsească închisoarea...

La curtea marțială sînt condusă în biroul comandantului închisorii. Lîngă el, așezat la birou, omul-șobolan. Comandantul se scoală și iese spunînd : „Pe curînd, domnule Nicolski.“ Mă simt nespus de bogată prin faptul că-i cunosc numele. Se scoală și-aruncă țigara și vine spre mine. Nu mă dau înapoi. „Ascultă, vreau să fiu drăguț cu tine și să-ți dau un sfat. Dacă nu-l urmezi, s-ar putea să-ți pară rău. Mă înțelegi, nu-i așa? Mai întîi, să nu fii obraznică la proces, așa cum ai fost la anchetă“. Zîmbesc, calmă, destinsă: îi cunosc numele, îi cunosc numele. „Și pe urmă nu povesti nimic despre anchetă la proces. Un singur cuvînt de prisos și ți-ai semnat sentința. O să te omorîm.“ Continui să zîmbesc : „Altceva nici nu cer. Asta-i tot ?“ Intră un soldat : „Pot să iau deținuta ?“ „Ia-o, și să nu mai aud de ea“. Înainte de plecare, îi spun, foarte calmă : „Pe curînd, Nicolski“.

Se anunță Curtea. Toată sala se scoală în picioare. Intră curtea : generalul Ilie Crețulescu, colonelul magistrat Iorgu Negreanu și colonelul Niță Nicolau. Interogatoriile de identificare încep. În afară de trei socialiști, mai în vîrstă, nici unul dintre noi nu are 30 ani. Băieții sînt în majoritate studenți la drept sau la politehnică. Odată interogatoriile de identificare isprăvite, președintele întreabă dacă avem avocați. Profesorul Veniamin, unul dintre avocați, răspunde afirmativ : șaptezeci și trei de avocați s-au înscris pentru apărare. Curtea nu reține decît treizeci și doi.

Mă ridic. Aș vrea să relev un incident. Aș vrea de asemenea să fie consemnat în procesul verbal al ședinței. Președintele îmi dă cuvîntul. Ochii băieților sînt ațintiți asupra mea. „Domnule președinte, domnul Nicolski, de la Securitate, care în timpul anchetei a uzat și abuzat de amenințările cele mai diverse, m-a convocat acum circa o oră în biroul comandantului curții marțiale ca să-mi spună textual : «Un singur cuvînt de prisos, și ți-ai semnat sentința. Dacă vorbești, o să te omorîm»“.

Președintele spune: „Tocmai ați declarat la interogatoriu că sînteți și dumneavoastră avocat. Ar fi trebuit deci să-i răspundeți domnului Nicolski de la Securitate că nu mai e cazul să intervină, dat fiind că vă aflați actualmente sub jurisdicția curții marțiale.“

Un avocat cere amînarea procesului, apărarea neavînd timpul necesar să studieze dosarele. Alți trei i se alătură. Un al patrulea contestă legitimitatea legii conform căreia am fost aduși în fața curții marțiale, un al cincilea...

Avocații cer un nou termen de judecată. Ședința se suspendă. Curtea deliberează asupra incidentelor relevate de apărare. Procesul este amînat pentru luni, septembrie, la ora 9 de dimineață.

Sîntem din nou adunați în sala cea mare a închisorii.

Antim Boghea ne aduce marea știre : Maniu, Brătianu și Titel Petrescu au cerut să fie audiați ca martori.

Cîntăm, rîdem, ne simțim teribil de tineri. S-a înserat cînd un băiat năvălește în încăpere strigînd : „Repede, trebuie să ne baricadăm. Nicolski și toată echipa de la Securitate vor fi aici într-o clipă. Tocmai i-am văzut coborînd din două autobuze oprite în fața sîrmei ghimpate.“

„Nu spune prostii. Președintele i-a spus Adrianei că Securitatea nu mai are nici o putere asupra noastră.“

Deschid ușa, și văd într-adevăr pe Nicolski și cinci agenți pe coridor. Le strig băieților : „Să ne baricadăm : sînt aici. Ne înghesuim toți în camera mea. Patru băieți blochează ușa. Alți trei deschid fereastra dinspre stradă și le strigă trecătorilor : „Salvați-ne. Securitatea vrea să ne răpească. Aparținem așazisei organizații **T**“.

Oamenii se opresc pe stradă. În spatele ușii Nicolski urlă : „Deschideți ușa, reacționari nemernici !“ „Nu vom deschide ușa decît procurorului militar. Să vină procurorul militar să ne spună să deschidem ușa“. Agenții sparg ușa. Urlăm în cor : „Procurorul militar“. Ușa e spartă. „Cu sau fără procuror militar, o să știm noi să vă omorîm“, vociferează un agent.

Am amuțit cu toții. Iată procurorul militar, urmat de Nicolski. „Trebuie să-i urmați. Vă însoțesc“.

Este livid. Agenții ne încercuiesc în timp ce Nicolski țipă : „Cine le-a dat viperelor astora ziare ? Cine le-a permis să fumeze ?“

Agenții ne îmbrîncesc spre ușă în pumni.

O frînă bruscă.

Sîntem la Securitate.

Îmi vine să țip. Orice, numai asta nu. Voiam să mă omoare, de asta nu voi mai putea suporta.

Sînt despărțită de grup, împinsă pe coridoare. Sînt aruncată într-o celulă. Am căzut pe jos. Nu-i nimeni în celulă. Toate scenele pe care le-am trăit la Securitate îmi revin în minte, îmi dansează în fața ochilor, mă împresoară. Îmi iau capul în mîini și repet la nesfîrșit : „dacă nu mi-e frică, sînt liberă, dacă nu mi-e frică, sînt liberă“.

Am adormit în zori. N-am fost luată la anchetă. Mă trezește un paznic. „Haide, vino“.

S-a luminat. Ieșim în curte. Paznicul mă îmbrîncește. „Mai repede, putoare“.

Ajungem în fața unei gherete. În care se află un plutonier. Lîngă el, un agent, cu dosare în mînă. „Uite-ți dosarul“. Citesc declarațiile pe care le-am dat. Răsuflu ușurată. „Subsemnata recunosc că am făcut parte din organizația **T**, că am prestat jurămînt, că am vrut să răstorn guvernul prin forță“. Asta-i tot. Pe masă, alte dosare sînt deschise alături de al meu. Mă prefac că citesc cu atenție declarația mea și arunc o privire asupra celui al unui băiat. „Subsemnatul recunosc că am vrut să omor pe Ana Pauker, Teohari Georgescu, Vasile Luca și, probabil, pe Gheorghiu-Dej“.

„Probabil“. Rîd. Băiatul ăsta, cu toate loviturile, și-a păstrat simțul umorului. Agentul urlă. „Ai terminat de citit, putregai reacționar ?“ Paznicul mă îmbrîncește. Revin în celulă.

Alt paznic îmi aduce supa într-o gamelă. Arunc supa pe jos de îndată ce iese. Mă tem să nu vrea să mă otrăvească. Mi-e teamă de orice. Noapte. În fața celulei se opresc pași. Se deschide ușa : „55 la anchetă“. În birou, Nicolski și alte trei figuri necunoscute. „Semnează aici“. Citesc : „Subsemnata declar că am luat cunoștință de dosarul meu și am fost bine tratată la anchetă“. „Semnezi, cățeao ?“ Nu, prefer să scriu : „Ți-a venit mintea la cap“ ?

Scriu : „Subsemnata declar că mi-am văzut dosarul în prezența unui agent al Securității și a unui plutonier de la curtea marțială, și nu a avocatului meu, și că am fost maltratată la anchetă“.

Nicolski ridică mîna ca să mă lovească. Altul îl reține : „După proces“. „Lepră reacționară, o să-ți treacă ție obrăznicia. Ai s-o faci pe Mata-Hari în Siberia“. „Cine-i Mata-Hari ?“ „Nu-ți mai rostogoli așa ochii ca o timpită și șterge-o în celulă, pînă nu te fac bucățele“. O „șterg“ în celulă. Nu reușesc să adorm. Toată noaptea, paznicii trec în sus și în jos prin fața celulei.

A doua zi, paznicul deschide ușa : „Haide“. Mă împinge în curte. Un camion. Mă urc. Băieții îmi strîng mîna. Unul dintre ei îmi șoptește : „Ne duc din nou la curtea marțială“. Sînt foarte palizi, dar zîmbesc. Procesul se va relua. E foarte cald în sală. Intrînd, aruncăm o privire în public : reprezentanții misiunilor sînt din nou acolo. Se anunță Curtea. Stupefacție generală. Curtea nu mai e aceeași : ieșirea președintelui, după intervenția mea, pesemne că a displăcut Partidului Comunist.

Traducere de
MICAELA GHIȚESCU

„CÎND SLĂBEŞTE CREDINŢA ÎN DUMNEZEU, NU MAI EXISTĂ UN CONTROL MORAL“

Interviu cu Eminenţa Sa Şef Rabinul MOSES ROSEN

— Domnule Şef Rabin Moses Rosen, la sfîrşitul anului trecut aţi fost într-un turneu prin Canada şi S.U.A. Vă rog să ne oferiţi cîteva detalii asupra vizitelor dvs.

— Am fost invitat de către prestigioasa organizaţie mondială „Antidefamation League“ (Liga contra defăimării) să particip la un simpozion despre „Antisemitismul în vremea actuală“. Această organizaţie luptă contra defăimărilor de orice natură care stau la baza xenofobiei, rasismului, antisemitismului, conflictelor inter-etnice şi inter-confesionale de orice gen. Conducătorii ei, de cînd îi cunosc (de peste trei decenii), s-au dovedit buni şi devotaţi prieteni ai României, mai ales cînd era o situaţie proastă (ţara, nu Ceauşescu, cum în mod ridicol au căutat să denatureze lucrurile „deşteptii“ fasciști de ultimă oră de la noi) să capete „clauza naţiunii celei mai favorizate“. Întotdeauna am găsit în ei un sprijin.

Acum, din păcate, „deşteptii“ pomeniţi (cu care în nici un caz nu voi intra în polemică, căci mă respect prea mult pentru a coborî la nivelul lor „stilistic“ — le style c'est l'homme, spune francezul — sau la sălbaticele lor insulte, ameninţări sau calomnii) ne-au dus faima peste mări şi ţări. Am devenit cap de afiş în repertoriul înjurăturilor de ultimă speţă şi al minciunilor medievale. De aceea, oamenii m-au rugat să vin şi să le spun ce se întîmplă la noi, în anul 1991.

La simpozion au luat parte evrei şi ne-evrei, personalităţi religioase, ştiinţifice, politice din multe ţări. Le-am spus adevărul şi nimic altceva. Am demarcat, o dată mai mult, poporul român, elita sa conducătoare, guvernul, opoziţia responsabilă, cultele etc. de un grup de huligani ai condeiului. Am mai arătat că izolarea României, înfometarea poporului, întăresc demagogia existentă. Hitler a venit la putere prin mizerie şi lipsuri materiale. „Primum vivere deinde philosophare“ spuneau latinii. Absurda contestare a holocaustului evreiesc în România săvîrşit de fasciştii germani, maghiari şi români, nicidecum de popoarele respective, negarea evidenţei, sfidarea moralei elementare pe care o fac aceiaşi duşmani ai poporului român, au fost de asemeni combătute. La Televiziunea din Canada, unde am răspuns timp de peste o oră la diferite întrebări venite în direct din multe părţi ale Canadei şi Statelor Unite, oamenii îmi spuneau: „Cum este posibilă această contestare?“ „Noi am supravieţuit Transnistriei“, ori „noi am fost la Odessa“ s.a.m.d. Cum se poate îndrăzni negarea acestor sute de mii de crime? Cum se poate ca în România şi numai acolo, după 50 de ani de la Holocaust, să se încerce transformarea în erou a dictatorului fascist? Peste veacuri, n-au decît, măsluitorii istoriei, să încerce. Arhivele române, germane, americane, israeliene gem de mii de documente şi mărturii şi se îndrăzneşte o astfel de pîngărire a memoriei martirilor noştri?

— Există divergenţe mari în ceea ce priveşte cifrele.

— Cifrele pe care le indicăm reprezintă date ştiinţifice ale istoricilor americani, israelieni şi chiar unii români. Nu vreau însă să mă lansez în această sinistră dispută menită a fi o altă diversiune. Contează desigur fiecare viaţă omenească, dar nu cifrele determină răspunsul la întrebarea dacă a fost sau nu holocaust. Dacă la Iaşi, de pildă, nu 12 000 de oameni, ci numai 500, cum a spus Antonescu, etichetindu-i „iudeocomunişti“ sau, cum a spus Ceauşescu, „persoane“, sau numai 4 000, cum a spus Killinger, ambasadorul Germaniei la Bucureşti, sau cum spune bunul nostru prieten Drăgan „numai 3 342“ — bob numărat, sau cum a spus colonelul Lupu, comandantul de la Iaşi, numai 7 000 de evrei, este vreo diferenţă? Comandantul lagărului de la Auschwitz, Höss, a declarat în procesul de la Nürnberg al criminalilor de război nazişti: „Este o minciună sfruntată jidovească afirmaţia că la Auschwitz au fost omorîţi patru milioane de oameni. Nu, nu-i adevărat. Numai două milioane de oameni au fost ucişi“. Quod erat demonstrandum...

— Sînteţi acuzat, nu numai în presă, că aţi culpabilizat poporul român.

— Nu mă surprinde această „culpabilizare“ a mea de către cei care, o dată mai mult, vor să ne facă din victime acuzaţi. Este veche tactica aceasta diversionistă. Am scris domnului Romulus Vulpescu, care, vehement, fără un pic de respect, m-a somat să prezint scuze, imediat, în scris, poporului român. L-am rugat să-mi spună cînd, unde şi cum (vorba unui vechi cîntec de dragoste) am culpabilizat şi voi cere scuze. L-am întrebat dacă un om de cultură poate să se comporte astfel faţă de un Rabin, om bătrîn, conducătorul unui cult, fără ca măcar să întrebe dacă este adevărat în prealabil. Ştiţi ce mi-a răspuns? Că nu este corect „a cere scuze“, ci „a prezenta scuze“. Iată că d-l Vulpescu vrea să mă înveţe româneşte. Îl asigur că nu am nevoie de lecţiile d-sale, că nu sînt dispus să mă las atras într-o altă diversiune şi reiau întrebarea: unde, cînd şi cu ce cuvinte am culpabilizat poporul român? „Vatra Românească“ a publicat şi ea un protest împotriva „culpabilizării“. Le-am scris şi lor respectuos, civilizat, rugîndu-i să stăm de vorbă, să aflu şi eu „de la ei“, dacă nu de la d-l Vulpescu, „unde, cînd şi cum?“. Nici pînă azi, după aproape şase luni, n-au venit. Dar nu este o surpriză. Noi evreii am fost otrăvitori de fîntîni în evul mediu, am fost vrăjitori, am băut sînge creştin, am adus comunismul pe lume şi sîntem şi „stăpînii bogăţiilor lumii“, ce contează o minciună în plus?

— Cum prezentaţi Holocaustul?

— Neruşinarea antisemiţilor nu are margini. Am făcut de 50 de ani încoace, mereu şi mereu, una şi aceeaşi analiză. Nu Traian Popovici, primarul din Cernăuţi, care a salvat mii de evrei cu riscul vieţii sale, nu Viorica Agarici, preşedinta Crucii Roşii din Roman, care a dat apă de băut muribunzilor din „trenul morţii“, nu episcopul maghiar Márton Áron, care la 18 mai 1944 a rostit în catedrala Sf. Mihail din Cluj un fulminant rechizitoriu împotriva naziştilor maghiari şi germani care începuseră în acea zi deportarea evreilor, nu poporul român blînd şi nobil în mijlocul căruia trăim de şase veacuri, ci blestemaţii de fasciști care au nenorocit ţara, ei sînt vinovaţi. Dacă am culpabiliza un întreg popor pentru faptele fasciştilor, fie ei români sau maghiari, sau chiar germani, am face ceea ce a făcut Hitler care a ars de vii la Oradour sau la Lydice pe unii ostateci pentru presupusa vină a altora. Cine culpabilizează? Noi care avem permanent o atitudine clară sau cei care, după 50 de ani de la holocaust, vor ei (nu noi) să identifice poporul român cu acela care a trimis la moarte 5—600 de mii de români la Odessa, la Stalingrad şi s-a întors fără Basarabia şi Bucovina de nord? Cel mai mare duşman al României a fost Hitler. În cartea sa **Mein Kampf**, el anunţă „soluţia finală“ pentru evrei şi după aceea pentru „popoarele de rasă inferioară“ (între ele se anunţau şi polonezii, sîrbii, românii etc.). Numai arienii, „blonzii“, „Herrenvolk“, poporul de stăpîni are dreptul la dominaţie, la viaţă. Celelalte sînt destinate sclaviei în cel mai bun caz. Dacă — horribile dictu — Hitler ar fi cîştigat războiul (Antonescu a jucat soarta României „pînă la moarte“ pe cartea lui Hitler), care ar fi fost soarta acestui popor?

O condiţie **sine qua non** ca antisemitismul să nu renvie este să se cunoască trecutul, să se vadă ce este antisemitismul pe viu, aici, în ţara aceasta şi ce consecinţe a avut. Noi am editat această carte, **Martiriul evreilor din România**, ce conţine 166 de documente. Am trimis-o fiecărui membru al guvernului, şi parlamentului, tuturor membrilor Uniunii Scriitorilor, tuturor ziarelor. Se duce o campanie că facem antiromânism, dar nimeni nu a scos un cuvînt despre această carte, să spună că e minciună, că documentele sînt falsificate, nimic. Asta nu este organizat?

— Şi cine credeţi că organizează?

— Eu nu sînt detectiv, dar ţara aceasta înghite lucrul acesta. Acum, la 50 de ani, să nu îndrăznim să ne comemorăm morţii? Şi tot noi să fim acuzaţi? Asta este revoltător. Noi nu avem presă la dispoziţie, am editat această carte care conţine o frîntură din ce există. Arhivele ne sînt închise. Ordinul primului-ministru este dat de un an de zile şi tot felul de minciuni ni se spun la toate arhivele.

— Credeţi că există pericolul, în contextul internaţional actual, să se mai producă evenimentele din perioada lui Hitler?

— Nu este exclus. Nu ştiu ce formă o să ia, dar reînvierea fascismului este un pericol. Generaţiile acestea noi sînt lipsite de ideal. În momentul în care religia, credinţa în Dumnezeu slăbeşte, nu mai există un control moral. Atunci se oferă un ideal: comuniştii au dat un ideal şi fasciştii au dat un ideal şi asta prinde în timpul acestui veac de lipsuri, de războaie, de jale şi doliu, cînd oamenii sînt mai disperaţi. Înainte căutau un refugiu în Dumnezeu, acum au un refugiu în aceste ideologii, care ambele sînt nedrepte. Comunismul a căzut, este pericolul ca fascismul să-i ia locul.

— Dar a existat antisemitism şi înainte de Holocaust.

— Da, dar nu a avut formele acestea. Eu nu acuz poporul român că ar fi în stare să facă aşa ceva. Dacă este vorba de culpabilizare, eu culpabilizez pe toţi factorii de răspundere, opoziţie sau guvern, intelectualii, care stau şi văd ce se întîmplă şi trebuie Rabinul Rosen să vorbească. Ei trebuie să vorbească, nu eu. Dacă vor binele poporului român, trebuie ei să fie aceia care să spună adevărul. Şi tăcerea este o aprobare. Este ceea ce au făcut anglo-americanii în timpul lui Hitler, protestau, dar nu au mişcat un deget pentru a ne salva, deşi o puteau face.

— Dar aveţi indicii că în afară de gazetele în care se publică texte antisemite se manifestă în alt fel antisemitismul în România?

— N-am ajuns încă la pogrom. Eu ţin minte, sînt un om bătrîn, că exact aşa s-au petrecut lucrurile acum 60—70 de ani: **Porunca Vremii, Sfarmă-Piatră** apoi a fost **Cuvîntul** şi alte gazete care picurau această otravă şi de la sine înţeles creau o mentalitate. Nu în declaraţiile care se fac în Parlament se leceleşte lumea. Ceea ce face **România Mare** este aliceva, nu face declaraţii. Publică minciuni pe care nu le dezminte nimeni. Ei scriu că nu sînt antisemiţi şi pe urmă publică zeci de insulte şi minciuni la adresa evreilor în acelaşi articol. Este o nouă formă a antisemitismului. Chiar dacă nu ar fi nici un fel de consecinţe practice, refuzăm să acceptăm ceea ce am acceptat acum 50 de ani. Atunci am fost insultaţi, scuipaţi, se puteau face cu noi orice şi trebuia să tăcem. Acum, în democraţie, cer guvernului să ne protejeze demnitatea şi drepturile de cetăţean. Nu este admisibil ca noi să sesizăm procurorul general, la începutul lui mai, să-i arătăm articolul din Codul Penal prin care intentăm acţiune penală împotriva ziarului **Europa** şi a directorului său (nu acţiune civilă, nu am nimic cu ei personal) şi să primesc după două săptămîni o citaţie la o comisie de împăciuire din strada Banu Manta: „Moses Rosen să vină să se împace cu Ilie Neacşu“. Nu-mi venea să cred ochilor. M-am dus la procurorul general cu o întîmpinare şi acesta mi-a răspuns: „Ce-i cu asta? Nu ştiu nimic!“. „Cînd îmi daţi răspunsul, datorat oricărui cetăţean în 30 de zile? Este aici un cult de 600 de ani, este o populaţie evreiască care este insultată, injurată zi de zi. Daţi-ne un răspuns.“ „Săptămîna viitoare vi se va da răspunsul.“ Nici pînă azi nu am primit răspuns.

— În anii '30, care au premers etapa legionară, exista antisemitism inclusiv în rîndul intelectualilor. Exista naţionalismul, românismul. Acest antisemitism a condus la evenimentele tragice din România?

— Nu, a fost o combinaţie. Antisemitismul în România a fost practicat de biserica ortodoxă în veacul trecut, dar nu în forma virulentă pe care a practicat-o biserica catolică în Spania, să spunem. Era antisemitism religios. El nu a angajat poporul român aşa de urît ca în Polonia sau în Ungaria. Au existat măsuri legislative care au interzis şederea evreilor la ţară, care au interzis evreilor să intre în cîmpul activităţilor productive, în armată, legislatură, corpul diplomatic, au fost şi unii conducători politici antisemiţi. După primul război s-a dezlănţuit un antisemitism care era o diversiune. În această situaţie apare mişcarea lui A.C. Cuza şi generaţia de la 1922, care desfăşurau agitaţie antisemită, dar care nu au avut ecouri mari, nu au ajuns partid de guvernămînt. Apoi s-a născut mişcarea legionară, Codreanu omoară pe Manciu la Iaşi (care nu era evreu, era român). Încep să vină banii din Germania care îl cultivă şi această mişcare legionară prinde teren. Este mizerie mare, sînt nemulţumiri, este sărăcie. Toate acestea trebuiau canalizate şi au fost duse în această direcţie cu fondurile Ministerului de Interne.

— Printre tinerii intelectuali de atunci erau Radu Gyr, Mircea Eliade, Polihroniade, care în acelaşi timp erau prieteni cu Ionel Jianu, Mihail Sebastian...

— Mihail Sebastian nu a reprezentat niciodată mentalitatea evreiască. **De 2000 de ani**, asta este părerea mea, este o ruşine.

— Continuarea a fost Cum am devenit huligan.

— A fost un om talentat, dar ca evreu îl resping cu indignare pe Mihail Sebastian pentru ceea ce a provocat. Un evreu să publice cu prefaţa lui Nae Ionescu?! Atunci poate să se ducă să se boteze şi să se lepede de acest neam.

— În timp ce atunci semnau intelectuali de notorietate, acum, în aceste reviste nu se găsesc decît nume contestate. Ce vă spune această diferenţă?

INTERVIU „22"

— Nu intelectualii de marcă au provocat atunci fascismul în România, ci unul ca Ilie Rădulescu, de exemplu. Exact aceeași psihologie, aceeași demagogie, aceleași minciuni. Hitler a spus că o minciună nu trebuie să fie mică, nu te crede nimeni ; oamenii trebuie să spună : imposibil să fie asta o minciună, trebuie să fie adevărat. Dar atunci s-au ridicat democrații împotrivă : Iuliu Maniu, dr. Lupu, Rădulescu-Motru și **Cuvîntul Liber** al lui Teodorescu-Brăniște și Iorga în anumite situații, țărăniștii, liberalii, I.G. Duca (de aceea a fost omorît), Ralea, P. Andrei. Au pierdut pentru că a venit Hitler la putere. Cine se ridică azi ? Nimeni. Dacă un conducător responsabil român nu vede în asta un pericol pentru poporul român nu avem nevoie de ajutorul lui. Am spus că pînă la urmă nu o să avem încotro și o să ne ducem în Israel, ăsta este adevărul. O să facem tot posibilul să nu plecăm, dar dacă spun că ne omoară și nimeni nu ne apără ? Avem un stat, slavă Domnului, avem o alternativă, atunci nu o aveam. Sîntem însă convinși că nu vom ajunge la aceasta și vor fi oameni rezonabili care vor apăra nu numai demnitatea și viața noastră, ci însăși existența poporului român. Nimeni nu va putea în 1992 să ne pretindă să acceptăm insultele și calomniile fără să reacționăm.

— Ați vizitat și Statele Unite. Cînd ați plecat ați declarat că veți susține acordarea Clauzei.

— N-am declarat asta. Am spus că sînt rabin și nu profet, dar pot să declar acum că problema Clauzei este rezolvată favorabil și că după alegerile generale sînt toate șansele ca ea să intre în aplicare. De peste 30 de ani, toate administrațiile americane, începînd cu aceea a lui John Kennedy, și pînă la aceea a lui George Bush au avut contact cu noi, ne-au ajutat în mod hotărîtor să supraviețuim terorii comuniste, să rezistăm tentativelor de lichidare a cultului nostru, de împiedicare a funcționării instituțiilor noastre de educație și cultură iudaică, a Alialei, adică a dreptului evreilor de a se întoarce în Țara Sfîntă pentru a contribui la consolidarea statului Israel. În același timp, mi s-a dat mereu ocazia de intervenii pentru sprijinirea României. Dl. Lawrence Eagleburger s-a dovedit întotdeauna un mare prieten al poporului român. În anii antisemitismului lui Ceaușescu, acțiune condusă de același poet al curții (1980—1985), dl. Eagleburger a stat de veghe. A venit chiar la București unde i-a pus net problema lui Ștefan Andrei : relații cu Statele Unite sau antisemitism ? și astfel a determinat încetarea acelei deșănțate campanii. A folosit Clauza spre a face presiuni asupra lui Ceaușescu și a obține concesii ca de exemplu aducerea de 5 000 de Biblii pentru Biserica Ortodoxă, eliberarea de deținuți neoprotestanți, continuarea plecării evreilor în Israel etc. Să nu ne mire deci că este un cunoscător perfect al stării de la noi, iar faptul că mă onorează în mod periodic cu astfel de întrevederi se explică prin prietenia d-sale personală pentru mine și consecvența atitudinii favorabile României pe care o are. Chiar în ajunul revoluției din '89 (la 6 dec.) am avut o întîlnire în care domnia sa considera că am fost mai mult decît Rabin... oarecum „profet". Iată explicația pe care o dau faptului că umilei mele persoane i se dă regulat și cu multă prietenie posibilitatea de a-și spune cuvîntul în fața guvernului american, în probleme care privesc țara și comunitatea mea.

Am reamintit cele ce am spus senatorilor Dole, D'Amato și Warren în toamna anului '90 la sediul Ambasadei Americane din București, în prezența d-lui ambasador Allan Green Jr. Prin înfometare nu se face democrație, ci dimpotrivă. Fascismul își face drum în mizerie și sărăcie. Hitler astfel a venit la putere. Proliferarea cancerului neo-fascist se accentuează pe măsura creșterii crizei economice. Apoi am întrebat cum de este cu putință o astfel de izolare a României ? Cum se poate explica această crasă inegalitate între tratamentul aplicat României și cel aplicat altor state din Estul Europei, ca de exemplu Ceho-Slovacia, Polonia sau Ungaria ? Secretarul de stat ad-interim mi-a dat un răspuns care îmi dă dreptul să fiu optimist. Citez doar fraza : „Tot ce ne va sta în putință vom face pentru a ajuta România". Nu are rost să intru în amănunte, nu vreau să dau impresia că aș considera că umila mea persoană ar putea determina ceva în probleme atît de importante. Întotdeauna un cuvînt bun și rostit cu convingere, din adîncul sufletului, nu poate strica. „Cuvintele pornite din inimă pătrund în inimă", spune un vechi proverb iudaic. Cu atît mai mult ele pătrund într-o inimă ca aceea a prietenului meu (îndrăznesc să citez epitetul cu care domnia sa m-a cinstit pe mine), Lawrence Eagleburger. Am mai avut și alte întîlniri. Menționez pe aceea cu conducerea Congresului Mondial Evreiesc. Președintele acestuia, dl. Edgar Bronfmann, mi-a adresat o scrisoare prin care îmi comunică înființarea unei Comisii a Congresului care va urmări, în strînsă cooperare cu mine, problema antisemitismului în România. În același timp dl. Bronfmann mă roagă să asigur guvernul României de dorința fierbinte a Congresului Mondial Evreiesc de a sprijini România cu toate mijloacele posibile. La ședința cu nobila și umanitara organizație „Joint" am stabilit noi jaloane de ajutorare pentru evreii bătrîni și bolnavi din România, mai ales față de degringolada monetară din ultimul timp.

— Înainte să plecați în acest turneu l-ați vizitat pe președintele Iliescu și l-ați mulțumit.

— Pentru libertatea religioasă de care ne bucurăm noi ca și celelalte culte și pentru egalitatea de drepturi cetățenești. N-am mulțumit pentru ceea ce se face contra antisemitismului.

— I-ați mulțumit și lui Ceaușescu...

— Da, i-am mulțumit lui Ceaușescu pentru răul care nu ni l-a făcut. Cei care întreabă asta sînt poetul de curte a lui Ceaușescu, Vadim, și prietenul de masă al lui Ceaușescu, Drăgan. Spre deosebire de ei, eu afirm și reafirm „Da". Ceaușescu nu a fost un prieten, a fost un antisemit, dar a înțeles cum sînt lucrurile. El îmi era un dușman personal, a vrut să mă lichideze. Aceasta este situația și am zeci de dovezi, a aminat din conflict în conflict. În ultimii trei ani, cînd era conflictul dărîmării Sinagogii din Capitală, nu a vrut să mă primească. Templul acesta dacă stă aici este împotriva voinței lui. A venit aici personal și a făcut „așa" și nu a rămas „așa", a rămas cum am cerut noi. Era o presiune americană, a venit senatorul Preisler și i-a spus ce i-a spus, a venit o notă de protest americană și una israeliană și una a guvernului spaniol. Era clar cine face toate astea, dar el s-a aminat pentru un moment mai favorabil răzbunarea.

— Veți mulțumi oricărui conducător politic indiferent ce orientare politică ar avea, dacă va menține drepturile evreilor în România ?

— Atîta timp cît îmi dă posibilitatea să trăiesc și să-mi respect religia și să fiu evreu sînt dator, așa ne-a spus profetul Ieremia cînd am ieșit la diaspora, să fiu credincios oricărei țări care îmi dă atîtea drepturi.

— Care sînt relațiile comunităților evreiești cu celelalte culte din România ?

— M-am lăudat cu acestea, și la Malta și în discuțiile de la Televiziunea canadiană. Avem relații nu formal economice, ci de frățietate și prietenie cum n-au mai fost între bisericile acestea s. cultul mozaic niciodată și cum nu sînt nici în Polonia, nici în Ungaria. Ne bucurăm de considerație, de drepturile noastre și de prietenie. Cu Biserica Ortodoxă sînt relații care s-au stabilit încă sub Patriarhul Iustinian.

— Și Iustinian și Iustin și Patriarhul Teoctist sînt acuzați că au acceptat dictatura comunistă, iar dv. afirmați că începînd cu acești ani de comunism sînteți în relații bune cu aceștia.

— Eu nu am fost înainte Șef Rabin. Eu am devenit Șef Rabin în 1948, și în acest răstimp nu a fost o politică de cultivare a antisemitismului ca un prilej de atițare a unui curent național, și ne-am bucurat de un climat de frățietate. Legionarii își făceau cuiburi în biserici, patriarhul Miron Cristea, să-i fie binecuvîntată memoria, făcea declarații antisemite la fel ca A.C. Cuza. Nu generalizez, au fost și oameni care ne-au ajutat. Acum există un climat care a netezit toate asperitățile, nu numai cu patriarhul. Și arhiepiscopul romano-catolic, Robu, a dat o declarație împotriva antisemitismului căreia noi nu i-am făcut destulă publicitate și este greșeala noastră. Papa m-a invitat și l-am vizitat. Nu avem nici un fel de probleme cu nici un cult, dimpotrivă, dacă se poate da un exemplu care este în același timp și important și puțin hilariant este faptul că am intervenit în timpul dictaturii ceaușiste ca **Noul Testament, Biblia** să se poată importa pentru Biserica Ortodoxă și Biserica Neoprotestantă. Acest lucru a fost la un moment dat un embrion de conflicte, cînd Ceaușescu a spus lui Juke Spietzer, președintele evreilor americani : „Nu am mai văzut un Rabin să intervină pentru Noul Testament".

— Care ar fi ultimele gînduri ale acestui interviu ?

— Democrația își croiește totuși calea în lumea noastră. E drept că este o cale grea, plină de piedici. Totuși perspectivele sînt larg deschise. Iată pentru ce sînt optimist. Consider ca o datorie plăcută să încheie acest interviu citind din mesajul ce l-am primit în ziua sărbătorii evreiești „Hanuka", prăznuirea luminii, de la președintele României, d-l Ion Iliescu. Domnia sa, după ce ne felicită cu ocazia sărbătorii se folosește și de acest prilej pentru a ne asigura că „va veghea la respectarea drepturilor cetățenești, a demnității și a securității acestei obști evreiești care s-a identificat cu poporul român în cei aproape șase sute de ani de conviețuire". Sîntem convinși că președintele României exprimă în acest angajament sentimentele și hotărîrea tuturor factorilor politici de răspundere din România, cele ale întregului popor român. Pentru aceasta îi sîntem adînc recunoscători.

Interviu realizat de
REMUS ANDREI ION

ILUSTRATĂ DIN IERUSALIM

LA YAD VASHEM

În fiecare an, cu două săptămîni înainte de Paști, evreii din lumea întreagă comemorează Holocaustul. La Ierusalim, în Piața Centrală a Muzeului Yad Vashem, muzeul Holocaustului, al morților și eroilor, are loc o ceremonie la care iau parte primul-ministru, membrii cabinetului și ai Knesset-ului (parlamentul israelian), liderî ai comunităților evreiești de pretutindeni, invitați. Timp de cinci minute, încetează orice activitate în Israel. Se spune că în acele momente se oprește chiar și pasărea în zbor. Tragedia celor 6 milioane de evrei exterminați în timpul celui de-al doilea război mondial este înrădăcinată în mintea tuturor.,

Holocaustul a fost urmarea nazistei „Soluții Finale în Problema Evreiască" și a îmbrățișării ideilor antisemitismului rasial de către conducătorii țărilor aliate Reich-ului. Tradiționalul antisemitism din țările europene, bazat pe prejudecăți religioase, proveniența economică a evreilor și mecanismele psihologice ale „țapului ispășitor", devenit instrument al propagandei politice utilizat de unele „mișcări" naționaliste și partide pentru a ciștiga suportul maselor populare, pentru a manipula gloatele (vezi în acest sens prima parte, Antisemitism, din celebra The Origins of Totalitarianism de Hannah Arendt), teoriile naziste i-au adăugat noi dimensiuni. Pentru naziști a fost „firească" hotărîrea Conferinței de la Wansee, din 20 ianuarie 1942, unde s-a luat hotărîrea exterminării a 11 milioane de evrei. Ce a urmat, se știe.

Problema este, că pretutindeni în Europa, chiar anterior acestei date, s-a procedat cu mult zel la uciderea în masă a evreilor. Iar cei care au dat curs acestor hotărîri nu purtau doar uniformele armatei hitleriste. Unii erau chiar civili. Pentru cei care au fost pe străzile Bucureștiului, cînd minerii maltratau tinerii, intelectualii, studenții, țiganii, nu este greu de imaginat cum de civili din Europa de Est puteau ucide cu bîta evrei cînd legea și puterea îndemnau la exterminare. Numai că aici nu este vorba de o problemă de imaginație, ci de istorie, de documente și de hotărîrea unui popor de a nu-și uita pe nici unul dintre morți, de a nu uita pe nici unul dintre supraviețuitori. Iar muzeul Yad Vashem, — în cadrul căruia există un Institut de cercetare a Holocaustului și o arhivă cu mai bine de 50 de milioane de documente aduse din lumea întreagă, — îndeplinește tocmai acest rol. Toți șefii de state din lume care vizitează Israelul, oameni politici de diferite orientări, mari personalități trec în pelerinaj la Yad Vashem. Ei își aduc omagiul martirilor și eroilor poporului evreu, iar dacă reprezintă țări cu un „bilanț tragic" pentru evrei, ei își exprimă regretele și cer iertare în numele poporului lor. Lech Walesa, de pildă, a făcut-o de nenumărate ori. Un gest simbolic, dar care contează enorm. Un contraexemplu ar fi președintele României, Ion Iliescu, care vizitînd Yad-Vashemul, a fost singurul șef de stat care nu a făcut nici o referire la ceea ce s-a întîmplat cu evreii din România în timpul celui de-al doilea război mondial. Un gest care, de fapt, din punct de vedere politic a anulat dintr-o dată simpatia cu care fusese primit în Israel.

Este semnificativ că după căderea zidului Berlinului, lărgirea relațiilor cu țările fostului Tratat de la Varșovia, cu țările care s-au liberalizat, a însemnat și accesul la arhivele perioadei Holocaustului. Toate țările au permis acest lucru. Cu excepția României. În Comunitatea Statelor Independente există o delegație permanentă de cercetători evrei care fotografiază și copiază arhivele ce se deschid. Astfel, după al doilea război mondial, NKVD-ul a înființat o comisie de cercetare a crimelor comise de naziști. Rezultatele cercetării au fost acum puse la dispoziția specialiștilor de la Yad Vashem : este vorba de o listă de peste un sfert de milion de persoane, cu identitate precisă.

Am vizitat muzeul Yad Vashem într-o dimineață însorită de decembrie, împreună cu un grup de ziariști români, invitați fiind de Biroul de presă al guvernului israelian. Ghidul nostru a fost domnul Alex Avvon, tînăr istoric care s-a născut și a studiat în România, angajat la Institutul de cercetare a problemei Holocaustului din complexul Yad Vashem. Ghidul nostru a fost supus unui tir concentrat de întrebări puse de ziariștii români de cele mai diferite orientări, răspunzînd cu maximă sinceritate. El ne-a arătat, de pildă, arborele plantat la Yad Vashem de către Traian Popovici, fostul primar al Cernăuțiului, căruia zeci de mii de evrei îi datorează viața. Și ne-a mai dus la coloanele memoriale, coloane negre, pe care scria un nume de țară și un număr. Ne-am oprit la placa pe care scria simplu : România — 295.000. Ghidul nostru ne-a explicat : armatele românești a 3-a și a 4-a au ucis, în special în Basarabia, o mulțime de evrei. În documentele care există se găsesc ordine ale generalului Ion Topor, comandant politico-militar, însărcinat cu lichidarea evreilor de la sate, ordine ale generalului de jandarmi Vasiliu, există cuvîntarea șocantă a lui Mihai Antonescu din august 1941, precum și o mulțime de ordine transmise oral și în scris. În arhivele de la Yad Vashem se află 12 volume cu documente originale privind această problemă. S-au făcut demersuri la nivel oficial către partea română pentru înființarea unei comisii comune de cercetare obiectivă (pe baza documentelor existente mai ales în arhivele românești) a adevărului cu privire la acele evenimente. Demersurile au rămas pînă acum fără un rezultat concret. Există din partea oficialităților de la București o rezistență inexplicabilă cînd este vorba de aflarea adevărului de care are nevoie opinia publică. La fel cum se întîmplă cu documentele fostei Securități, cu arhivele partidului comunist, cu dosarele diferitelor comisii postrevoluționare. Numai că atitudinea ambiguă a oficialităților, uneori a presei și chiar a unei părți a opiniei publice în legătură cu aflarea adevărului cu privire la masacrarea evreilor este de natură să împieteze asupra imaginii internaționale a României. Au apărut în presă, uneori sub patronajul unor jurnaliști apreciați, tot felul de scrisori ale combatanților de atunci. Ele nu neagă că au fost uciși evrei, ci accentuează asupra faptului că armata română s-ar fi aflat în legitimă apărare, fiind atacată după trecerea Frontului de către „bande înarmate" ale civililor evrei. Drept represalii au fost uciși copii, femei, bătrîni. Argumentul nu a stat în picioare nici măcar în decembrie '89, cînd armata, alături de miliție și Securitate, a fost instrumentul ferm al represiunii antirevoluționare. Și totuși, la rușinoasele procese s-a justificat la fel uciderea în masă, prin faptul că armata română s-ar fi aflat în legitimă apărare, fiind atacată de teroriști și golani. Tot „în legitimă apărare" s-au aflat trupele de represiune și cînd au lichidat mișcarea de rezistență din munți a partizanilor români anticomuniști. Există voci, chiar ale unor intelectuali de frunte, care nu neagă exterminarea evreilor de către armata română și nici cimitirea cîte unui „mic" pogrom, dar afirmă că cifrele ar fi mult umflate. Nu 300.000 de morți, doar vreo... 50.000 ! La fel se întîmplă și acum în Germania, unde neonaziștii afirmă că n-au fost exterminați „decît vreun milion de evrei" și că este vorba de un complot al anumitor cercuri sioniste care vor să obțină avantaje teritoriale, financiare și morale din „umflarea" unor cifre. E un delir moral, identic cu al acelora care își legitimează antisemitismul propriu și alte prejudecăți rasiste, naționaliste prin invocarea unor texte ale „clasicilor" literaturii române, genii care știau ele ce știau. Este și un delir ideologic de care liderii comuniști naționaliști crescuți la școala internaționalismului proletar erau parțial conștienți și care, antisemiți fiind, încercau să identifice antisemitismul cu fascismul și legionarismul, făurind astfel o falsă conștiință națională și morală. În măsura în care tindem la integrarea culturii și civilizației noastre în Europa și în lume, va trebui să reconsiderăm istoria noastră politică, istoria literară și istoria mentalităților în funcție de aprecierea rolului avut de extremismele de dreapta și de stînga. În acest sens, ca să dau un singur exemplu, dar semnificativ, ar trebui să ne dea de gîndit faptul că tocmai reputația unui Mircea Eliade, care în acest moment este în topul activității editoriale și al interesului public în țara sa de origine, este contestat în țara sa adoptivă, în Statele Unite ale Americii, tocmai pentru faptul că acolo nu s-a referit niciodată la opțiunile sale ideologice de tinerețe (dar pentru lămurirea acestei probleme vom publica în curînd în 22 traducerea articolului lui Norman Manea despre Mircea Eliade, apărut în revista The New Republic). Numai că o dezbatere publică pe aceste teme nu poate să înceapă decît odată cu deschiderea arhivelor și curajul asumării adevărului. Altminteri, oricine poate afirma orice.

DAN PAVEL

FERENCZ ZSUZSANNA

PORTRET COLECTIV, ÎN CARE SE AFLĂ FIECARE

Această carte, intitulată **„Starea de necesitate a isteriei — un ghid incomod al României"**, n-ar fi putut să fie scrisă de altcineva decît de Bodor Pál, cunoscut şi sub pseudonimul **Diurnus.** Nu numai datorită mărturiilor şi amintirilor, datorită traumelor personale pe care le-a trăit în ţară (de exemplu, bustul din bronz al tatălui său, expus în foyerul teatrului vechi din Tîrgu-Mureş, a fost topit şi apoi înglobat în acea uriaşă statuie a lui Stalin care, ani de-a rîndul, avea să despodobească centrul oraşului, pentru ca mai tîrziu să fie re-turnat în Monumentul soldatului român eliberator...), dar şi datorită faptului că scopul însuşi al cărţii este unul „bodorian". Fără a se mulţumi cu reconstituirea unei serii a faptelor şi datelor istorice privind destinul acestei părţi din Europa, autorul tinteşte mai departe : să arate cine, cînd şi din ce motiv a avut (şi are) interesul de a întreţine şi dezvolta legăturile maghiaro-române şi româno-maghiare, sau dimpotrivă de a le bloca şi chiar de a le otrăvi cu o criminală minie. Firesc, nu numai pe Bodor Pál îl doare că aceste două popoare nu se cunosc, obişnuite, cum sînt, să deseneze fiecare chipul megieşului cînd din unghiul de vedere al operetei, cînd din cel al filmului de groază. Cu toate acestea, sîntem numeroşi — şi de o parte şi de cealaltă — cei conştienţi că aşa ceva e inadmisibil în Europa secolului XX. Doar că pentru noi, maghiarii din România, situaţia este şi tragică : e vorba aici despre pielea noastră... M-am bucurat foarte mult de această lectură incomodă. M-am bucurat mai ales de faptul că vechiul meu prieten şi redactor şef la T.V. — într-un fel, mentorul meu spiritual — încă ne mai simte pulsul, deşi e plecat de un deceniu peste graniţa de vest. El încă mai citeşte presa din ţară, nu numai pe cea maghiară, dar şi cele mai importante publicaţii româneşti (chiar şi pe cele extremiste), găsind semne de speranţă în activitatea G.D.S.-ului şi în paginile revistei „22".

Aşadar, Bodor Pál a scris o carte de învăţătură care se dovedeşte a fi mai inconfortabilă pentru maghiari decît pentru români. Slavă Domnului, autorul îi cunoaşte foarte bine atît pe unii cît şi pe ceilalţi — pe români, pe maghiarii de aici şi pe cei de dincolo, ba chiar şi pe saşi, pe evrei etc. El foloseşte însă culori mai „frumoase" atunci cînd pictează tabloul istoriei naţionale româneşti, dovedindu-se mai exigent tocmai cu propria sa etnie. Şi aceasta dintr-o convingere greu de combătut : atîta timp cît România (Mare) nu a trecut la încălcarea punctelor majore ale Proclamaţiei de la Alba Iulia, capitalul moral a aparţinut poporului român — care avea, din păcate, să-l piardă în clipa în care autorii şi susţinătorii Proclamaţiei şi-au trădat propriul angajament. Aşa se face că, de atunci, istoricul document european a devenit — şi continuă să fie — un act juridic „subversiv" de al cărui conţinut îşi aduc aminte mai ales „minoritarii".

JIRI GEORG DOKOUPIL – „Mapamond, figuri încrucişate"

Pe de altă parte, volumul lui Bodor Pál (tipărit în 1990 la **Szabad Tér Kiadó**) dezleagă „misterul" deplasării spre stînga politică, în anii '40, a majorităţii maghiarilor din România — fapt pentru care, după Decembrie 1989, noi am primit atîtea şi atîtea reproşuri din partea intelectualilor români (inclusiv din partea doamnei Doina Cornea). Niciodată n-am înţeles prea bine — eu şi generaţia mea — ce anume aşteptaseră de la comunism bunicii şi părinţii noştri ; n-am înţeles de ce i-au glorificat ei pe Petru Groza. Acum însă aş putea să spun, în cuvinte simple, ce am aflat din cartea lui Bodor Pál : într-o Românie (post)antonesciană, singuri comuniştii promiteau minorităţilor etnice egalitate în drepturi, ba chiar şi drepturi colective ; ajunsă şi ea sub dominaţie sovietică, populaţia celei de-a doua patrii-mame (Ungaria) trăia în aceeaşi orînduire ; disidenţii maghiari din ţară (renumiţi scriitori, filozofi, clerici, profesori) ajunseseră sau în temniţă sau în exil, nemaiavînd cum să influenţeze opiniile politice ; de asemenea (şi nu în ultimul rînd) opţiunea de stînga provenea din scîrba faţă de fascism şi dictatura antonesciană, ba chiar şi faţă de jocurile murdare din care ieşiseră Dictatul de la Viena şi Pactul Molotov-Ribbentrop. Aşadar, regimul comunist, încă necunoscut populaţiei, promitea o ruptură totală cu murdăria primei jumătăţi a secolului. Şi atunci, ce puteau face altceva adulţii şi tinerii maghiari de după război, decît să spere ? (De fapt, o minoritate etnică, religioasă etc. e foarte uşor de manipulat cu promisiuni, darămite de satisfăcut prin acordarea drepturilor.)

Deşi Bodor Pál se consideră un „realist", în subtextul cărţii sale mocneşte un pesimism fără fisuri : ne putem aştepta la tot ce e mai rău în legătură cu viitorul comunităţii maghiarilor din România. Dar în timp ce publicistul şi scriitorul budapestan ne face să înţelegem că viitorul nostru în România nu mai oferă nici o şansă, eu una cred că această viziune nu e întru totul realistă. Să mă explic :

Înainte de 16—22 puteam spera să moară dictatorul, dar „optimismul" nostru (mîncat de molii) nu ne îngăduia mai mult decît să aşteptăm instalarea unui alt fel de „ceauşescu" — eventual cu o inimă mai bună. Acum putem totuşi aştepta nişte „minuni" : ori să vină peste noi democraţia europeană, cu tot sistemul ei instituţional şi de drept, ori să revină monarhia constituţională, ori să se mai liniştească spiritele şi să fim pînă la urmă lăsaţi în pace. N-ar fi exclus ca

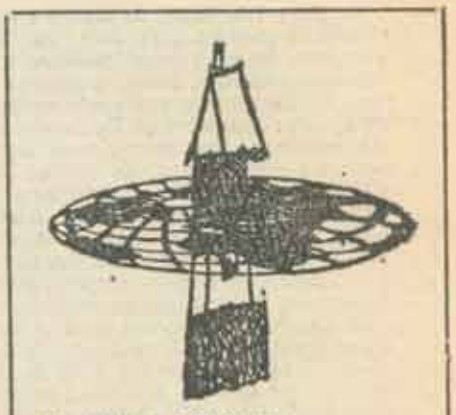

JIRI GEORG DOKOUPIL – „Mapamond, figuri încrucişate"

lansarea românilor în opera de reintregire naţională să domolească elanul „patrioţilor" care nu obosesc — cel puţin atîta timp cît nu li s-au terminat fondurile alocate în acest scop — să lupte pentru expansiunea internă. (Ce-ar putea însemna această sintagmă paradoxală ? Fie asimilarea noastră insidioasă sau forţată, fie izgonirea noastră din România.)

Bodor Pál nu pare să se gîndească la alternativa României Mari (sau nu scrie despre aceste gînduri), cu toate că populaţia majoritară a ţării trăieşte şi gîndeşte, acţionează chiar tot mai mult, sub puterea acestui deziderat. Pînă şi naţionaliştii cei mai înverşunaţi ştiu că pentru o lărgire a graniţelor e nevoie de aprobarea generoasă a străinătăţii, care însă nu va putea fi cîştigată decît concomitent cu respectarea deplină a drepturilor cuvenite acelor comunităţi cu veche coezlune istorică, numite cîndva — nu demult — „naţionalităţi conlocuitoare" sau „minorităţi naţionale". De altfel, un lucru nu poate fi în nici un chip uitat : în ţinuturile revendicate statul de români trăiesc milioane de ruşi, ucraineni, ţigani, evrei, găgăuzi şi... alte naţionalităţi.

La Budapesta a apărut deci o nouă carte despre români. Care cînd se va naşte şi din pana unui autor român o lucrare onestă şi nepătimaşă, care să restituie acestei ţări imaginea autentică a maghiarităţii ? Pe cînd, la Bucureşti, o carte din care să se poată afla cine sîntem, ce vrem şi cum arată istoria noastră adevărată ?

Versiune românească în colaborare cu THEODOR REDLOW

BODOR PÁL

DEVIANŢELE CONŞTIINŢEI NAŢIONALE

(...) Ce-i drept, dictatura a reuşit, în privinţa evreilor şi germanilor, traducerea în realitate a cuvîntului de ordine şi a mult-rîvnitului vis al dictaturilor naţionale de extremă dreaptă : **plămădirea unei patrii mintuite de elemente alogene** ; numai că, trepiat, se dovedeşte că prin ostracizarea „străinilor", România nu s-a descotorosit de anume poveri, ci a irosit o sumă de valori : a devenit cu mult mai săracă. Acei oameni, care au fost colonizaţi de către regii unguri cu peste 8 veacuri în urmă în Transilvania, au fost goniţi de Ceauşescu.

Tot astfel, e adevărat că Ceauşescu reuşise — vreme îndelungată — să împiedice coalizarea în opoziţie a majorităţii potrivnice dictaturii şi a minorităţilor, dar şi, deopotrivă, alianţa dintre diferitele minorităţi. Cu toate că în ultimii 10—15 ani regimul din România oprimase, prin diferite metode, cu aproape aceeaşi forţă toate minorităţile, ele nu se coalizaseră. O asemenea reunire nu a putut avea loc, pentru că nici una dintre minorităţi, nici măcar cea maghiară, numărînd 2—2,5 milioane suflete, nu dispunea de un for public de sine stătător, de o politică care să poată fi enunţată — formulată în faţa opiniei publice.

JIRI GEORG DOKOUPIL – „Mapamond, figuri încrucişate"

În cadrul conştiinţei istorice româneşti (evident generalizez iarăşi) : în cadrul conştiinţei istorice devenite dominante în ultimii 35, 45, 70 de ani) minorităţile de azi, naţionalităţile (şi strămoşii lor) sînt numai aşchii şi spini. Pînă şi manualele care nu pun accente prea de tot naţionaliste şi articolele pe subiecte istorice au luat la cunoştinţă de prezenţa „veneticilor" în spaţiul naţional românesc, cu regret, ca pe un dat neplăcut al sorţii, o circumstanţă ce tulbură, un fenomen al naturii — o grindină, de pildă, de care n-ai cum te feri. Precum conştiinţa publică ungară, interpretînd în mod eronat o frază atribuită Sfîntului Ştefan, se complace cu ideea că noi am fost mereu un popor „ospitalier", ba mai mult, am considerat că ţara **monoonaţională** este mult mai fragilă decît una **plurinaţională**, gîndirea publică românească crede, cu sinceritate, că românii au fost — chiar prea de tot! — îngăduitori, înţelegători, ospitalieri, mărinimoşi cu cei neromîni — neschimbîndu-şi nici azi purtarea. Ceea ce „primesc" minorităţile nu reprezintă „drepturi ale lor firesti", ci un dar, făcut voluntar de către români.

Tot astfel, e adevărat că n-a apărut niciodată, pentru uzul cititorilor români, al tineretului român, vreun manual, vreo carte, un atlas, un album avînd ca subiect naţionalităţile din România. (N.B. Nici elevii şcolii din Ungaria de sub regimul dualist — 1867—1918 — nu cunoşteau prea multe despre naţionalităţile conviefuitoare, iar informaţiile cuprinse în manuale nu erau deloc obiective...)

Gîndirea publică ungară interpretează accesele violente, pătimaşe antimaghiare de după căderea lui Ceauşescu ca pe nişte simptome de neînţeles, diabolice, ale unei „uri înnăscute". Accentul este pus pe sintagma **de neînţeles,** care dobîndeşte, pentru dînşii, conotaţia de neîntemeiat, nefondat, de neexplicat. Dacă mă doare că românii cunosc (şi pot cunoaşte) atît de puţine lucruri despre naţionalităţile lor — trebuie să mă doară, cel puţin într-aceeaşi măsură, că ungurii din ţara-mamă ştiu atît de puţin despre români, ca să nu mai pomenesc cît de precare le sînt cunoştinţele despre natura naţionalismului şi şovinismului românesc, tradiţiile acestora, rădăcinile lor istorice, cauzele lor din domeniul politicii „la zi". De fapt, funcţionează o schemă extrem de simplă : temerile, bănuiala, superficialitatea şi distorsiunile imaginii plămădite despre maghiari, grija pentru ocrotirea trecutului, viitorului, pentru apărarea teritoriului. Conştiinţa românească **medie** l-a integrat pe „străinii" trăitori pe teritoriul României de azi de 1000—800—250 de ani, numai ca pe **surse perene de conflict.**

...În raport cu acea enervantă, dezabuzată conştiinţă a neşansei care-i domină pe unguri, românii se simt (...) în postura tuturor necazurilor pe care le au, într-un ciclu de şanse ale istoriei. (...) Au fost în stare să-şi făurească propria şansă, au reuşit, cu pilduitoare înţelepciune, să fructifice, în folos propriu, schimbările raporturilor de putere europene, şi astfel, în acest sens, îşi pot atribui, în mare parte, afirmarea puterilor proprii — dar, din păcate, rapida ascendenţă a avut, drept corolar, toate maladiile evoluţiei naţiunii, chiar dacă nu erau bolile copilăriei şi adolescenţei. Acest popor sudic, deosebit de frumos, de viu, hărăzit cu umor de bună calitate, cu gust pentru arte, care era făcut să viefuiască pe tărîmul bogat în aur, în viţă de vie, în uraniu, în grîne, în cărbune, în ape — în mare, în munţi, sub semnul latinităţii sale pravoslavnice, cu o poftă grozavă de viaţă, în împăcare, cu o conştiinţă istorică pozitivă, departe de fanatisme, departe de sînge, de ambiţii deşarte, se află acum chinuit de complexe, de patimă, de rătăciri ale conştiinţei de sine, de sentimente de temere nefondată. Poate dacă n-ar fi fost aduşi românii în această stare, nici dl. Mihnea Gheorghiu (care,

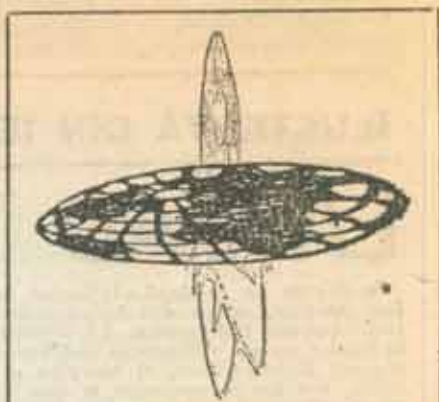

JIRI GEORG DOKOUPIL – „Mapamond, figuri încrucişate"

în decursul carierei sale literare şi politice pline de meandre, a fost, pe rînd, exclus din partid pentru vina de a fi fost „spion britanic", apoi numit preşedinte al Academiei de Ştiinţe Politice) n-ar fi putut declara unui ziarist occidental — care-i intervieva despre motivele cultului lui Ceauşescu — că ai săi compatrioţi sînt **bonapartişti din naştere.** În acest context, a fi bonapartist înseamnă a fi ahilat de dictatură.

E o jignire gravă, poate şi mai gravă decît ceea ce susţin ungurii : anume că după retragerea legiunilor romane, nu se păstrează din epocă (pînă în veacul al XII-lea, XIII-lea) nici un fel de vestigii arheologice ori mărturii scrise care să probeze existenţa unei populaţii perene dacice, eventual romanizate, latinizate — a se înţelege : româneşti — în Transilvania.

Cît despre bonapartism adevărat este că deşi tradiţiile politice româneşti nu sînt total lipsite de temeritatea, în stare de orice risc (spre exemplu, mişcarea Gărzii de Fier a fost primul grup politic activ al terorismului politic european, care a elaborat şi a dus la îndeplinire, fără scrupule, cele mai necruţătoare, înfricoşătoare atentate cu caracter de şantaj făţiş în anii '20—'30, apoi recurgînd şi la asasinate în masă) — pînă la Crăciunul lui 1989 nu s-a prea aflat vreun personaj dotat cu curaj, care nu să pună mîna pe armă, ci măcar să rostească în gura mare : Ceauşescu nu e Bonaparte. Sau măcar atît : conducătorul e gol.

(Fragment din volumul recenzat)
Traducere şi adaptare : T. SUGÁR

ÎN COMPETIȚIA ELECTORALĂ

CRIN HALAICU: „COMPETENȚA TREBUIE PUSĂ LA TREABĂ"

● Domnule Crin Halaicu, pe ce vă bazați candidînd la funcția de Primar General al Capitalei ?

● Mă bazez pe echipele de oameni care de ani și ani de zile caută soluții pentru problemele noastre, ale tuturor, probleme de gospodărire comunală, dar care, în marea lor majoritate, sînt de natură tehnică. Există deja mai multe echipe de specialiști care lucrează în probleme de alimentare cu apă, de termoficare, de reciclare a gunoaielor, există echipe de arhitecți, constructori dar și de juriști, economiști care pot pune la punct un sistem de taxe și tarife, de garanții de credit. Hotărîndumă să candidez la această funcție, n-am ignorat nici problema poliției și n-am consultat cu polițiștii, încercînd să găsim rezolvarea problemei ordinii, pentru că se întîmplă un lucru paradoxal : prin Constituție se protejează viața și avutul particularilor. Mai mult, legea organizării teritoriale îl pune pe primar în postura ridicolă de a apăra viața și avutul cetățenilor împreună cu poliția, dar, practic, nu o poate face. Și nu o poate face din cauză că tot ceea ce se cheamă administrația statului nu este în măsură să-și facă treaba.

Administrația statului comunist îl plasa pe cetățean într-o pătrățică și pe urmă avea grijă ca acel om să nu mai facă nici o mișcare.

● Cum vă gîndiți să modificați acest sistem de organizare, de fapt, cum vă gîndiți că se pot disloca vechile structuri, atît de rezistente încă la noi ?

● Nu m-am gîndit să inventez nimic nou, pentru că totul a fost inventat și nu trebuie decît să știi unde să cauți. Concepînd sistemul de organizare a primăriei, am ținut cont de ceea ce exista în România antebelică, de ceea ce se face acum în Occident, fără să pierd din vederea falia de aproape 50 de ani care a însemnat comunismul. Ca să fiu mai concret, dar foarte pe scurt, sistemul de organizare a primăriei va funcționa sub un dublu control : **controlul statului** (la noi prin Constituție, acest control se exercita prin Avocatul Poporului) și controlul prin **serviciul de sesizări** (un serviciu foarte mic, dar foarte eficient al primăriei, alcătuit din oameni incoruptibili și care, la orice sesizare, a oricărui cetățean, va acționa, luînd decizii fără apel). Acest ultim serviciu îi va face pe ceilalți funcționari ai primăriei să se gîndească de șapte ori înainte de a acționa, obligîndu-i să renunțe la corupție, trafic de influență și alte boli atît de bine cunoscute de noi toți.

● Care este cea mai gravă problemă a orașului București ?

● Totul este grav. Tot ceea ce este legat de oameni este grav. Totuși, pentru mine, prioritatea absolută o constituie cea a banilor. Am informații că și astăzi se deturnează din banii care ar trebui să fie ai orașului. La noi nu există obișnuința de a avea responsabilitate față de banul public. Banul public este un lucru cu care, dacă îl atingi, trebuie să știi ce vrei să faci cu el și, mai ales, să dai socoteală de ce ai făcut cu el. Și tocmai pentru că avem bani puțini și multe probleme, voi controla strict evidența lor. Unde sînt banii ? Ce s-a făcut cu ei ?

● Sînteți convins că veți face față funcției la care candidați ?

● Eu sînt omul care face ceea ce spune și spune ceea ce face. Sînt conștient că primarul este un om încolțit, dar el trebuie să știe să iasă din astfel de situații. De aceea v-am spus la început că mă bazez pe echipele de oameni care vor lucra. A venit momentul ca și la noi competența să fie pusă la treabă, pentru că în România comunistă, competența reprezenta o tară de caracter. Problemele orașului sînt foarte multe și foarte grele. Dar eu știu că orice problemă își poate afla rezolvarea dacă este atacată cu competență.

● O chestiune concretă : cum vă gîndiți să rezolvați problema copiilor vagabonzi și a bătrînilor fără acoperiș ?

● Din păcate, numărul acestor copii crește. Ei trebuie să aibă o casă, o masă, dar să primească și educație. Pentru aceasta am să apelez la ordinele călugărești care sînt convins că ne vor ajuta să strîngem de pe drumuri acești copii și să le dăm tandrețea de care au nevoie. Cît privește bătrînii, vor trebui construite acele azile în care bătrînii singuri să poată trăi normal. Dar mai este și problema celorlalți bătrîni, a părinților noștri, pensionarii. Ei sînt în situația de a nu avea bani să se descurce. Peste tot în lume bătrînii au drept de reducere la taxe și tarife. Așa încît vom lua și noi niște măsuri asemănătoare. De pildă, pentru anumite ore din zi se vor aplica reduceri la biletele de autobuz pentru bătrîni, ca ei să poată să meargă la doctor, să-și cumpere medicamente s.a.m.d. Vă veți întreba de unde bani. Bani vor fi, pentru că serviciile comunale trebuie să fie ale cetățenilor.

RODICA PALADE

TRASEE ELECTORALE

Dezbaterea pe care Fundația Soros a organizat-o, săptămîna trecută, invitînd pe cîțiva dintre aspiranții la postul de primar general al Capitalei să răspundă întrebărilor presei, prin disciplina pe care au reușit să o impună moderatorii discuției — britanicul Arwel Ellis Owen și americanul Joseph Angotti —, a fost un experiment reușit. Televiziunea română, gazdă a unor emisiuni electorale penibile din punctul de vedere al unor realizatori de programe profesioniști, ar putea prelua în viitor tehnica acestui tip direct de dezbatere, dacă ar fi interesată nu atît de bifarea unei sarcini de conjunctură cît de respectul pentru telespectator.

Au răspuns invitației Fundației Soros : Aristide Buzuloiu (Partidul Democrat), Ștefan Ciurel (Partidul Revoluției Române), Crin Halaicu (Convenția Democratică), Constantin Hoțulete (F.S.N.-Social Democrat) Cazimir Ionescu (F.S.N.), Călin Popescu Tăriceanu (P.L.A.T.), Mihai Voiculescu (Partidul Republican). S-a reușit o trecere în revistă a principiilor generale și strategiilor propuse de candidați, s-au avansat soluții concrete, s-au exprimat opinii despre bugetul local, despre structura și atribuțiile personalului din administrație, despre autonomie locală și descentralizare.

Prioritățile din programul cu care viitorul primar al Bucureștiului va porni la drum sînt, desigur, dificil de ierarhizat. Răspunzînd unei întrebări ce solicita o ierarhizare a priorităților în primul an de exercitare a funcției de lider administrativ al Capitalei, Constantin Hoțulete își va concentra în primul rînd atenția asupra finisării lucrărilor la stația de la Ogrezeni, lucrare necesară reglării debitului constant de apă în București, asupra dării în folosință a stației de epurare de la Glina și asupra sistemului de canalizare, defect în proporție de 50% ; Călin Popescu Tăriceanu își propune în primul an rezolvarea situației fondului funciar din intravilan și demararea lucrărilor de sistematizare ; Aristide Buzuloiu găsește prioritară demolarea sistemului comunist din administrație, relansarea construcțiilor de locuințe ; Cazimir Ionescu dorește să realizeze informatizarea activității primăriei, va privatiza serviciul de salubrizare, va încerca, prin asigurarea din vreme a combustibilului necesar, o încălzire echitabilă a locuințelor ; Ștefan Ciurel se orientează spre problemele fondului locativ, propunînd ca primăria să nu mai aibă, peste un an, nici o casă în posesie, iar expropriații să primească despăgubiri bănești sau să li se restituie bunurile de care au fost deposedați.

În ce privește bugetul primăriei, Crin Halaicu se pronunță pentru o autonomie bugetară mărită, în timp ce Cazimir Ionescu consideră, pe bună dreptate, că, din necesarul minim de 50 miliarde lei de care ar trebui să beneficieze Capitala în 1992, actualul proiect de lege, care prevede alocarea sumei de 15 miliarde, nu dă șansa unei autonomii locale veritabile. În aceeași ordine de idei, Mihai Voiculescu atrăgea atenția asupra pericolului pe care îl reprezintă evoluția ascendentă a prețurilor pentru bugetul limitat al primăriei. Candidatul republican a precizat că dintr-un studiu preliminar de preț întocmit anul trecut — la prețurile de anul trecut — reieșea că, numai pentru rezolvarea problemelor canalizării, erau necesari 27 miliarde lei. În fond, de fiecare componentă prioritară a programelor enunțate de candidați depinde un nivel minim de civilizație, aproape sinonim cu supraviețuirea Bucureștiului, aflat astăzi cu mult sub standardul de confort al oricărei capitale europene.

Dezbaterea s-a dovedit eficientă, mai ales prin precizia și proprietatea riguroasă a răspunsurilor la care au fost obligați deopotrivă ziariștii și interlocutorii lor.

⚜

Nu tocmai la fel au stat lucrurile la întîlnirea patronată de Organizația „Pro Democrația", care a facilitat un alt dialog direct al candidaților cu alegătorii în sala de festivități a Liceului Mihai Viteazul, simbătă 1 februarie. „Pro Democrația" a fost la înălțime, dar auditoriul, inevitabil împărțit în echipe de susținători înfocați, a fost dificil de stăpînit, spre dezamăgirea moderatorului dezbaterii — Cornel Nistorescu. Participanți : I.C. Brătianu (U.L.B.), Gheorghe Duzineanu (PCERSN), Crin Halaicu (Convenția Democratică), A. Ionescu (FER), C. Ionescu (F.S.N.), Gheorghe Manolache (U.S.D.), T. Pîrvulescu (PNE), C. Popescu Tăriceanu (P.L.A.T.) și I. Voicu (Partidul Muncii).

Mai puțin „sensibil la aplauzele canaliei de la galerie" — vorba lui Petre Țuțea —, Crin Halaicu a reușit să se facă ascultat și să nu plictisească. Domnia sa a creionat succint starea actuală de lucruri din primăria Capitalei : dezinteresul funcționarului, incompetența la nivelurile decizionale și corupția generalizată. Măsuri de urgență : organizarea serviciilor primăriei pe funcțiuni, investirea cu putere de decizie a funcționarului public, din respect pentru cetățeanul ce vine în contact cu primăria și al cărui timp e prețios, și nu în ultimul rînd controlul întregii structuri decizionale. Cazimir Ionescu — la fel ca domnul Halaicu — a părăsit sala destul de repede pentru a participa la alte întîlniri electorale, nu înainte de a dezminți acuzațiile de corupție pe care i le-a adus anul trecut ziarul **Adevărul.**

Și ceilalți candidați au punctat direcțiile lor de acțiune într-un vacarm constant și uneori greu de temperat. Gh. Manolache, reprezentînd Uniunea Stîngii Democrate, fără să **evite a-l cita pînă și pe „filosoful Bernard Shaw"**, pentru a putea explica „principiile economiei sociale de piață, punînd mai întîi omul" și alte asemenea, a venit și a plecat însoțit de o formațiune compactă de căciuli brumării, ce au asigurat afluirea/defluirea candidatului.

⚜

Eveniment relatat pe larg în presă, întrunirea liderilor partidelor componente ale Convenției Democratice și candidaților acesteia de duminică 2 februarie la Sala Palatului n-a făcut decît să demonstreze o dată în plus, dacă mai era nevoie, că soluția optimă, așteptată de doi ani încoace de opinia publică românească, este unirea opoziției veritabil democrate. „După 44 de ani de opresiune comunistă, după 2 ani de guvernare incapabilă, comunistă, avem o singură nădejde, în dezmeticirea poporului român, în alegerea unei structuri care să asigure viitorul țării românești", declara domnul Corneliu Coposu în deschiderea mitingului electoral al „Cheii". Nu ne rămîne decît să sperăm într-o prezență masivă la vot, care, de această dată, se pare că nu va mai avantaja relicvele comunismului.

SORIN FAUR

KARL HORST HODICKE – „Casa muzicanților"

Film

ÎNAINTE DE REVOLUȚIE

● IACOB de Mircea DANELIUC
● MOROMEȚII de Stere GULEA

Primul festival de film românesc organizat în luna octombrie la Paris ne-a permis să aflăm ceva mai mult despre o cinematografie subestimată. Au fost prezentate șapte filme „de dinainte de revoluție" care, în ciuda similitudinilor evidente datorate contingențelor politice (toate au fost cenzurate sau interzise sub Ceaușescu) dezvoltă stiluri și tematici destul de variate. Și dacă majoritatea se caracterizează printr-o lipsă de rigoare, două surprize sînt totuși demne de semnalat.

Mai întîi **Iacob** de Mircea Daneliuc, realizat în 1987. Construit pe doi poli narativi distincți (prozaicul într-o primă fază, care se înscrie într-un raport de durată, apoi nedeterminarea și, în cele din urmă, drama), filmul trasează existența laborioasă a unui miner român în anii '30. Pe parcursul primei jumătăți a filmului, Daneliuc face un tablou social al muncii, aspru și sumbru, preferind compasiunii o atitudine de reținere implacabilă (Iacob, minerul, nu oferă niciodată un chip nefericit). Realizatorul își urmărește personajul arătînd una cîte una etapele procesului de alienare. Ritmul filmului se autoreglează începînd cu repetarea convulsivă a gesturilor, a mișcărilor rectilinii (verticale pentru cufundarea în mină, sub pămînt, orizontale pentru drumul istovitor de la mină acasă). Coborîrea vertiginoasă și asurzitoare cu colivia în mină evocă în cursul unei secvențe cu halucinație o impresie de cădere fulgurantă, într-un vid care pare să nu cunoască sfîrșit.

Spațiul se dematerializează : nu subzistă decît personajul, raportul său fizic cu lumea, hotărîrea sa de a avansa cu orice preț și contrapunctul fatal, o oboseală bruscă și apăsătoare.

Filmul basculează complet atunci cînd Iacob, pentru a ajunge cît mai repede acasă, în timpul nopții de Crăciun, se urcă în funicularul care traversează munții. Acesta își întrerupe cu brutalitate funcționarea. Și Iacob se găsește total tăiat de lume, prizonier al frigului.

O tensiune formidabilă se instalează atunci, fondată pe sentimentul că orice se poate întîmpla. Timpul și acțiunea sînt suspendate de capriciosele cabluri. Această dependență antrenează nedeterminarea și cortegiul său de stări psihice : panica, speranța, haosul, resemnarea. Paraboă conjugată a hazardului și injustiției, acest episod tăcut concentrează izolarea extremă a unui om care n-a cunoscut decît adîncimile pămîntului și care, culmea ironiei, se vede murind sub cerul liber. Strigătul final cade ca o ghilotină, lăsîndu-ne în gură un amar gust patetic.

Cea de-a doua surpriză a acestui festival a adus-o filmul lui Stere Gulea intitulat **Morometii**, despre care se poate spune că este una dintre realizările cele mai uimitoare care au venit din Est în ultimii ani. Acest film, de o factură uluitoare, trădează o înaltă măiestrie. Acțiunea se derulează într-un sat din Cîmpia Dunării, cu cîțiva ani înaintea celui de al doilea război mondial. Adaptat după un roman de Marin Preda, „Morometii" se prezintă ca o cronică a unei familii de țărani. Aici rezidă, în fapt, nervul filmului, în a prezenta fundamentele raporturilor umane în sînul unei celule familiale, parte integrantă a unui ansamblu mai vast, însă la fel de vulnerabil și pradă disensiunilor : Satul.

Miza este mare și filmul seduce atît de mult din cauza unui anumit fel de a-și face uitat telul prin inserarea unei dimensiuni poetice. Nu un realism arid și demonstrativ, ci o serie de situații pe cît de banale, pe atît de insolite, pe parcursul cărora personajele se înfruntă, se destramă, se regăsesc, sub tutela lui Ilie Moromete (Victor Rebengiuc, star al cinematografiei române), figură patriarhală și socratică.

Gulea își filmează personajele (numeroase) cu generozitate, interesîndu-se de grijile lor personale, de speranțele și deziluziile lor. De la mama atentă cu copilul plăpînd și „inteligent", mai preocupat de școală decît de munca de la cîmp, „Morometii" ne oferă o strălucitoare reprezentare de individualități în luptă cu structura coercitivă a familiei. O lume lipsită de reale personaje rău-voitoare, dar cu drumuri care diverg (unii pleacă la oraș) și cu neînțelegeri pe care cu naivitate și onoare Ilie le ia, de bine, de rău, în seama sa.

Extraordinara calitate a imaginii ne permite să urmărim frumoase secvențe consacrate cositului, muncilor în grup. Plecînd de la un alb și negru foarte contrastant, în care toate șansele de lumină sînt luate în considerație (focul din vatră, soarele), filmul uimește prin extremul său rafinament și prin grija cu care este recreat caracterul de teatralitate al reuniunilor de familie. „Morometii" este o operă splendidă și captivantă care reușește să ne transmită prin intermediul acestui microcosm țărănesc o anumită idee despre poporul român. Cu discreție și modestie.

JACQUES MORICE
Traducere de MIRCEA IONESCU

LITERE

O GRIJĂ MAI PUȚIN

Între grijile de ultimă oră ale omului de litere (omul de hîrtie), una se referă la soarta **cronicii literare.** Nu e, desigur, nici cea mai mare și nici cea mai importantă. În schimb, pare să fie cea mai surprinzătoare dintre ele. Cronica literară și-a pierdut rostul ca specie, ni se spune, și în curînd ea își va încheia existența.

Să-i lăsăm la o parte pe cei care, confundînd propria catastrofă cu dezastrul întregii culturi române, au devenit, din hiperoptimiști cum erau, sceptici, dezabuzați, pesimiști, și să încercăm să deslușim fondul chestiunii. Pe ce se întemeiază acest pronostic, care ar fi argumentele „contra" ?

În ordinea importanței care îi se acordă : „abandonul" cîtorva critici literari de primă mărime pînă la sfîrșitul lui 1989 (N. Manolescu, Gabriel Dimisianu, Al. Călinescu, Marian Papahagi, Ioan Buduca, Radu G. Țeposu, Dan C. Mihăilescu), situația din ce în ce mai grea a revistelor literare, în sfîrșit, „condiția postmodernă", întemeiată pe o distribuție rapidă a informației și pe eficiența care trebuie să stea la baza oricărei relații de tip **input/ouiput** (după cum susține Jean François Lyotard).

Ce se pierde totuși din vedere cînd se face această evaluare ?

Dacă e vorba numai de retragerea unor cronicari literari din activitatea curentă, atunci este evident că împrejurarea aceasta nu are cum angaja existența speciei, în eternitate. De altfel, în cazul unora dintre ei s-ar putea vorbi mai mult de o schimbare a ritmului de a scrie, de o redistribuire a forțelor, în timp ce pentru alții s-ar putea ca momentul reintoarcerii în „arenă" să fie foarte apropiat. Pe de altă parte, dintr-un reflex de lectură mai vechi (cînd privirea trebuia să rămînă fixată numai pe gazetele literare din țară) nu se observă un lucru extrem de important : că Matei Călinescu a început să semneze o excepțională cronică literară în revista **Meridian,** editată de poetul Dorin Tudoran în străinătate și difuzată în țară, sau că Monica Lovinescu, Ion Negoițescu, Lucian Raicu și Mircea Iorgulescu nu sînt în definitiv altceva decît tot cronicari literari, atunci cînd vorbesc despre cărțile unor scriitori români.

Dacă dispariția cronicarilor literari e dedusă din posibila dispariție a revistelor literare (lucru care însă nu se va produce niciodată integral), se pierde din vedere faptul că pagini, rubrici sau chiar suplimente literare pot avea și gazetele de informație, cotidienele sau săptămînalele de mare tiraj.

Da, se va obiecta imediat în replică, dar atunci cronica literară nu va mai fi ce a fost, va trebui să se adapteze, să devină mai vioaie, mai directă, chiar mai comercială. Și cu aceasta am ajuns la „argumentul postmodern", cel mai impunător dintre toate.

Nu exclud cu totul această ultimă posibilitate (în fond, ca variantă elementară a cronicii literare, recenzia vioaie, anunțul de carte, chiar reclama au existat întotdeauna) dar cred că și de data aceasta se pierde din vedere ceva. Se uită de exemplu că în perioada interbelică, într-o situație de comunicare literară pe care în acest moment noi abia ne străduim s-o refacem, Perpessicius a semnat cronică literară în **Cuvîntul,** Șerban Cioculescu în **Adevărul,** Călinescu în **Adevărul literar și artistic,** iar Pompiliu Constantinescu în **Vremea.** Și cu toate că era vorba de gazete de informație de mare sau chiar foarte mare tiraj, articolele lor nu erau nici mai „comerciale" și nici mai „directe" decît textele cronicarilor literari de astăzi. De ce ?

Pentru a răspunde la această întrebare, poate că problema ar trebui pusă și altfel. În definitiv, cine are cu adevărat nevoie de **cronica literară ?**

Sper că nimeni nu-și face iluzia că dacă o gazetă (indiferent de caracterul ei) are un tiraj de zece sau douăzeci de mii de exemplare, toate tipurile de text care apar în ea au același număr de cititori. Sau că proporția acestora e determinată numai de caracterul de gen al textului. Pentru primul caz e limpede că în comparație cu articolul sportiv, cu editorialul politic sau cu reportajul de senzație, o cronică literară nu poate avea același număr de cititori. Iar pentru cazul al doilea, lui Mihai Ungheanu, de exemplu, cronica literară nu-i putea aduce în **Luceafărul** același număr de cititori ca lui Nicolae Manolescu în **România literară.** Împotriva iluziilor noastre, va trebui deci să acceptăm faptul că specia nu este una de foarte mare audiență și că cei care au cu adevărat nevoie de ea sînt scriitorii, specialiștii, istoricii literari și abia în ultimul rînd negustorii de carte (pentru care mult mai eficientă este „cronica orală") sau chiar cititorii.

Nu voi intra în toate detaliile. Mă voi opri doar la unul, legat de scriitor și de istoricul literar. Amîndoi au nevoie de cronica literară pentru ca sistemul de comunicare pe care îl reprezintă să fie complet. Pentru amîndoi, cronica literară echivalează cu un act esențial de **concretizare,** adică de fixare a operei literare într-un anumit context de receptare istoric și social. În comparație cu tipul spontan și oral de concretizare (cel practicat la nivelul **salonului),** despre care a vorbit și Thibaudet în **Fiziologia criticii** sau în comparație cu concretizarea „automatizată", impusă de școală sau de manualele cu caracter popular, concretizarea realizată cu ajutorul cronicii literare vorbește (în terminologia structuraliștilor praghezi) în numele unei unități mai înalte de evaluare literară, adică în numele unui grup literar, cu sistemul lui de norme estetice și culturale, în numele unei întregi epoci sau numai al unei școli.

În fond, de ce sînt reeditate astăzi foarte multe din cărțile apărute în România în ultimii zece-cincisprezece ani ? Pentru că situația de comunicare s-a modificat, pentru că e foarte posibil ca în acest moment să asistăm la formarea unui criteriu nou de literaritate și pentru că, în circuitul de comunicare în care a publicat ieri, scriitorul s-a simțit receptat incomplet, dacă nu chiar trădat. El refăce astăzi, cu mai mult optimism, o nouă conjunctură de comunicare, iar obligația cronicarului este să înregistreze și să răspundă acestui optimism. Dintre toate funcțiile posibile pe care le poate îndeplini cronica literară, una (cea mai puțin spectaculoasă, dar probabil că și cea mai importantă) este imposibil de evitat : să depună mărturie.

Deci, vom mai citi sau nu cronici literare ? În ce mă privește, iată o grijă mai puțin.

FLORIN MANOLESCU

MUZICĂ

CE ESTE PERIFERIC ÎN MUZICA NOUĂ?

Societatea Internațională de Muzică Contemporană (S.I.M.C.) organizează în fiecare an un festival intitulat „World Music Days" într-una din țările membre. Fondată în 1921, Societatea Compozitorilor Români a aderat la S.I.M.C. în anul 1923, devenind una dintre primele Secțiuni Naționale ale acestei organizații, constituite la inițiativa unor compozitori de mare notorietate în anii '20 : Bartok, Schönberg, Honegger, Webern, Kodaly, A. Berg, Milhaud, Hindemith ș.a. România a activat în această societate pînă în anii războiului. Apoi, o dată cu instaurarea comunismului, s-au întrerupt total relațiile. Abia după decembrie 1989 s-a procedat la reorganizarea Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România și s-a constituit în cadrul acesteia o Asociație Română de Muzică Contemporană care și-a pus problema reafilierii la S.I.M.C., ca Secțiune Națională Română. Lucru ce s-a petrecut în anul 1990 la Oslo, cu ocazia Festivalului și a Adunării Generale a Societății.

Ultimul Festival, cel de la Zürich (septembrie 1991) s-a dovedit un eveniment cultural important, organizarea sa începînd cu aproape doi ani în urmă. Au fost trimise Juriului spre selecție 800 de partituri de către Secțiunile Naționale și de compozitori individuali. Cea mai mare parte dintre cele 72 lucrări selecționate au fost prezentate în programele Festivalului. Ele au beneficiat de interpretări de prestigiu și au marcat cîteva aspecte simptomatice, într-o oarecare măsură, ale creației muzicale actuale. În alegerea partiturilor s-a urmărit o idee centrală — și anume „trecerea granițelor din afară (spre interior)", sau, în engleză, „the breaking in from the borders". Accentul Festivalului — după declarațiile persoanelor direct implicate — s-a pus îndeobște pe „fenomene periferice, pe mijloace neobișnuite de realizare, forme neștiute, conținuturi în general neacceptate, experimente ieșind din cadrul uzual de concerți, sonorități și combinații ciudate de timbru ; pe elemente muzicale ce interferează cu alte domenii, micro-tonalitate, live-electronics, teatru vocal și instrumental, colaje" etc. Organizatorii și-au pus totodată și o serie de întrebări (inevitabile) : mai există azi, în actualul context socio-cultural, nevoia de experiment ? De risc, de nesiguranță în ce privește valabilitatea faptului artistic ? Mai există outsideri, elemente perturbatoare neintegrate în societate ? Este oare de imaginat azi că nu mai există fenomene periferice, idei destabilizatoare, forme și mijloace neconvenționale în această eră a comunicării, totale și universale ? Sau se acceptă totul și imediat cu aceeași usurință, indiferență ; irresponsabilitate culturală, am zice noi.

S-a sperat mult la Zürich în măiestria, bine însușită (în vechile centre de tradiție muzicală — europeană, evident ! —) menită a crea, a genera fie stimulator, fie „tulburător". Nu a fost să fie așa : academismul, de orice nuanță, nu mai impresionează pe nimeni. S-au succedat, în 3—4 concerte zilnic, serii peste serii de piese mai mult sau mai puțin bine făcute, bine scrise, bine cîntate (și bine uitate). Mediocritatea pare o fatalitate pentru orice festival de muzică contemporană. Vina este, fără îndoială, a istoriei, care selecționează numai capodopere. Prezentul nu are cum. O mediocritate nu de talent sau de bună școală : ci de idee, de impuls, de premoniție creatoare. Prezența Extrem-Orientală, masivă, a adus la Zürich un plus de culoare ; de spiritualitate (poate). Rarcori însă ceva (vezi japonezul Makoto Shinohara ?) care să traverseze cu atîta autoritate acel timp interior al muzicii, universalizant, transcultural, la nivelul esențelor... Un „impuls", desigur, dar deschis cui și încotro ?

În rest : umorul, mai rezistent ca orice. Eternul feminin — și nu numai în manifestări „feministe" de alurea : alei la Zürich ! Adevărată pricepere și măiestrie (cu și fără „monștrii sacri"...) s.a.m.d.

Încrederea totuși și speranța în viitorul de azi și de mîine al Muzicii Noi — reunite în jurul unei excelent instituite Mese Rotunde, care este o lume în miniatură a adevăratei conlucrări întru cultură ; de dincolo de orice granițe.

NICOLAE BRÂNDUȘ

TEATRU

SIX PERSONNAGES EN QUÊTE DE...

(În căutarea teatrului franco-român sau Conversație despre revoluție)

În vara anului 1990, după atîtea evenimente precipitate într-o teribilă trombă, o delegație de oameni de teatru din România era invitată la Festivalul de la Avignon. În fruntea ei se afla Ion Caramitru, proaspăt președinte al UNITER. El a avut, de altfel, inițiativa înființării Teatrului franco-român, atunci, la Avignon.

Am scris mai multe considerații asupra acelui festival și de fiecare dată aminteam un spectacol de real interes, „Conversație de idioți" creație A.P.A. (Actori — Producător — Asociat). Pentru grupul nostru, această reprezentație care nu-și propunea să concureze cu ambițiile spectaculare ale altora, desfășurate cu magnificență uneori inutilă, apărea ca o rezervație a teatrului francez în stare pură. Bun simț, inteligență, umor, verb, tehnică, subtilitate, spirit, încîntare cu măsura lui Boileau și cruzimea marchizului de Sade. Ceva cuminte și ceva smintit, alăturate cu grație se băteau cap în cap, cu demnitate. Străbăteam pieziș „Cîntărețа cheală", dar personajele monologau cu farmecul discret al eseului Alain — Barthes și dialogau, ca în „Nepotul lui Rameau" în voluptuoase conversații-porcării cu intelectuali-artiști. Către sfîrșit, aveam ca desert imagini amuzante într-o scenă-cutie pentru că totul se jucase, adică se vorbise mult timp, cu mare economie de mișcare, în jurul unei mese pătrate, plasată în sală, în mijlocul spectatorilor. (Cititorul acestor rînduri își poate imagina spațiul, asociindu-l cu cel de la sala „Toma Caragiu" a Teatrului Bulandra, ocupat în ultima vreme cu diverse mese rotunde sau dreptunghiulare.)

Masa aceea pătrată de la Avignon ne-a impresionat, conversația idioților-artiști ne-a făcut să rîdem cu lacrimi (erau idioții altora), iar la conferința de presă am văzut-o pentru prima oară pe Sophie Loucachevsky. Erau 40 de grade Celsius, dar ea purta o bluză albă, cu mîneci lungi și o tocă neagră pe vîrful capului. Explica avatarurile creației A.P.A. unui public destul de enervat — care nu era dispus să fie taxat drept idiot. Sanda Manu a apărat, emoționată, spectacolul spre admirația tuturor, și a invitat-o pe Sophie să pună o piesă în România.

Mi-am amintit conversația idioților de la Avignon pentru că aceea a personajelor de la București descinde direct de acolo. Aceeași tehnică a colajului, aceeași structură de spectacol. De fapt, cele șase personaje în căutare de... înseamnă continuarea, într-un alt spațiu și într-o altă istorie, a unui stil, a unei experiențe, a unei viziuni — „șase personaje în căutare de..." este spectacolul revoluției, cu aplicații la revoluția română din decembrie, în viziunea Sophiei Loucachevsky, ea însăși originară din Basarabia. Autoarea se simte implicată cu toată viața ei, cu punctul ei de vedere asupra ideii de revoluție și asupra istoriei, cu experiențele ei profesionale (a pus în scenă „Moartea lui Judas" de Claudel), cu prejudecățile inerente ale unui comentator din Vest, din Franța în special. Dar și cu francheța de a recunoaște că nu a cutezat să atingă punctele dureroase pentru că nu a participat la evenimentele reale și nu are alte repere în afara vizionării T.V. a revoluției în direct și a **conversațiilor** cu diverse persoane, mai puțin sau deloc dezamăgite de evoluția situației postrevoluționare.

Structura spectacolului este riguroasă și are o logică perfectă. Argumentul este cuprins în monologul lui Judas de Claudel (un fel de prolog) în care cuvîntul **miracol**, mai tîrziu înlocuit cu cel de **revoluție** sugerează rutina (specialitatea) profesiei de făcător de miracole sau de revoluționar, dar și de vînzător al ideilor asumat la un moment dat. Prologul devine leit-motivul spectacolului și e preluat în diverse chei stilistice. Cele șase personaje pirandelliene sînt doar patru, celelalte două fiind Regizoarea și Actrița care repetă rolul lui Judas. Scenariul pare a se închega în sensul piesei lui Pirandello, Regizoarea asumîndu-și — în cele din urmă — rolul Autorului. Avem și o mică oglindă sonoră, prin vocea Sophiei Loucachevsky, care o super-audiază, putem spune, pe Oana Pellea, interpreta fermecătoare a Regizoarei. Personajele (Micaela Caracaș, Simona Măicănescu, Gheorghe Visu și Sandu Mihai Gruia) evoluează le început stînghere, căutîndu-și identitatea. Capcana e în indecizia lor, nu știm încă, dar bănuim că se va desfășura o dramă pe care o sugerează ecoul pirandellian și ecoul evenimentelor reale. Suspansul se creează din **conversație** ca tehnică stilistică și părerea mea este că actorii români fac față genului atît de pretențios în limba franceză. Lovitura de teatru apare în partea a doua a spectacolului, cînd totul devine imagine. Surprizele se succed într-o suită de monologuri (și un dialog) în cheie maiakovskiană, absurdă, sau de cabaret politic. Actrița (Raluca Penu) se alătură personajelor cu un monolog despre revoluție, care utilizează termenul după dicționarul limbii române : Papagal roșu, copie fidelă a comsomoliștelor și utecișteior model, interpretarea pare să pună în discuție mecanizarea, vulgarizarea, **idiotizarea** termenului original, în a cărui puritate Autoarea, desigur, a crezut. Simona Măicănescu pare a coborî direct din „Hamlet machine", într-o compoziție sobră, expresivă (pe un text din „Greața" de Sartre), prin care automatismul snob, intelectual devitalizează ideea de revoluție. Gheorghe Visu și Sandu Mihai Gruia dau o probă de virtuozitate și talent, într-un moment de cabaret cu mare priză la public, despre revoluția confiscată și despre iluzii postrevoluționare pierdute. Autoarea folosește un text din **Marx pentru a ne reaminti că omenirea** se desparte de trecutul ei, rizînd. Micaela Caracaș prezintă, în celebrul gol al steagului un personaj burghezo-postrevoluționar, alcătuit din poze și demagogie sentimentală, copios recognoscibil. Monologul lui Judas — tocat într-o caterincă a sloganelor — închide cercul, într-un festivism de recentă paradă.

Spectacolul irită din multe motive. Cronicile sînt indignate, conferința de presă n-a fost prea simpatică. Cei care înțeleg transparența sînt enervați. Cei care sînt șocați de scenografia, excelentă de altfel, a lui Lou Genco (decorul și costumele în culorile drapelului, golul sacru pentru cei puțini care au crezut în el) sînt revoltați. După explozia teatrală a ultimilor doi ani și după mîndria noastră patriotică locală în materie de teatru, impecabila rigoare franceză a spectacolului este considerată sărăcie. Critica revoluției și a omului manipulat care-și merită soarta și tiranul jignește. Majoritatea oamenilor simt o nemulțumire surdă căreia îi caută (sau nu-i caută) motivele. Nu este plăcut să te confrunți cu inevitabilele [illegible] ale spectacolului chiar dacă ele [illegible] găsite de mult în ziarele de opoziție sau sînt afirmate în gura mare de oricine. Dar teatrul are o altă forță de șoc pe care, inexplicabil, o parte a intelectualilor protestatari o contestă astăzi. Impactul este dur în cazul acestui spectacol (ca și în cazul „Pădurii nebune" de Caryl Churchill) și pentru că lipsește cealaltă parte de care aveam atîta nevoie și care ne-a justificat, la un moment dat, existența. Nostalgia miracolului pierdut este încă o traumă nevindecată.

La Paris spectacolul a avut mare succes și este firesc. Nu numai pentru că „sîntem o țară francofonă" și-i măgulim pe francezi vorbindu-le, cît de cît, limba. Dar ideile spectacolului sînt acolo de multă vreme, la îndemîna tuturor din ziare și emisiuni T.V. și asumarea publică, internațională a acestui fapt este privită ca un lăudabil curaj. (Oricum, e mai reconfortant să rîzi de idioții altora !)

Deschiderea teatrului franco-român prin această experiență este un punct de pornire și un orizont. Depinde numai de noi dacă trasăm drumuri sau le blocăm, facem punți sau le tăiem. Dacă ne izolăm din nou sub un clopot de sticlă incasabilă, s-ar putea să nu ne meritățm numai tiranul, ci și viitorul.

CĂTĂLINA BUZOIANU

DESCOPERIND LUNA IANUARIE

Trauma lunii ianuarie (spaima biologică de frig, de întuneric, de rata aberant crescută a mortalității etc.), pusă în antiteză cu sărbătorirea cinică a celor doi, s-a diluat, indiscutabil, la începutul lui 1992, în febra electorală. Ne depărtăm în timp, începem să uităm. Dacă îmi veți aminti că e tot frig, ori că de Sfîntul Ion președintele Iliescu a primit felicitări necuvenite de la „reprezentanții" unei populații căreia i-a făcut numai rău, dovedind că este deci pregătit să ne strice din nou luna ianuarie (nu toate coincidențele sînt întîmplări, se spune) și toate lunile care îi vor mai sta la dispoziție, am să vă răspund că nu este (încă ?) același lucru. Altminteri sigur că febra galopantă a prețurilor (învingătoare în competiția cu febra electorală) ne-a făcut și ea să întrezărim ca prin ceață chipul normal al lunii ianuarie. Și dimensiunea sa culturală. Emisiuni t.v., radio sau articole din presă, aflate sub zodia speranței sau a schimbării au reușit să ne reamintească însă că prima lună a anului este cea care ni l-a dăruit pe Eminescu și pe Caragiale. În orice rău se află ascuns, precum se știe, un bine — și invers. Prea multe „aniversări" „tocesc" sensibilitatea publicului-receptor, accelerează „mutația valorilor estetice", transformă emoția lecturii într-o emoție de examen școlar și pulsația vie a textului într-o stereotipie a gîndirii comune pe cînd scriitori uitați pot redeveni dacă au „șansă" (și mare talent) „vedete".

Dar în ultima jumătate de secol, Caragiale (și mai ales Eminescu) au îndurat ultraje mult mai grave decît cele rezervate de obicei autorilor clasici. Mai întîi o mutilare dogmatică în anii '50, pe urmă, după o temporară recuperare (în care, reducerea în atenție a postumelor — I. Negoițescu — și a biografiei — George Muntean — a jucat un rol important) festivismul ceaușist a poluat cu agresivitate opera poetică a lui Eminescu. Operație pe care ideologiile extremiste post-revoluționare o continuă, azi, concentrîndu-se mai ales asupra gazetăriei. „Conservatorismul naționalist și profund nepatriotic la nivel practic, axat pe iraționalitate, pe butaforia alienantă a «Cîntării României», pe megalomania patriotardă și grandilocventă ca militarizare a gîndirii și comportamentului... absolutism în toate... așa l-au terminat pe Eminescu" observă Dan C. Mihăilescu în **România liberă** (30 ianuarie 1992). În atare context putem deci saluta operațiunile de „salvare" a operei eminesciene și de reapropiere a ei de cititori. Așa cum a întreprins de pildă Cătălin Țîrlea în emisiunea „Eminescu — pururi tînăr" din cadrul „Simpozionului". Deasupra ei a plutit incantatorie muzicalitatea eminesciană a unor poezii indeobște necunoscute (Variante, postume) ce au infuzat întregului o netăgăduită prospețime. Au contribuit la ea și interogațiile autentice și pline de tact referitoare la confiscarea mitului eminescian ori la atitudini politice retrograde care evident nu pot fi preluate **tale quale** între valorile pozitive ale societății de azi. Voci autorizate ale istoriei literare (George Muntean, George Gană) au ritmat emisiunea. O altă strategie de „restituire" (cuvîntul însuși este uzat) ne-a oferit-o Arșaluis Ceamurian în emisiunea de radio „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris" (care de altminteri ani de zile a demonstrat profesionalismul realizatoarei și devotamentul său față de literatură). Chipul lui Eminescu pe care ni-l propune Arșaluis Ceamurian, cu portretul realizat de Petru Cretia și poeziile **(Oda în metru antic, Glossa)** citite de Ion Caramitru este, patetic, cel din 1882 — ultimul său an de sănătate (în anul următor, 1883, Maiorescu observa primele semne ale bolii). Un an de gazetărie intensă, de oboseală și deznădejde : fragmentele selectate din scrierile jurnalistice se concentrează asupra defecțiunilor morale colective (corupția, demagogia, impostura, neseriozitatea politicianistă etc.) ce le putem recunoaște din plin și azi în jurul nostru și care au hrănit necontenit acel „sentiment românesc al urîi de sine" la care într-o carte recent apărută se referă Luca Pițu... În încheiere semnalăm în **România liberă** din 30 ianuarie 1992, în pagina de excepție dedicată aniversării a 140 de ani de la nașterea lui Caragiale, articolele lui Florin Manolescu și Dan C. Mihăilescu. Lipsa de spațiu ne obligă să ne rezumăm la două citate pe care le transcriem cu regretul că nu am putut reproduce articolele integral: „Un scriitor se confruntă cu cititorii săi, un sistem dat de norme și în cele din urmă cu un sistem de recompense și penalizări, determinîndu-l să aleagă o anume variantă de joc din mai multe posibilități !" **(Florin Manolescu)**. „Dacă vom crede pe mai departe, cu aceeași încăpățînare că Eminescu și Caragiale sînt jumătățile de măsură ale Nemăsurării noastre, refuzînd să-i lăsăm pe ei la locul lor pentru a ne pregăti noi locul zilei de mîine, va trebui inevitabil să ne aducem aminte că unul a murit în ospiciu și celălalt în exil." **(Dan C. Mihăilescu)**

GABRIELA ADAMEȘTEANU

LA MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ
Vineri, 7 februarie, are loc vernisajul expoziției

MARCUS LUPERTS –
„Zîmbet micenian"

GRAFICA ANILOR '80 ÎN GERMANIA

„Orice încercare mai substanțială de caracterizare a artei germane din anii '80 și începuturile anilor '90 este în mod inevitabil arbitrară, din cauza lipsei de perspectivă temporală. Dar chiar și într-un viitor mai îndepărtat, impresia dominantă va rămîne aceea că arta germană din această perioadă a fost marcată de strădanii, tendințe și curente din care a rezultat o imagine foarte complexă în care elementele eterogene nu numai că se amestecă, dar se oglindesc unele în altele într-o multitudine de fațete. Anii '30 nu au fost în nici un caz comparabili cu perioada cuprinsă între 1905 și 1920 sau cu anii '50, cînd mișcările artistice dominante erau expresionismul sau fasismul. Mai mult chiar, fiecare deceniu reprezintă un segment dintr-un întreg, a cărui cenzură, dacă există vreuna, nu este cea proprie unui sistem zecimal. Orice expoziție care ar încerca să ilustreze trăsăturile caracteristice ale artei anilor '80, pe baza unor lucrări selecționate din întreaga producție artistică a acestui deceniu, ar fi în mod inevitabil marcată de unele limitări.

Acest lucru devine și mai evident în cazul în care selecția se mărginește la obiecte bidimensionale — stampe — excluzînd obiectele multiple. O asemenea excludere pune problema importanței relative a acestor opere într-o încercare de a caracteriza arta anilor '80. Se pare că în anii '50 s-au produs lucrări de grafică oarecum de sine-stătătoare, lipsite de orice motivare socio-politică. Producția era determinată pe de o parte de cererea pieței, iar pe de altă parte de dorința artiștilor de a experimenta tehnici de multiplicare și de a folosi efectele artistice specifice acestora. Dimpotrivă, în anii '60, faptul că o lucrare putea fi multiplicată era expresia unei ideologii potrivit căreia arta trebuie să fie accesibilă tuturor. Acest nou crez artistic fusese de fapt anticipat de Victor Vasarely al cărui repertoriu de figuri geometrice avea să influențeze în mod semnificativ arta OP. În acest caz, fascinația exercitată de tehnică a fost dublată de credința în progres."

JOHANNES CLADDERS
(Extras din prefața Catalogului)

STEFAN WILKANOWICZ

„DECALOGUL" DEMOCRAȚIEI ÎNTR-O ACCEPȚIUNE CREȘTINĂ

„Biserica consideră sistemul democratic ca pe un sistem care asigură participarea cetățenilor la opțiunile politice și garantează posibilitatea celor guvernați de a-i alege și controla pe cei care îi guvernează, sau de a-i înlocui în mod pașnic atunci cînd acest fapt se dovedește oportun. Cu toate acestea, Biserica nu poate fi de acord cu constituirea unor grupuri conducătoare restrînse care să uzurpe puterea statului în favoarea intereselor personale sau cu scopuri ideologice."

Centesimus annus § 46

Sub acest termen, „decalog", au fost grupate zece propuneri ancorate într-o apreciere creștină despre om și societate și raportate la dificultățile și căile de urmat în construirea democrației.

I. DEMOCRAȚIA

nu înseamnă numai metoda de exercitare a puterii prin mijlocirea instituțiilor parlamentare, ci și un anumit tip de cultură care include comportamentele umane, sistemele de valori, moravurile și drepturile cetățenilor. Ea are ca punct de plecare ideea că omul este creația lui Dumnezeu, plămădită după chipul și asemănarea lui, chemată să-L imite și să se unească cu El. Este o făptură iubită și înzestrată de Dumnezeu cu o neclintită demnitate, nesubordonată condiției sale terestre, indiferent că este vorba de un embrion sau de o persoană, de un sfînt sau de un pungaș.

Omul trăiește sub apăsarea amenințărilor civilizației noastre, cu toate că se vorbește din ce în ce mai mult despre drepturile sale și că aceste drepturi și-au găsit expresia juridică. Pe de altă parte, există o tendință de a trata aceste drepturi în mod selectiv sau de a le știrbi, ca în cazul copiilor intrauterini. Hotărîrea de a lipsi ființa umană de dreptul de a se naște sau aceea de a practica experiențe științifice pe un subiect uman depinde cel mai adesea nu atît de o certitudine în ceea ce privește începuturile vieții umane, cît de voința arbitrară de a conferi sau a nega statutul de om, sau mai mult, de a aprecia cine este demn să trăiască și cine nu. Această putere de decizie este o revoluție mentală cu consecințe greu de imaginat și care reprezintă o amenințare înspăimîntătoare pentru om.

II. OMUL ESTE DESTINAT ÎMPLINIRII TUTUROR POSIBILITĂȚILOR SALE

prin urmare este destinat SĂ FIE LIBER, să se elibereze de lanțurile interioare și exterioare, să poată dobîndi capacitatea de a alege binele și posibilitatea de a-l realiza. Libertatea este deci, pentru om, un drept și o îndatorire. Este dreptul care izvorăște din demnitatea lui și din asemănarea lui cu Dumnezeu. Îndatorirea îl privește atît pe el, cît și pe cellalți, deoarece libertatea este necesară propriei sale împliniri, cît și dobîndirii binelui comun. Sclavii reușesc cu greu să se dezvolte și să se simtă într-adevăr solidari cu congenerii lor. Cea mai gravă situație impusă unui sclav este constrîngerea interioară și exterioară la care este supus, cea exercitată de stat, de o organizație sau de o opinie publică intolerantă. Sclavie înseamnă și povara impusă de lipsuri, de pasivitate, de frică, de gîndirea schematică, de pasiunile oarbe, de egoismul inhibitor.

Omul ESTE însă CHEMAT SĂ SE SOLIDARIZEZE, solidaritatea fiind în același timp expresia concretă a iubirii față de aproape, cît și o exigență născută din interdependența mereu mai mare dintre ființele umane. Această solidaritate devine presantă la ora la care mediul natural este expus unor grave primejdii, care nu pot fi înlăturate decît printr-o mobilizare generală pentru ocrotirea naturii.

Mai puțin evidentă, dar nu mai puțin îngrijorătoare, este împărțirea omenirii între cei care întrunesc toate condițiile pentru a se dezvolta plenar și cei care sînt lipsiți de această posibilitate, pentru că reușesc cu greu să supraviețuiască sau să-și croiască un acces la cultură. Este vorba de fenomene de o neclintită dimensiune și de o asemenea intensitate încît, fără organizarea unor forme instituționale de solidaritate la scară planetară, eliminarea acestor disparități și a cauzelor lor pare imposibilă.

Locul omului în societate este determinat de libertate și solidaritate, valori care se completează și garantează o rațională PARTICIPARE A PERSOANEI LA VIAȚA SOCIALĂ.

III. ACEASTĂ PARTICIPARE ESTE INDISPENSABILĂ DEZVOLTĂRII

Fiind în același timp CONDIȚIE și MODALITATE, participarea trebuie să îmbrace forme diverse, create în mod liber și alese la diferite nivele ale vieții sociale. O participare liberă la aceste forme face posibilă învățarea a ceea ce înseamnă inițiativă și solidaritate. Diversitatea lor oferă condiții favorabile întăririi unei democrații integrale, care se manifestă în ansamblul vieții sociale, fiind în același timp garantul democrației politice.

În opoziție cu democrația integrală se situează pasivitatea și egoismul individual sau colectiv. Acesta din urmă se manifestă cel mai adesea într-o idee incompletă și deformată a cuvîntului „solidaritate", definită ca spirit de corporație a unei colectivități împotriva alteia. O solidaritate totală nu exclude pe nimeni, mai cu seamă pe handicapați și oprimați; ea pune accentul pe binele comun, care este garantul binelui tuturor grupurilor sociale, chiar atunci cînd ar putea contraveni intereselor imediate sau intențiilor lor de dominație.

Arta democrației constă în a găsi la diferite nivele binele comun și de a acționa pentru realizarea lui. Această artă impune deci învățarea solidarității și însușirea științei compromisurilor, a consensului, în mijlocul unor interese divergente. Dacă această artă nu se bazează decît pe jocul forțelor față-n față, ea se transformă cu ușurință în războiul tuturor împotriva tuturor și duce la distrugerea binelui comun.

Forța mișcării **„Solidaritatea"** în anii '80 rezultă, după părerea mea, din faptul că era expresia intereselor majorității populației, interese identificate cu binele comun al țării și opuse numai intereselor imediate ale grupului aflat la putere în acel timp. Astfel, **„Solidaritatea"** a dat naștere speranței într-o ameliorare a existenței și a unei înfăptuiri a drepturilor morale ale omului.

Apriga opoziție actuală între interese imediate divergente dezvăluie precaritatea comportamentelor solidare, lipsa unei culturi democratice, manifestarea formelor de egoism ale grupurilor, o agresivitate mocnită și slăbiciunea mecanismelor democratice.

IV. DEMOCRAȚIA INTEGRALĂ

subînțelege un sistem parlamentar (cu diviziunea clasică a puterilor), autonomia locală, organizațiile muncitorilor, ale patronilor, asociații de toate felurile și cu scopuri sociale diferite. Fiecare cetățean îndeplinește mai multe funcțiuni în societate: el este producător, lucrător, consumator, locuiește într-un ansamblu constituit și participă la o anumită viață culturală. În calitate de locuitor el va dori să elimine poluările cauzate de o uzină; în calitate de salariat se va teme de concedierile și micșorările de salariu, consecință a creșterii costurilor datorate protejării mediului înconjurător. În același timp, el va cere îmbunătățirea condițiilor sale de muncă, va vrea să cumpere mai ieftin cărți și bilete la concert, dorind în același timp să nu plătească impozite, chiar dacă acestea sînt cele care permit finanțarea sălilor de muzică... Bineînțeles, nevrînd să-și încarce prea mult bugetul casnic, se opune taxelor care privesc articolele de consum din import. Dar dacă agricultorii autohtoni nu pot rezista concurenței străine, omul nostru va trebui să suporte în parte costurile rezultate din falimentul unui mare număr de exploatări agricole ca și pierderile cauzate de manifestațiile țăranilor.

Astfel, cetățeanul are întotdeauna de învățat în stabilirea opțiunilor și operarea compromisurilor necesare pentru binele tuturor. Astfel, DEMOCRAȚIA IMPLICĂ ECONOMIE ȘI CULTURĂ. În sfera scopurilor, este vorba de asigurarea minimului vital și accesului la cultura de bază pentru toți, prin instruire și mijloace de comunicare. În domeniul metodelor, noi vizăm consolidarea deprinderilor de altruism și civism, pe cea a legilor și mecanismelor capabile să suscite inițiativa și creativitatea tuturor, participarea lor la viața culturală și economică. În plan cultural este vorba mai întîi de folosirea conștientă a bunurilor culturale și de o cooperare la proiectele al căror scop este dezvoltarea culturii în toate manifestările ei și cu formele individuale și colective de mecenat.

În viața economică, noi tindem spre generalizarea inițiativei economice în rîndul muncitorilor, spre participarea lor deplină la viața întreprinderii. Bineînțeles, în economie, democrația nu constă în conducerea întreprinderilor prin mitinguri, ci prin trecerea de la modelul autoritar și conflictual la modelul „participativ", în care drepturile muncitorilor sînt mai bine protejate. În același timp va crește grija lor față de întreprindere. Experiența a numeroase țări arată că este posibil atît pe plan strict economic cît și moral și politic. Dar aceasta impune un nivel destul de ridicat al culturii socio-economice. Costurile vor fi compensate cu prisosință prin eliminarea grevelor și prin calitatea superioară a muncii.

În cadrul unei democrații integrale, partidele politice, avînd asigurată adeziunea membrilor înzestrați cu o cultură socială superioară și versați în acțiunea politică în sens larg, adică o acțiune care respectă binele comun, aceste partide, deci, vor funcționa mai bine. De altfel, diferitele organizații vor ști să le controleze cu mai multă eficacitate decît ar face-o o societate amorfă și explozivă. Ascendentul partidelor sau al unui singur partid, asupra

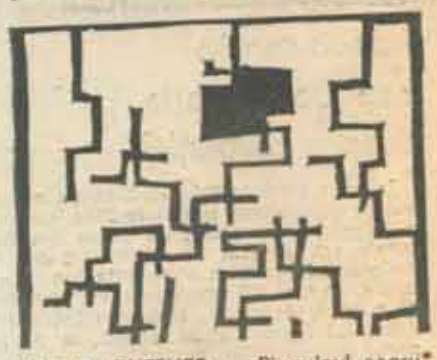

WERNER BUTTNER – „Pinguinul negru"

vieții sociale nu aduce decît prejudicii, așa cum o dovedește lecția oferită de socialismul real ca și experiența a numeroase țări. O democrație sănătoasă se construiește pornind de la bază, și dacă trecerea de la totalitarism la democrație impune schimbări rapide, ele nu trebuie să fie selective, nici să favorizeze acapararea conducerii de către partide irresponsabile care încearcă să obțină puterea prin intrigi de culise, fără a avea un program, nici mijloace prealabile de acțiune.

V. TOT ATÎTA DEMOCRAȚIE CÎTĂ CULTURĂ DEMOCRATICĂ

Simpla existență a instituțiilor democratice nu garantează practicarea democrației, căci ea poate fi ușor compromisă nu numai prin abuzuri, dar mai ales prin ineficacitate sau prin incapacitatea de a lua rapid hotărîri. Cultura democratică comportă o cunoaștere temeinică a societății (așadar un minimum de noțiuni juridice indispensabile), o cunoaștere practică a procedurilor parlamentare și a virtuților sociale, cu alte cuvinte, un comportament altruist și eficient, avînd ca scop binele comun. Această cultură democratică nu se dobîndește numai din cărți, ci și din experiența și practicarea democrației. Este așadar un proces amplu, continuu amenințat de întoarceri din drum. El se va dezvolta pozitiv dacă cei interesați își vor recunoaște cu modestie calitatea de ucenici la școala democrației și nu pe aceea de democrați confirmați, pentru simplul motiv că au luptat împotriva dușmanului ei, totalitarismul. Trebuie spus că lupta împotriva totalitarismului nu este totdeauna o școală a democrației, uneori poate fi chiar opusul ei, căci instituțiile democratice sînt mai curînd greu încercate în această luptă, fără să mai vorbim de contaminarea cu răul personificat de adversar. Un adevăr greu de admis, căci el implică modestie, un adevăr greu de acceptat, mai cu seamă de către acela care s-au obișnuit să aibă dreptate, să fie cei mai buni, pentru că au luptat pentru cauza cea dreaptă.

Nivelul cultural democratic în țările postcomuniste nu este ridicat, și acesta este fără îndoială obstacolul major în edificarea democrației. Relativ mai ușoară este opera de vulgarizare a noțiunilor elementare privind procedurile parlamentare și munca în echipă: în acest domeniu există o mare cantitate de literatură ce poate fi consultată.

Traducere de
CRINA COȘOVEANU

(Continuare în numărul viitor)

Redacția „22": Gabriela Adameșteanu (redactor-șef). Dan Pavel (redactor-șef adjunct) Radica Palade (șef secție social-culturală). Horațiu Pepine (publicist comentator). Andreea Pora (redactor). Anton Burtea (tehnoredactor). Nicolae Turcu (șef compartiment economic). Mariana Dinu, Radu Dobândă (corecturi). Bogdan Penescu (difuzare). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori: Teodor Sugár (consultant). Dan Perjovschi (grafică). Emanuel Pârvu (foto). Georgeta Marin (secretariat). Sorin Faur (secretar general de redacție). Responsabil de număr: Dan Pavel.
Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.